

K

13084

020000294

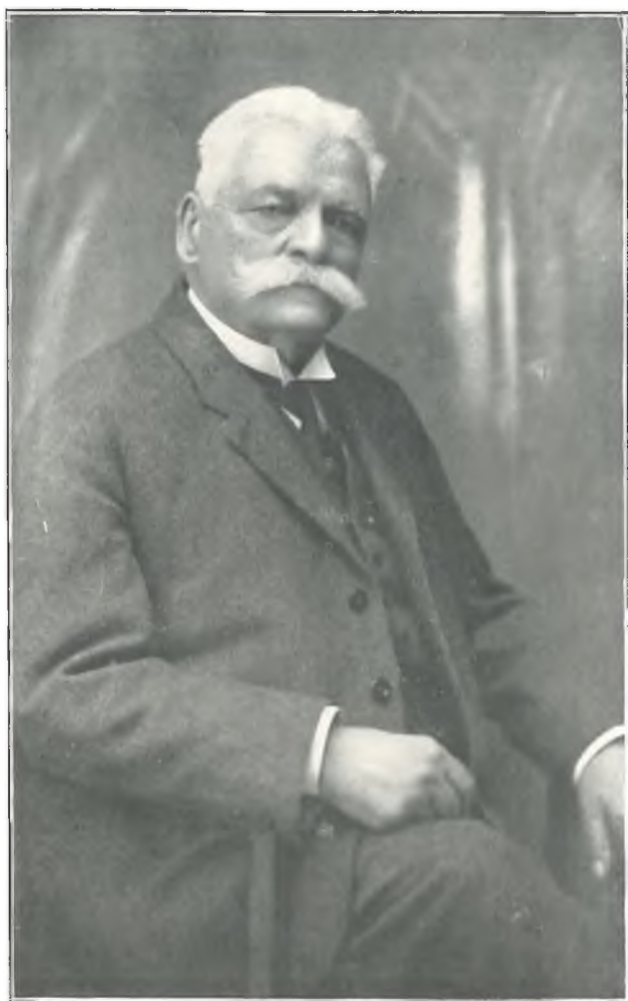
COBISS •

SERNEC SPOMINI

Tiskovna zadruga v Ljubljani

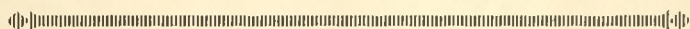
51

4000

DR. JOSIP SERNEC

SPOMINI

V LJUBLJANI 1927

KOMISIJSKA ZALOŽBA „TISKOVNE ZADRUGE“

13084

N 27-12-2000/294

In memoriam!

„**Rodoljub z dežele**“ iz onih naših patrijarhalnih časov, ko je imel ta naziv še polnozvočen glas, označujoč moža, kateri deluje na izpostavljenih tleh in v gluhi provinci v prospeh in blaginjo naroda z isto vnemo kakor narodni kulturni delavci v živahnejšem središču; politični **odvetnik** in **zagovornik** pravic slovenskega živilja nekdanje Štajerske, živilja, o katerem so ob početku njegovega nastopa v javnosti menili nemški gospodje v Gradcu, da bo kot suha, odmrla in odlomljena slovanska veja strohnel ter pognojil zemljo njihovega nacionalnega loga, pa se je po dolgoletnem delu svojih **prvakov**, katerih eden je bil tudi on, vcepil kot krepka zelena mladika na slovensko in južnoslovansko deblo; **narodni gospodar**, ki je kot pravi sin najbolj ekonomsko razpoloženega, to je, štajerskega dela našega naroda ves svoj živi dan mislil in deloval na osnovi globoke preverjenosti, da brez gmotnosti v temeljih ni mogoča nobena gradnja duševnosti navzgor; **propovednik** in **vršitelj nauka o zdravi duši v zdravem telesu**, nauka o tem, da mora človek razen za izobrazbo duha skrbeti tudi za svojo in svojega naroda telesno kulturo; **očak** iz „dobre, stare“ dobe naših očetov in dedov ter eden zadnjih **veteranov** iz onih navdušenih časov, ko se je naš, takrat še mladi narod formiral v čitalniških in taborskih rajalnih nastopih; eden izmed **enostavnih** pa **krepko očrtanih** mož, nalikujočih po svojih zastavnih konturah na vogelne kamene v stavbah;

eden izmed prvih naših „**omladincev**“, teh prvih evropeizatorjev naše do tistih dob konservativno-zakrknjene javnosti; poznejši **modri starec** ter glasnik „zlate srednje poti“, „delavnosti in zmernosti“; **sograditelj** početkov naše **narodne društvenosti** — polaga račun o tem, kako je hiševal v enem naših pokrajinskih „narodnih domov“: **dr. JOSIP SERNEC** nam zapušča v tej knjižici svoje memoare, katere je končal dne 12. septembra 1925., pet dni pred svojo smrtjo, sloječ do zadnjega diha na braniku pravic onega svojega naroda, ki bo njegovo ime hranil vedno v najsvetlejšem spominu.

V LJUBLJANI, meseca novembra 1926.

Dr. Ivan Prijatelj.

Moja mladost in študijska doba.

Rojen sem bil 4. marca 1844 v Slovenski Bistrici kot sin Janeza in Ivane Sernec. Moj oče se je rodil v Mariboru kot sin meščanskega posestnika in mlinarja na Dravi, moja mati pa je bila hči Karla Reybauerja, ki je bil prav bogat trgovec in krznar v Mariboru in se je bil priselil iz Nürnberga, a njena mati je izhajala iz koroške rodbine plemenitih Forsthuberjev.

Ker je materin oče Reybauer zgodaj umrl, je morala moja mati pomagati svoji materi pri trgovini in je morala na primer — ker takrat še ni bilo železnic — voziti večkrat v spremstvu starega zaupnega «šafnerja» z visoko naloženimi vozovi (parizarji) do Trsta, tam oddajati blago, nakupovati in prejemati za obratno vožnjo drugo, južno blago.

Nastanili so se starši v Slovenski Bistrici 1835 in so imeli onkraj Bistriškega gradu precej veliko posestvo z enonadstropno hišo, mlinom in gospodarskimi poslopji v krasni legi. Oče je leta 1836. dozidal mlatilnico na vodi, na kateri se je mlatilo za domače gospodarstvo in za stranke. Pri nas so bili najpripravnejši prostori za kopanje, pa tudi za otroške igre. Med hišo in potokom je bila prostorna trata, nad mlinom krasen prostor, razprostrajoč se med potokom in mlinsko strugo.

Bilo nas je osem otrok; najstarejši, leta 1909. v Mariboru umrli brat dr. Janko Sernec, je bil deset let starejši od mene ter v času moje deške dobe navadno odsoten kot dijak. Med štirimi mlajšimi brati sem bil jaz najmlajši in sem kot tak moral tuintam marsikaj trpeti od njih, čeravno

me je skrbna mati prav energično čuvala. Včasih, če so me preveč razjezili, sem se pa tudi sam zagnal s pripognjeno glavo na vse, da so se mi — vsaj za hip — ognili.

Vobče smo se pa vsi prav radi imeli. Neljubo nam je bilo samo to, da nismo smeli ribariti v potoku okoli nas, dokler ni naš preljubi oče prišel nekega dne domov z besedami: «Veste kaj, fantje, zdaj pa že smete loviti ribe in rake; sem najel ribištvo za vas!»

Naše veselje je bilo nepopisno. Kmalu smo si sami splekli sak, mlinarski pomočnik nam je stesal ribnjačo, da smo mogli nalovljene ribe žive hraniti, in poleti smo bili dopoldne in popoldne, čim smo prišli iz šole, ali v vodi ali smo se gredli v kopalni obleki na solncu, torej čisto po Kneippovem sistemu, kar je gotovo jako dobro vplivalo na naše zdravje.

Moj oče je govoril prav gladko slovenski, mati je tudi znala naš jezik, vendar je rada mešala v našo govorico germanizme, kakor je bilo to pri Mariborčankah tiste dobe navadno. Doma z otroki pa so starši govorili nemški. Slovenski smo se učili toliko, kolikor je bilo to mogoče pri občevanju z družino in s šolskimi kmetiškimi tovariši. Začetni poduk v slovenščini se nam je dajal takrat tudi v ljudski šoli slovenjebistriški. Ker četrtega razreda ljudske šole v Slovenski Bistrici takrat ni bilo, je učitelj Windisch privatno podučeval kakih šest šolarjev za četrti razred ljudske šole, med njimi tudi mene. Koncem šolskega leta smo morali delati izpit v Mariboru.

Nato sem vstopil v spodnjo realko v Mariboru, kjer sem dovršil dva razreda s prav dobrim uspehom, stanujoč v Mariboru pri svojem stricu Jožetu Serncu na mlinu, na katerem se je bil rodil moj oče. Mati me je nameravala poslati v nadaljnje realčne razrede v Gradec, ker sta v Mariboru bila le dva spodnja, oče pa me je hotel pridržati v mlinu za učenca, češ, da sem dovolj močan za to obrt. Bile so počitnice leta 1857. v tem oziru zame prav kritične.

Proti koncu septembra tistega leta pa se je moja mati peljala v Maribor, pripraviti strica Sernca in teto, da sta obljubila — bila sta brez otrok — vzeti mene na hrano in stanovanje za tri goldinarje na mesec. Tako sem prišel oktobra 1857 v mariborsko gimnazijo. Moja mati me je predstavila v Mariboru tačasnemu gimnazijskemu profesorju veronauka, blagemu Davorinu Trstenjaku. Ta je stanoval v Gosposki ulici, v drugem nadstropju hiše, ki je bila, dokler je ni prodala ob času omožitve in preselitve v Slovensko Bistrico, last moje matere. Dolgo je trajala naša hoja v drugo nadstropje te hiše, ker je mamica na vsakem oglu postala in mi pripovedovala dogodke svoje mladosti, odigravše se v teh prostorih. Orjaški Davorin Trstenjak je naju prav prijazno sprejel in ko je zvedel, da sva iz Slovenske Bistrice, je smehljaje, položivši svojo roko na mojo glavo, pripomnil: «Bogve, če ne bom še kdaj kot bodoči bistriški dekan dobro prodajal „prantererja“! — imenitno vino, katero je rastle edino v vinogradu slovenjebistriške župnije.

Na gimnaziji sem kot duševno boljše razvit skozi celih 16 semestrov bil prvi v svojem razredu.

V gimnazijo je prišel isto leto, ko sem vstopil jaz v prvi razred, gospod profesor Janez Majciger kot suplent in razrednik mojega razreda. Bil je prijazen, navadil je vse dijake gledati mu pri razgovoru v oči in govoriti *resnico*; sploh je prav dobro vplival na *značaj dijakov* in s tem častno izpolnjeval najvažnejše delo vsakega pedagoga, posebno učiteljev srednjih šol. Mene so, čeravno sem rekel, da slovenski le slabo znam, vteknili v oddelek slovenskih ur za Slovence, dočim so Nemci, ki so se učili slovenski, imeli posebne ure.

Moje znanje slovenščine pa je bilo tako pomanjkljivo, da v prvem času pri pismenih nalogah skoraj ni bilo besede, ki bi ne bila zavoljo pogreškov rdeče podčrtana po enkrat, pa tudi po dvakrat, zakaj o slovenski slovnici nisem

imel pojma. Vendar me je profesor Majciger, pozneje za njim tudi njegov naslednik, ocenjeval v slovenščini ne po mojem slabem znanju, ampak le po mojem napredovanju, tako da sem že prvi semester v prvi šoli dobil red »prav povoljno, recht befriedigend«; in tudi pozneje nisem dobival nikoli slabšega reda, tako da sem kljub temu ostal prvi odličnjak svojega razreda. S tem modrim činom so profesorji dosegli, da sem se rad učil slovenščine in s tem so tudi vplivali na moje mišljenje v narodnem oziru.

Že v prvem razredu sem začel instruirati. Od tretjega razreda naprej sem si že toliko zaslužil, da sem si sam kupil že celo obleko, in ko sem vstopil v peti gimnazijski razred, sem po posredovanju ravnatelja Langa prišel v graščino grofa Brandisa v Mariboru, kjer sem podučeval dva fanta, ki sta bila v četrtem razredu. V tej plemiški hiši sem se kmalu čutil, kakor da bi spadal k domači družini. Moja gojenca sta me imela rada, prav tako tudi njuni starši. Kakih osem dni po mojem vstopu v to hišo je bil veliki hišni ples, in jaz, kot 16letni petošolec, sem se sukal in plesal naenkrat med samimi groficami in baronicami, plesati pa sem se bil naučil že prej.

Ko sem bil v peti in šesti šoli, je hodila grofovsko rodbina Brandisova na počitnice v grad Brandis med Bozenom in Meranom ter me jemala s seboj. Vozili smo se čez takrat še avstrijsko Benečijo in Lombardijo, pri čemer sem videl Benetke, Verono in živel šest tednov na južnem Tirolskem, kjer sem delal lepe zabavne in podučljive zlete.

Da sem štiri leta višje gimnazije živel v grofovski hiši pri odličnih ljudeh, je gotovo prav dobro vplivalo na mojo odgojo, čeprav sem moral na drugi strani med gimnazijsko dobo premnogo časa porabljati za naporno podučevanje drugih, namesto za lastno izobrazbo, toda tolažim se s tem, da je veliko vprašanje, če bi brez podučevanja drugih dotični prosti čas res porabil za svojo izobrazbo.

To moje odgojiteljsko mesto v tako mladih letih je imelo gotovo neprecenljivo vrednost, namreč da sem moral biti vzgleden v vsem svojem vedenju nasproti svojima gojencema, da sem moral biti njun »mentor«. Inel pa sem tudi dovolj značaja, da sem vedno živel in se ponašal dostojno, pri tem pa sem užival neomejeno zaupanje grofovskih staršev. Če sta bila mala grofa kam povabljeni in starši niso mogli iti ž njima, so starši sprejemali povabilo samo v slučaju, ako sem bil tudi jaz povabljen, tako da sem z gojencema mnogokrat zahajal v druge graščine. To gibanje v najboljšem društvu, v mojih mladeniških letih, je bilo torej vsestransko jako koristno za moj razvoj.

Naj povem neki dogodek iz tiste dobe.

Nekega dne poleti, ko sem bil šestošolec, pridem z gojencema popoldne iz šole domov. Dobili smo glas, naj se odpravimo peš v graščino Slivnica pri Mariboru, ki je bila last sorodnika grofa Brandisa. Našli smo tam našo grofico z malimi kontesami in gospodinjo grofico N. v parku, in ko smo se tej poklonili, je nekako pikro naglasila mladima grofoma, da je povabila nju, mene pa ne. Nato smo sedli vsi k južini v veliko poletno dvorano, v katere sredini je stala velika okrogla miza. Naša grofica je sedla tako k mizi, da je proti meni obrnila hrbet in me ni mogla videti, grofica gospodinja pa ravno nji nasproti, da me je videla.

Ko vsi sedejo, se izkaže, da zame ni več stola, ne prostora. Gospodinja gledam v obraz, a ona se ne gane, nakar se obrnem proti vratom, ob katerih je ležal na mizi moj klobuk, ter ga vzamem. V tem hipu opazi naša grofica ves polčraz in ogorčeno vzdikne: »Kaj je to, gospod Sernec nima stola!« Nato zaukaže enemu svojih sinov, naj vstane. Med tem časom pa sem že, globoko se poklonivši, izginil med vrati in hitel po stopnicah navzdol ter krenil domov.

Drugi dan sem prosil gospoda grofa Brandisa, naj me ne jemljejo več s seboj, kadar pojdejo k tej grofovski rodbini, ker nikakor ne morem več stopiti v to hišo.

Od takrat je grofica, če sta bila moja gojenca povabljeni k omenjeni rodbini, pa starši niso utegnili iti ž njima, vedno odklanjala obisk. Trajalo je to blizu pol leta. Pri omenjeni rodbini se je pripravljala veliki ples. In glej, nekega dne ob pol dvanajstih dopoldne stopita grof in grofica iz Slivnice v mojo sobo. Jaz, misleč, da nameravata iti samo skozi sobo, hitim odpirat sosednja vrata, nakar mi naznani grofica s prijaznim smehljajem, da velja njun poset meni. Sedla sta k meni in me povabila v razgovoru jako prijazno na svoj nameravani ples, kar sem seveda z zahvalo sprejel. Od tistihmal sem še mnogokrat prišel v njuno hišo in bil vedno sprejet s popolno prijaznostjo. Sploh sem se vedno vedel po načelu, točno izpolnjevati svoje dolžnosti, pa nikoli se ne dati ponižati. Še sedaj sem ponosen, da sem dobil kot šestošolec tako zadoščenje.

V gimnaziji smo živeli Slovenci in Nemci v najboljšem prijateljstvu, posebno v mojem razredu. Imeli smo tudi skupno svojo odhodnico po maturi, in ravnatelj Adolf Lang, Nemec z Dunaja, je bil z vsemi dijaki očetovsko ljubezniv, dobrohoten in je dobro vplival na nastop in značaj dijakov.

Naj opišem neki dogodek iz gimnazije:

Ko sem bil v osmem razredu, sta morala oditi tovariš Hernach in neki šestošolec Rajh k vojakom. Šestošolci so napravili Rajhu odhodnico zunaj mesta, pridružil se jim je tudi naš Hernach. Drugo jutro pride moj tovariš Plohl (pozneje profesor v Gorici, umrl v Celju leta 1920.) k meni v graščino povedat, da sta bila ponoči Hernach in Rajh zaprta. Prerekala sta se, vračajoč se ponoči v mesto, z neko vojaško patruljo, kateri sta se izdala za vojaška novinca, nakar ju je patrulja odpeljala v zapor na mestni urad.

Takoj se podam s Plohlom k mariborskemu županu Tappeinerju s prošnjo, naj izpusti ta dva dijaka, da ne bo za nas dijake take sramote. Župan je odgovoril, da o vsem

še ničesar ne ve. Med tem vstopi neki delavec z zavezano glavo in trdi, da so ga dijaki, ko so ponoči šli po Magdalenskem predmestju, ranili s kamenjem in da je bilo pobitih tudi nekaj šip na delavnicah južne železnice. Začela sva se Plohl in jaz pogajati ž njim. Zahteval je sprva 40 goldinarjev, končno pa se je po prijaznem posredovanju župana pogodil z nama za odškodnino 20 goldinarjev, katere bi moral dobiti v 14 dneh, sicer je hotel vse ovaditi pri sodišču.

Nato sem šel pobirat prispevke v šesti razred, odkoder so bili izgretniki. Dva dijaka sta se šla pogajat na južno železnico zaradi pobitih šip, tam so jima takoj odpustili odškodnino, in ob času, ko je rok potekel, sem prinesel delavcu 12 goldinarjev, ker do takrat nisem mogel več nabrati. Delavec pa je trdo ostal pri prejšnjem zahtevku 20 goldinarjev, in le s težavo sem dosegel od njega novi rok za poplačanje ostalih osem goldinarjev. Ker je bil gimnazijski ravnatelj Lang mnogokrat gost v grofovi hiši, sem zabičil svojima gojencema, naj o teh dogodkih nikakor ničesar ne povesta svojim staršem, da ne bo ravnatelj od njih kaj zvedel. In to sta tudi storila, dokler nismo stvari popolnoma poravnali.

Neki večer, še preden je bilo ostalih osem goldinarjev poplačanih, pa je bil ravnatelj Lang pri Brandisovih gost in je z velikim veseljem pripovedoval, da je dobil od c. kr. naučnega ministrstva laskavo pohvalno pismo, da na tej gimnaziji ni nič disciplinarnih preiskav ter kazni in da ministrstvo to pripisuje taktnemu vodstvu te gimnazije. Ravnatelj je še pristavil, da je to že drugo ministrsko pohvalno pismo v istem letu. Med tem pripovedovanjem sta se pa moja gojenca med seboj pomenljivo gledala, tudi me je eden od njiju rahlo sunil. Jaz sem pa jezno odkimal, češ, da naj bosta mirna. Ker je grofica to opazila, je po večerji pozvala enega svojih sinov na stran in tako dolgo silila vanj, naj pove, kaj je imel med večerjo z menoj, da je ta

končno vso zadevo od zapora naprej do stanja našega pogajanja materi povedal z najtoplejšo prošnjo, da nikakor ničesar ne pove gospodu ravnatelju Langu. Grofica pa je temu že drugi dan, ko je razgovor nanesel zopet na ministrsko pohvalo, povedala vse.

Nato me pozove ravnatelj v svojo pisarno in mi z žalostnim naglasom očita, zakaj imam tako malo zaupanja do njega, da mu nisem o vsem tem ničesar povedal.

Po dolgem govoru ravnatelja sem končno prišel do besede tudi jaz in mu odkritosrčno dejal, da smo dijaki imeli namen, v prvi vrsti vso stvar dostojno poravnati, preden naši predstojniki kaj zvedo. Saj bi gospod ravnatelj, če bi takoj zvedel o zaporu, tudi moral bržkone postopati disciplinarnim potom. Zdaj pa prosim v imenu prizadetih za milost. Nato me je ravnatelj jako natanko izpraševal, koliko še mislim skupaj spraviti od manjkajočih osmih goldinarjev, in je končno še sam prispeval nekaj goldinarjev, da smo stvar čisto uredili.

V času moje gimnazijske dobe se mi je tudi vzbudila zavest moje slovenske narodnosti.

Od leta 1857. do 1860., ko sem bil v spodnji gimnaziji, ni bilo še pomembnega narodnega gibanja med dijaki, a večkrat, če so nemški dijaki iz prevzetnosti zasmehovali kakega slovenskega kmetiškega tovariša, sem se vselej odločno zavzel zanj.

Moj deset let starejši brat Janko je bil ravno tako nemško odgojen kakor jaz in je bil sprva koncipient pri starem odvetniku drju. Duhatschu v Mariboru, potem v Gradcu, nakar je prišel v prakso v Karlovac na Hrvaško, kjer je živel med odličnimi narodnimi Hrvati. Od tam je prišel kot zaveden narodnjak v Maribor za koncipienta pri drju. Dominkušu. Njegovi tovariši so bili: dr. Pavlič, dr. Ipavic, Mariborčan Franjo Rapoc in dr. Srebre kot koncipienti. Ko je moj brat izprevidel, da morajo mariborski Slovenci imeti kakšno središče, je izdelal pravila za Čitalnico, katero

so otvorili kot drugo čitalnico na Slovenskem koncem julija 1861. Ustanovitelj dr. Janko Sernec je tudi bil prvi predsednik te čitalnice. Čitalnica v Ljubljani je bila otvorjena 24. novembra 1861. Moj brat je pokrenil tudi ustanovitev »Slovenske matice«; izdelal je pravila, nabral v Mariboru 40 članov in prispevke po 40 goldinarjev ter je pravila, denar in imenik društvenikov v imenu ustanovnega odbora, v katerem so bili razen njega profesorja Šuman in Majciger ter inženjer Chocholovšek, poslal drju. Bleiweisu v Ljubljano s pristavkom, da mora »Slovenska matica« imeti sedež v tem stolnem mestu.

Naj navedem tukaj dobesedno, kaj piše dr. Josip Vošnjak o mojem bratu drju. Janku Serncu in o naši rodbini:

»Najenergičnejši med vsemi se mi je zdel dr. Janko Sernec. On in dr. Pavlič sta bila koncipienta v dr. Dominikuševi pisarni. Dr. Sernec ni slovel samo kot izvrsten jurist, ampak tudi kot globok mislilec, ki je vsako stvar dobro premišljeval in prereševal na vse strani, preden je prišel do sklepa. Potem pa je tudi izvrševal, kar je bil spoznal za dobro, brez obzira, ali se s tem komu prikupe ali ne.

Sernci so doma iz Slovenske Bistrice, kjer je oče imel mlin in posestvo. Oče Sernec je bil meščan stare korenine, marljiv v svojem obrtu, trezen in obče spoštovan. V krčme in kavarno ni zahajal in si je po varčnosti toliko opomogel, da je dva sina, Janka in Josipa, dal študirat, hčer pa odgojit za učiteljico. Kadar sem očeta Sernca srečal, sem se rad z njim pogovarjal, seveda nemško. Edini njegov luksuz je bila pipa tobaka. Sinova sta, kakor jaz, bila nemško vzgojena in šele v višjih šolah se navzela narodnega duha. Tudi hči je bila narodna in nam je leta 1868. pomagala pri diletantskih predstavah v čitalnici. Po Sernčevi smrti so dediči prodali mlin, ker se nobeden sinov ni pečal z mlinarskim obrtom, in zdaj je v tej hiši mala tovarna za izdelovanje vate.

Eneržija, ali celo brezobzirna eneržija je, in to moram žal priznati, le redka prikazen pri Slovencih. Vsi smo bolj mehkega značaja in se le prelahko dajemo odvracati od svojih še tako dobro utemeljenih sklepov. Zato so meni zmerom imponirali ljudje z odločno voljo in tu moram na prvo mesto postaviti Andreja Einspielerja, s katerim sem se pa šele 1865. leta osebno seznanil. Naj bodo zraven Einspielerja in Sernca še omenjeni dr. Bleiweis, Jurčič, Rapoc, dr. Zarnik, Božidar Raič, kot prototipa mehkih značajev pa dr. Dominkuš in dr. Razlag.»

Odločilnega pomena za to, da se je vzbudila moja narodna zavest, pa je bila prva velika ljudska veselica na dan 2. avgusta 1862., ki jo je priredila Čitalnica v Kartinovi dvorani v Koroški ulici v Mariboru. Dvorana je bila natlačeno polna, večinoma od kmetiškega ljudstva. Navzoči so bili dr. Razlag, vsi mariborski narodnjaki, dr. Toman in drugi voditelji s Kranjskega ter takrat mlada medicince Gustav in Benjamin Ipavic. Govorili so navdušeno, pelo se je krasno in vso dvorano je stresal nepopisljiv, viharen ter navdušen odmev. Bilo je, kakor da bi se ljudje vzdramili iz globokega spanja; prevzela je ljudstvo narodna zavest, ki je že bila, rekel bi, okamenela, z elementarno močjo. Oduševljenost in radost sta rastle od stopnje do stopnje. Ljudstvo je našlo svoje narodno srce — med njimi tudi jaz. Kri moja je očetova, torej slovenska, naš narod je poteptan, temu imam posvetiti svoje skromne moči. Tega gesla sem se držal vse svoje življenje in z mirno vestjo lahko rečem — brez vsake izjeme! Ko sem bil v višji gimnaziji (1861 do 1865), se je razvilo življenje v mariborski Čitalnici. Moj brat, dr. Janko Sernec, ki je ob večerih mnogo zahajal s svojo soprogo v Čitalnico, me je jemal mnogokrat s seboj, da sem tam pomagal kot pevec.

Leta 1864. se je pripravljala velika veselica v Čitalnici in so se čitalniški pevci učili pod vodstvom učitelja Miklošiča, brata svetovno znanega slavista profesorja Miklošiča.

Mi dijaki smo se v zasebni sobi pod mojim vodstvom učili istih pesmi, med njimi veleskladbe »Kdo je mar«. Na klavirju je spremljal petje moj sošolec Ernst Schuh, Nemec iz Gradca, ženijalen glasbenik, ki je leta 1920. umrl v Draždanih kot prvi kapelnik kraljevske opere.

Slavnost je bila nastavljena na neki dan v šolskih počitnicah. Zadnje vaje smo imeli dijaki že v počitniški dobi skupaj s čitalniškimi, od vnanjih oseb ojačenimi pevci. Nekaj dni pred veselico pa je pevski vodja Miklošič odpotoval zaradi drakoničnega pritiska od strani višjih oblastev v svoj vinograd v Sremič. Zadnje vaje celega zbora, pri katerem je prevzel spremstvo na klavirju dr. Benjamin Ipavic, pa sem moral voditi jaz, absolviran sedmošolec. In ravno tako sem vodil, pohvaljen od drja. Ipavca, vse petje tudi drugi dan pri veselici, ki je bila tudi velikanskega pomena za razvoj narodne zavesti na spodnjem Štajerskem.

Leta 1865. je bilo v osmi šoli v Mariboru 25 dijakov, od teh je 24 napravilo zrelostni izpit, med njimi sedem z odliko. Eden je izstopil pred izpitom.

Med svojimi gimnazijskimi tovariši naj navedem znanega drja. Pavla Turnerja, Antona Šantlja, bivšega profesorja na višji realki v Gorici, Antona Plohla, Antona Vraza, oba profesorja v Gorici, drja. Franja Firbasa, notarja v Mariboru, drja. Karla Glaserja, bivšega profesorja v Trstu, drja. Antona Migliča, polkovnega zdravnika, drja. Jakoba Pečka, ki je umrl kot odvetniški koncipient v Mariboru, in poznejše župnike: Antona Gmajnarja, Rajka Janžeka itd. ter dva Nemca: pl. Gasteigerja in že zgoraj omenjenega Ernesta Schuha. Od navedenih 22 slovenskih dijakov se ni niti eden potujčil.

V jeseni leta 1865. sem se kot pravnik vpisal na univerzo na Dunaju, kjer sem se kmalu slučajno seznanil z dvema odličnima dijakoma Dunajčanoma, ki sta me predstavila

svojim staršem, tako da sem prav kmalu prišel na hišne plesе v odlične hiše.

Prve mesece sem podučeval sina slavnega profesorja Miklošiča, ki je bil v prvem gimnazijskem razredu; potem sem bil odgojitelj pri nekem bogatem trgovcu, čigar sin je pod mojim vodstvom absolviral prvi razred in prvi semester drugega razreda realne gimnazije ter napravil vse javne izpite z odliko.

Med tem časom — bilo je to leta 1866. — smo bili poleti v Ischlu, kjer smo dobili vest o nesrečni bitki pri Kraljevem gradcu. Jaz sem dobil dobrih 14 dni po tej bitki pismo od svojega brata, ki se je tam bojeval kot kadetni narednik pri 47. pešpolku Hartung. V tem pismu mi je brat naznanjal, da leži s prestreljeno nogo v Zittauu na Saksonskem, da mu hočejo zdravniki nogo odrezati, on pa tega ne pusti; zraven je brat pristavljaj, da ga bom še videl ali z obema nogama ali pa nikoli več. Naznanil sem vse staršem, razen zadnje opazke . . .

Nato sem prišel za hišnega učitelja h knezu Kinskemu v Chocen na Češko, kjer sem podučeval eno devetletno in eno šestletno hčerko. S to rodbino sem bil v Reichenhallu na Bavarskem, potem v Ischlu, kjer sva se sešla z doktorjem Turnerjem, ki je bil slučajno došel tja z neko angleško rodbino iz Londona.

Naj tukaj navedem nekaj črtic iz življenja *drja. Pavla Turnerja*:

Rojen je bil Turner visoko na Pohorju v framski župniji, kjer je bil njegov oče odličen, izobražen, prijazen mož z najuglednejšim vedenjem, četudi je bil samo navaden pohorski kmet. Pavel Turner je bil v gimnaziji moj sošolec od prvega do osmega razreda, samo sedmi razred je dovršil na Reki na hrvaški gimnaziji.

Od tega pohorskega, kmetiškega sina, ki je bil vedno moj najiskrenejši prijatelj, nisem ne enkrat slišal kake

grde besede ali psovke v vsej gimnazijski dobi, vedno je bil prijaznega in vzornega vedenja.

Kot osmošolec je stanoval pri nekem obrtniku Kr. v Mariboru, kateri je imel več otrok, dočim je bil njegov brat imovit čevljar v Hullu na Angleškem brez otrok.

Angleški brat je pisal mariborskemu, naj mu pošlje svojega odraslega sina, ki ga namerava on sprejeti za svojega ter ga po svoji smrti postaviti za svojega dediča.

Dotični sin, star takrat okoli 20 let, pa je odklonil ponudbo, rekoč, da črez morje se neče voziti. Dr. Pavel Turner kot njegov hišni tovariš ga je močno karal zaradi te malosrčnosti, pristavljajoč, kako bi bil on srečen, če bi imel tako lepo priliko, priti na Angleško!

Mariborčan je pisal svojemu bratu v Hull tudi o tej Turnerjevi želji. In glej, došla je z Angleškega ponudba, naj pride Pavel Turner namesto nečaka, češ, da bo lahko tam nadaljeval svoje študije.

Končno se je Pavel Turner, dovršivši maturo z odliko, odpeljal v Hull, jaz pa sem, vstopivši na Dunaju kot pravnik, dal vpisati Turnerja na univerzi v filozofijo, poglavitno za latinščino in grščino. Na koncu prvega šolskega polletja je neki profesor vpisal v Turnerjev indeks: «diligenter frequentatus est», to se pravi, «da je pridno obiskoval predavanja», dasi Turner še vedel ni, kje stoji na Dunaju univerza!

Turner je bil v Hullu od gospoda Kr. prav ljubeznivo sprejet in mu je bila vsa okolica, kakor mi je prijatelj pisal, vedno enako prijazna. Obiskoval je med tem visoke šole in tudi osebno občeval z nekaterimi angleškimi profesorji. Črez nekaj mesecev pa mi je pisal, da je zapustil svojega dobrotnika, ker ga je bilo sram, sprejemati toliko dobrot iz prijaznosti, ne da bi mogel njemu zanje kaj vrniti.

Vstopil je kot pomočnik pri nekem vrtnarju; vendar je še vedno hodil na univerzitetna predavanja in profesorji niso nič manj ljubeznivo občevali ž njim kakor prej.

Drugo leto pa mi piše, da se namerava preseliti na Dunaj in tam nadaljevati študije. A ko sem že pričakoval njegovega prihoda, me je nenadoma obvestil, da je sprejel odgojiteljstvo pri nekem bankirju v Londonu.

Tam je precej dolgo ostal, obiskoval šole, občeval z jako odličnimi ljudmi, končno pa se je vendar preselil na Dunaj kot odgojitelj pri nekem dunajskem bankirju, ki je bil v sorodu s prej omenjenim londonskim. Izročil sem Turnerju njegove listine, nakar je on začel hoditi na dunajsko univerzo, na kateri pa je naenkrat obrnil hrbet filozofski fakulteti, rekoč, da se tukaj prednaša latinščina in grščina, če primerja to predavanje z angleškim sistemom, na tako neplodovit in smešen način, da mu ne preostaja drugega, nego dati slovo takšni filozofiji.

Vstopil je na pravniško fakulteto na Dunaju in na nji dovršil študije. A, glej, pri rigoroznem izpitu se je predrznil imeti in zagovarjati drugo mnenje, kakor ga je zastopal izprašujoči profesor — in padel je! To se je moglo zgoditi le tako samozavestnemu človeku, kakor je bil moj prijatelj Turner! Mi drugi ljudje izkušamo pri izpitih edino pogoditi misel izpraševavca, da srečno izlezemo.

Ubogi Turner je bil zaradi tega poraza zelo obupan; rešil pa ga je dr. F. ter ga spravil do tega, da je šel na nemško univerzo v Strassburg in tam postal nemški doktor prava.

Ker pa z nemškim doktoratom v Avstriji ni mogel dobiti kruha državnega uradnika kljub temu, da je bil visoko izobražen, popolnoma vešč francoskega in angleškega jezika in imel najodličnejši nastop, je sprejel odgojiteljstvo pri grofu Edelsheim-Gyulayu, vojaškem guvernerju za Ogrsko v Budimpešti, kateremu je podučeval njegovega edinega sina.

Ta grof je bil mož železne narave; pri vojaških manevrih je po ves dan sedel na konju in mučil vojaštvo brez odmora, češ, da mora to, kar prenaša poveljnik, zdržati tudi vsak

drugi vojak. Presenetil je zdaj tu, zdaj tam kako garnizijo z osebno preiskavo, da se je prepričal, kakšno hrano dajejo vojakom. Iz Budimpešte je rad brzojavno naročal po nekaj hlebov novopečenega vojaškega kruha ali drugih potrebščin, ki so se mu morale pošiljati s prvim prihodnjim vlakom. Imel je več milijonov imetja in več graščin, pa vendar je bil siromak.

S svojo ženo se ni razumel in je živel s sinom bolj sam zase. Kakor mi je dr. Turner pripovedoval, je bila hrana pri njem pogosto ne predobra, zlasti pa kava tako slaba, da je dr. Turner dobival zajtrk iz kavarne, namesto da bi zajtrkoval v tej bogati hiši. Nekega dne je ekscelenci prišel v roke neki račun o precejšnji množini najfinejše kave, »móke«, pa je šel v kuhinjo vprašat po svojem francoskem kuharju in, ko tega ni bilo doma, je sam začel kuhati kavo, pa brez uspeha.

Končno pride kuhar, ekscelenca mu moli račun o kavi pod nos in zahteva, da mu pokaže kupljeno blago. Ta se vije in izgovarja, končno pa poklekne pred gospodarja in obstane, da kave ni kupil.

Nato je bila kava za nekaj časa boljša. A kmalu je moral dr. Turner zopet pošiljati v kavarno po svoj zajtrk, ker zopet ni mogel uživati grofovske kave.

V poznejših letih je grof Edelsheim-Gyulay zbolel na šenu. Soproga se ni brigala zanj, ker sta živela vsak zase, pa tudi mnogobrojno služabništvo ga je čudno zanemarjalo.

Zategadelj je dr. Turner sam sedel noč in dan pri njem in po možnosti skrbel zanj, tako da mu je nekoč bolehní mogočnež priznal, da je njegov edini prijatelj na svetu on!

Tako siromaško živijo včasih bogataši, če nimajo poštene domačnosti.

Dr. Turner je, dokončavši odgojo Edelsheimovega sina, še več let živel v njegovi hiši kot nadzornik njegovih graščin. Nato je postal odgojitelj pri mejnem grofu P. na

Dunaju in se končno nastanil z lepim imetjem kot zasebnik v Mariboru.

Umrli je dne 25. septembra 1924 in zapustil del svoje imovine v znesku 1,248.730 Din kot ustanovo za izpopolnjevanje strokovne in svetovne izobrazbe absolviranih slovenskih juristov ter filozofov in še blizu 200.000 Din za druga občekoristna volila.

Na letovišča mi je pošiljal neki prijatelj vsak teden svoje stenografske posnetke predavanj, ki sem jih zvesto prepisaval ter se jih učil. Iz Reichenhalla sem se pripeljal na Dunaj, da sem napravil točno svoj prvi državni izpit.

To dobo, katero sem preživel v hiši kneza Kinskega, prištevam k najsrečnejšim dnevom svojega življenja, ne zategadelj, ker sem dobro jedel in pil, temveč zato, ker se je vsa rodbina proti meni vedla vedno neizrečeno prijazno in delikatno.

Kadar so bili odlični plemeniti gostje na gradu, in to je bilo večkrat, sem jim bil vselej predstavljen. Kadar sem sedel pri obedu z gosti, nisem nikoli posegal sam v razgovor. Vendar sta se kneginja in knez mnogokrat obračala proti meni in me pritezala v razgovor. Bil sem pa po naravi živahen in v zavesti, da me vsi radi poslušajo, sem tudi prispeval k zabavi.

Spoznal sem v rodbini Ferda Kinskega, v kateri je nosil vedno le najstarejši sin naslov kneza, dočim so drugi otroci imeli naslov grofa, zares najvišjo stopnjo kulturne olike, v vsem vzvišene nazore, zares plemenito čutje in vedenje. Naj navedem neki slučaj:

Ko smo bili v Reichenhallu, se je edini knez Kinsky vozil v elegantnem svojem vozu s štirimi konji, tako da je vse reichenhallsko občinstvo postajalo, če se je vozil po ulici. Ako se ni v kočiji s knezom peljala kneginja in sem prisedal k njemu jaz, je knez najljubezniveje nakazal častni sedež na desni meni. In ko sem prvikrat dejal: »Vzvišenost, mene ne smatrajte za gosta!« je knez smehljaje pokazal z

roko na častni prostor, rekoč: «Prosim, gospod Sernek!» In sedel sem jaz dijak pravnik in hišni učitelj na prvo mesto v vozu, s štirimi konji vpreženem.

Seveda, čim prijaznejši in presrčnejši so bili z menoj oni, tem bolj sem si prizadeval tudi jaz, da sem jim vračal ljubav z delikatnim vedenjem. Varoval sem se vsake predrznosti.

Ko sem moral nazaj na univerzo, sem zapustil to ljubeznivo rodbino bogato obdarovan.

Meseca decembra 1866 je izšla nova postava o splošni vojaški dolžnosti, katera je vzela dijakom, učiteljem itd. prejšnjo oprostitev od vsake vojaške službe. V prihodnjem letu 1867. sem bil potrjen tudi jaz k vojakom. Ker pa je bila omenjena postava izdana od cislitvanskega ministrstva, ne da bi sodeloval pri nji avstrijski ali ogrski državni zbor, so se Madžari — njim na čelu Deák — protivili tej «postavi», nakar je bila preklicana, ne da bi bila na Madžarskem kdaj stopila v veljavo. Nas dijaških novincev, ki smo bili v Avstriji kljub preklicu potrjeni k vojakom, sicer niso klicali na vojaške vaje. Meseca decembra 1868 pa je izšla nova, v ogrskem in avstrijskem državnem zboru odobrena postava o splošni vojaški dolžnosti. V tej postavi se je nahajala določba za enoletne prostovoljce in se je izreklo, da smemo tudi mi dijaki, ki še nismo odslužili vojaštva, prositi za dobroto službovanja kot enoletni prostovoljci. Tako sem moral tudi jaz 1. marca 1869, ko sem bil v četrtem letu prava, vstopiti kot enoletni prostovoljec, in sicer sem vstopil k 54. pešpolku. Ker sem služil na svoje stroške, sem zasebno stanoval. Služili smo enoletni prostovoljci prvega leta samo od 1. marca 1869 do novega leta 1870. Med tem, ko sem bil prostovoljec, sem napravil meseca julija 1869 drugi državni izpit in meseca oktobra 1869 tretji državni izpit, ob novem letu 1870 pa častniški izpit, nakar sem bil leta 1871. imenovan za rezervnega poročnika.

Ko sem kot pravnik prišel na Dunaj, sem kmalu vstopil v literarno društvo «Savo», pozneje v «Jug» in v «Slovenijo», v katerih društvih sem se seznanil z Jurčičem in Stritarjem. V «Jugu» smo bili združeni slovenski in hrvaški visokošolci. V jeseni leta 1868. sem bil izvoljen za predsednika društva «Jug», katero mesto pa sem moral odložiti, ko sem 1. marca 1869 postal enoletni prostovoljec.

Po takih razmerah seveda nisem prišel do literarnega delovanja v omenjenih dijaških društvih ter sem le večkrat prisostvoval, ko so drugi, zlasti Jurčič in Stritar, čitali svoje literarne proizvode. Iz svojih spominov na našega odličnega pripovednika Jurčiča naj navedem tu samo to, kar sem o njem sporočil dne 21. julija 1917 drju. Ivanu Prijatelju. Z nepozabnim Jurčičem sem se seznanil kot vseučiliščnik in član akademskih društev na Dunaju v letih 1865.—1869., kjer sem z velikim zanimanjem poslušal njegova predavanja v teh društvih. Sicer pa to ni trajalo dolgo, ker sem skoro postal odgojitelj, pozneje pa enoletni prostovoljec pri vojakihi. Prav presrčno in mnogo pa sva občevala pozneje, ko sem bil jaz odvetniški koncipient, on pa poleg Antona Tomšiča urednik «Slovenskega naroda» v Mariboru. Takrat smo tvorili stalno omizje zvečer v gostilni in ožjo družbo na zletih: Jurčič, Tomšič, dr. Jarnik, dr. Jernej Glančnik, poznejši odvetnik v Mariboru, dalje ostrojezični dr. Koceli, kesnejši odvetnik v Krškem, dr. Jakob Pečko, dr. Ribič, katera dva sta oba že umrla kot odvetniška koncipienta, in moja malenkost. Bilo je v naši družbi obilo duhovite zabave, in prav radi so k nam prisedali tudi nemški pravniki od sodišča kakor tudi iz odvetniške prakse. — Pri občevanju z Jurčičem sem opazal kot eno najznačilnejših njegovih potez trdno prepričanje, da bo bodočnost slovenskega naroda rešil slovenski kmet, čigar značaj je znal Jurčič risati ustno in pismeno kakor nobeden drugi. Naj omenim še to drobnost, da me je Jurčič ob neki priliki opozoril, da sva rojena oba

istega dne — 4. marca 1844. — Pri pogrebu Antona Tomšiča sva se z Jurčičem oba razjokala; oba sva si bila v svesti neizmerne nesreče, ki je zadela slovenski narod s smrtjo tega duševnega in telesnega orjaka. Tomšič je bil blagega srca, energičen, pogumen in duhovit. Ako bi se bil on še mogel preseliti s «Slovenskim narodom» v Ljubljano, bi bil brezdvomno postal voditelj narodnega gibanja. On bi bil politik, Jurčič pa bi se bil mogel še bolj posvetiti literaturi. — Z Jurčičem sva se pozneje zopet sešla v Ljubljani ob Bleiweisovi 70letnici, katere sem se udeležil z deputacijo Celjanov kot predsednik celjske Čitalnice. Jurčič se mi je pridružil še zvečer pred svečanostjo in je ostal na moji strani pri podoknici, katero so častivrednemu drju. Bleiweisu priredila ljubljanska narodna društva s pevskim društvom na čelu. Mene je najbolj zanimalo ogromno občinstvo, ki je pri tej priliki polnilo vse ulice in navdušeno pozdravljalo jubilaranta. Z radostjo sem pripomnil Jurčiču, kako me to narodno meščanstvo veseli. Iz štajerskih mestec nisem bil namreč navajen slišati, da bi se po ulicah mestno oblečeni ljudje pogovarjali v naši materinščini. Ko je Jurčič to slišal, mi je dejal: »Dā, Ljubljana je slovensko mesto, in to sem Ti hotel pokazati!« — Poslovil sem se od njega pri njegovem pogrebu. Tudi on je moral zapustiti svoj narod mnogo premlad, prav kakor prijatelj Tomšič.»

V štirih letih svojega bivanja na univerzi sem prav malo zahajal v domovino.

Navzoč pa sem bil na taboru v Žalcu, ki se je vršil dne 6. septembra 1868 in ki ga je obiskalo okoli 10.000 ljudi. Poslušal sem tam naše govornike; zlasti sem občudoval humoristično-robati nastop nepozabnega drja. Zarnika, ki je občinstvu jako ugajal. Omeniti pa moram neko epizodo s tega tabora, o kateri še nikjer nisem čital poročila.

Po drugem ali tretjem govorniku se je oglasil k besedi neki polukmetiško in polumeščansko oblečen človek rde-

čega obraza. Kakor sem pozneje zvedel, je bil to mlinarski pomočnik na tako zvanem hrvaškem (sedaj Majdičevem) mlinu v Spodnji Hudinji pri Celju. Ta pomočnik je bil s svojimi tovariši najet od nemčurjev. Začel je tako-le govoriti: «Zdaj ste čuli gospode, ki so govorili za svoj žep!» Nato je pristavil še nekaj besedic o slepariji. Nekaj ljudi mu je pritrjevalo z grdim vriskanjem. Zaradi viharnega ugovora občinstva je moral govornik takoj utihniti in zapustiti zbor. Okoli mlinarja pa se je nabrala tolpa ljudi, kakih 250 oseb, ki so se ž njim vred med precejšnjim krikom napotili v trg Žalec, češ, da ga bodo tam poslušali. Za te ljudi se nihče ni brigal, jaz pa sem šel za njimi v skrbah, da se ne bi zgodilo kaj napačnega. Prišedši na glavni trg v Žalcu, so posadili svojega govornika na prazen poljedelski voz. Kmalu sem stal za njim na istem vozu z namenom, da ga zavrnem, če bi povedal kaj napačnega. Mlinar pa je stal na vozu in, ko je bilo že vse mirno, je še dolgo časa molčal v očitni zmedenosti. Končno pa je začel govoriti o Jezusu Kristusu in Materi Božji brez vsake zveze. Naposled je čisto umolknil.

Zdaj se je oglasil kmetiški poslušavec s tako zakrivljenimi čeljustmi, da so mu zobje moleli iz ust. Pokazal je s prstom na mene in zavpil: «Kaj je to? Ta-le hudič ga je zmotil, dol ž njim!» Jaz pa sem smehljaje skočil z voza, pogledal možu v oči, stopil k njemu ter ga čisto mirno vprašal, česa želi od mene. Razjasnil sem mu, da sem hotel le poslušati, kakor vsi drugi, da čujem, kaj bo mož povedal. Moje vedenje je tega človeka in njegove tovariše popolnoma osupnilo. Med tem se je bil tudi glasoviti «govornik» spravil z voza, in vse se je mirno razšlo.

Od 15. januarja 1870 do februarja 1871 sem bil koncipient pri svojem bratu v Mariboru, potem do oktobra leta 1873. v Brežicah pri drju. Srebretu, svaku mojega imenovanega brata. Prišedši v Brežice, sem bil že prve dni z drugimi povabljen od slovenskega komisarja Jermana,

našega poznejšega deželnega poslanca, na zlet po vodi v njegovem čolnu v Krško vas. Pri prevozu čez Savo je veslajoči brodar tako slabo opravljal svoj posel, da nas je voda zanesla dosti predaleč nizdol. Jaz, ki sem bil vajen veslanja že od časa, ko sem stanoval v Mariboru na stričevem mlinu na Dravi, sem z nervoznimi opazkami spremljal napačno vožnjo. Komisar Jerman me osorno zavrne, češ, da vsak mlad doktor, ki pride z Dunaja, misli, da zna vse bolje ko drugi. Mirno sem odgovoril: »Gospod komisar, prosim, pustite veslati mene čez Savo, ko se bomo vračali zvečer domov.« »Dobro!« je odvrnil. Vozili smo se potem k zalivu Krke in po mirno tekoči reki navzgor do Krške vasi, kjer smo se okrepčali v gostilni. Nato smo zopet sedli v čoln. Prijeli pa so že drugi za vesla, preden sem jaz sedel vanj. Ko smo pripluli do izliva Krke, sem opozoril komisarja Jermana na obljubo, da smem jaz veslati na povratku čez Savo. Dejal je, da ni mislil, da sem prosil to resno. Jaz pa zgrabim za drog, porivam čoln po Savi ob bregu navzgor in ko je bil v dobrem tiru, ga obrnem pošev proti deroči vodi, pridno veslam z veslom, tako da je voda potisnila čoln proti drugi strani, in pripluli smo na levi breg, skoraj enako visoko z mestom na desnem bregu, odkoder smo bili odveslali. Med vožnjo čez Savo so me vsi sopotniki hvalili, samo komisar Jerman je molčal. Čez dva dni pa mi je prinesel novi ključek od svojega čolna, rekoč, da mi je čoln vedno na razpolago. Za svojega bivanja v Brežicah sem prav mnogokrat izkoristil to pravico veslanja po Savi, njenih strugah in po Krki. Pogosto sem hodil z ribiči ponoči na ribji lov. Pri takih prilikah smo zaprli z veliko mrežo kak globok tolmun; ribiči so potem, izstopivši iz čolna, vlekli mrežo vedno ožje skupaj proti bregu, jaz pa sem z enim samim možem ostajal v čolnu in od vodne strani tiščal mrežo proti bregu. Včasih je bil plen obilen.

Končno smo na kakem otoku napravili velik ogenj in pekli ribe na šibah, vtaknjenih v pesek, kakih 20 cm nad

žerjavico. Tako pečene ribe so imele najslajši okus, vsaka vrsta rib je imela svojo posebno pikantnost, katera se pri ribah, pečenih v ponvah, čisto izgubi.

V Brežicah sem sodeloval pri volitvi v deželni zbor, bil sem sam voljen za volilnega moža, vendar je naš kandidat Lenček takrat propadel. Izvoljen je bil namreč nemškutar Janežič, hišni posestnik v Brežicah. Sicer je ta zmagal le na ta način, da se je povsod izdajal za Slovenca in da so mu nevedni volivci iz Kozjega nasledli.

V tem času sem tudi večkrat dopisoval v «Slovenski narod» ter govoril na nekaterih volilnih shodih. Sicer pa smo v Brežicah vsi prebivavci, slovenski in nemški, prijazno občevali med seboj.

Nemci so začeli prirejati gledališke predstave in so me vedno prosili, naj bi pri njih sodeloval, toda brez uspeha. Naposled pa smo se pogodili tako, da smo enkrat imeli slovensko predstavo, drugič pa nemško ter smo vsi Slovenci in Nemci združeni igrali pri nemških in slovenskih predstavah. Vendar je bilo pri slovenskih predstavah vedno dosti več občinstva kakor pri nemških, ker smo skrbeli za to, da je dohajalo k našim tudi mnogo občinstva iz okolice.

Iz Brežic sem se peljal koncem maja 1871 k pogrebu Antona Tomšiča v Maribor ter sem se z drugimi pogrebci razjokal na njegovem grobu. Potrdim vse, kar je dr. Josip Vošnjak pisal o izrednih vrlinah tega moža. Združena je bila v njem duhovitost, delavnost, dobrosrčnost, zdrav humor in neskončna ljubezen do naroda. Kdor Tomšiča ni natančneje poznal, ne more presoditi, koliko je naš narod izgubil ž njegovo mnogo prerano smrtjo.

Leta 1872. sem moral oditi za štiri tedne v Maribor kot rezervni častnik na vojaške vaje.

Bil je to prvi vojaški nastop rezervnih častnikov. Predstavljali smo se predstojnikom in vsem drugim aktivnim oficirjem. Starejši so nas prijazno sprejemali, le mlajši poročniki in nadporočniki niso vedeli, ali bi nas pripoznali

za polnovredne svoje tovariše ali ne, pa sem jim vrnil hladnost s hladnostjo. Ker me je poveljnik moje kompanije pustil z moštvom mnogo samega pri vežbanju, sem se kmalu navadil pravilnega postopanja, pa sem tudi videl, kako so me radi imeli preprosti vojaki. Ti namreč kmalu čutijo, kateri izmed častnikov jim želi dobro in je ž njimi pravičen.

Koncem meseca nas je prišel nadzorovat iz Gradca general Stubenrauch. Na povelje svojega kapetana sem moral našo kompanijo — štela je z rezervisti okolo 200 mož — prevzeti v vojašnici, jih spodbujati, naj se izkažejo pred generalom. Šele na potu proti vežbališču sem kompanijo predal kapetanu.

Pred generalom je vežbala naša 13. kompanija res točno, končno je general želel videti poveljevati kompaniji kakega rezervnega oficirja. Naš polkovnik me je poklical, in svoje nove stroke siguren, sem brez vse zadrege komandiral vso kompanijo, in ko sem dobil nalogo, spraviti kompanijo iz ene oblike v drugo, sem tudi vedno pogodil najkrajšo komando, kar se v tistem času, mimogrede rečeno, dostikrat ni posrečilo vsakemu kapetanu.

Na tisti večer smo bili vsi častniki pozvani v kazinsko restavracijo k večerji, prirejeni na čast generalu.

Ko sem tam vstopil skupaj z rezervnim častnikom drjem. Jernejem Glančnikom, tačasnim koncipientom, pozneje odvetnikom v Mariboru, v restavracijo, sva videla sedeti generala Stubenraucha v sredi jako dolge ovalne mize, na desni in levi štabne oficirje itd., vse po njihovem dostojanstvenem redu, tako da so najmlajši poročniki sedeli ravno na obeh koncih dolge mize, srednja stran mize pa je bila čisto prazna. Hitro pravim drju. Glančniku: »Sédiva generalu nasproti!« Dr. Glančnik je odklonjevalno nekaj mrmral, jaz pa sem že s privzdignjeno glavo in krepkimi koraki stopil proti sredini mize in, poklonivši se, vprašal generala, če je dovoljeno, pri čemer sem prijel za

stol. General je z veliko ljubeznivostjo ugodil, pa sva z drjem. Glančnikom že sedela nasproti generalu na drugače čisto prosti sredini dolge mize, in general je ves večer govoril skoraj izključno z nama, in sicer nič o vojaških rečeh, temveč o vsem drugem, kažoč v vsem pogovoru jako izobraženega in olikanega gospoda. Njemu je očitvidno ugajal najin smeli nastop, zaradi katerega so bili seveda vsi oficirji sprva kakor okameneli, ker je bilo to čisto proti njihovim šegam.

Črez nekaj časa je prišel od divizijskega poveljstva iz Gradca dopis na 47. polk, v katerem je bila pohvaljena dobra izurjenost vojaštva, posebno pa 13. kompanije.

Leta 1873. sem v Brežicah nalezl hudo malarijo, ki me je še dolgo mučila, ko sem bil zopet od oktobra 1873 koncipient v Mariboru. Odpravil sem to bolezen s tem, da mi je dal zdravnik na mojo zahtevo zvečer ogromno množino kinina, tako da sem se strahovito potil in moral ponoči izpreminjati perilo; seveda mi je tudi hudo šumelo po ušesih. Drugi večer sem zaužil še enako množino kinina z istim učinkom; mrzlice pa je bilo za vselej konec.

Zapustivši Brežice, v katerih so mi slovenski in nemški prebivavci napravili presrčno odhodnico, sem vstopil dne 1. oktobra 1873 zopet v pisarno svojega brata drja. Janka Sernca v Mariboru, kjer sem ostal do novega leta 1875. Tudi v tem času se še nisem politično mnogo udeještoval; bil sem član Čitalnice in pevec v njenem zboru. Občeval sem v najboljših slovenskih in nemških krogih. Slovenci smo hodili tudi v Kazino. Ker sem bil mnogokrat gost pri grofu Brandisu, sem prišel v prijazno dotiko z generalom baronom Marburgom, vojaškim načelnikom v Mariboru, in ž njegovo odlično soprogo. Ko sem leta 1874. zopet moral služiti štiri tedne v Mariboru pri orožnih vajah, sem prijetno čutil pridobljeni si ugled.

Zanimiv je bil naslednji prizor:

Bil je takrat v Mariboru neki huzarski polk, katerega častniki so bili izključno ogrski aristokratje. Pri nekem plesu v Kazini so naenkrat častniške dame pri četvorki nehale podajati meščanskim damam roke, kakor je pri nekaterih figurah tega plesa predpisano. Nato je nastalo veliko razburjenje med vsemi Mariborčani, ki so se zbrali v posebni sobi. V njih imenu sem izrazil proti nekemu ritmojstru obžalovanje, da se je to zgodilo, in pristavil, da bo prišlo do škandala, če se bo pri prihodnji četvorki zgodilo isto, da bodo posledice bržkone dvoboji ali da bodo častniki izstopili iz Kazine. Ritmojster je sporočil to huzarskemu polkovniku, odličnemu grofu, ter se vrnil potem k meni s poročilom, da me polkovnik prosi na pogovor. Ko sem mu bil v sredi njegovega odličnega častniškega spremstva predstavljen, se mi je zahvalil, da sem jih opozoril na neugodni vtisek, ki ga je napravilo vedenje njihovih dam. Zatrdil je, da dame nikakor niso namenoma opustile dajati roke, da si jih tudi med seboj niso dajale, nakar je še obljubil, da se v prihodnje to ne bo več godilo. Odgovoril sem, da sem bil prepričan, da gre le za nesporazumljenje, ter sem, naprošen po polkovniku, stopil v sobo, v kateri so Mariborčani imeli protestno zborovanje. Stopil sem na mizo poleg govornika, ki je razburjeno žigosal omenjeno vedenje oficirskih dam. Segel sem mu v besedo in izjavil v imenu madžarskih častnikov, da njihove dame tega niso namenoma storile in da bodo v prihodnje opustile takšno ponašanje. S to izjavo so bili Mariborčani zadovoljni in ples se je nemoteno nadaljeval.

Z novim letom 1875. sem vstopil na Dunaju kot praktikant pri sodišču, da odslužim za odvetniške kandidate predpisano leto. Obenem se mi je pa posrečilo po priporočilu notarja Rapoca in njegovega svaka, dunajskega advokata drja. Brežina, vstopiti kot koncipient pri slovenskem odvetniku drju. Dolencu. Ker sem imel pri sodišču kulantnega šefa, mi je ostajalo mnogo časa, da sem delal

v odvetniški pisarni, deloma zanjo tudi doma. Dr. Dolenc, rojen Vipavec, je bil takrat eden najimenitnejših odvetnikov na Dunaju, član državnega sodišča, zastopnik banke Rotschild in mnogih drugih milijonarjev.

V tistem času so se pravde izdelovale pismeno. Prvič sem dobil od svojega šefa v izdelavo govor v neki bančni pravdi in, ko sem prišel tretji dan z izdelkom v pisarno in ga je šef prečital, mi je naročil izdelati repliko v neki pravdi za 1,014.000 goldinarjev. Razume se, da me je to naročilo in zaupanje navdalo z največjim zadoščenjem. S tem sem postal v tej odlični pisarni prvi koncipient in sem si zaslužil z domačim delom za odvetniško pisarno toliko, da sem dostojno živel vse leto, med katerim sem bil praktikant pri sodišču.

Z novim letom 1876., ko je bilo sodnijsko leto odsluženo, pa sem tudi uradno vstopil v isti pisarni za koncipienta; imel sem referat Rotschildov ter sem se vozil v njegovih zadevah v Salzburg in na njegove graščine: Waidhofen ob reki Ybbs, v Gaming na parne žage, v Pöchlarn in Amstetten, pa v samostan Lilienfeld itd.

V Salzburg sem bil poslan, da bi pridobil zavarovanje za 200.000 gld., katero vsoto je bila dolžna neka židovska tvrdka, oče in sin, imenovani banki kot zakupnica na Rotschildovih graščinah Gaming in Waidhofen. Reklo se mi je, da naj nastopim kot Rotschildov namestnik. Mirno sem dejal: »Tega namestnika bom že pogodil.« Vozil sem se v prvem razredu brzovlaka in si najel v Salzburgu sobo v prvem hotelu. Še isti popoldan sem uspeh svojih razgovorov in preiskav brzojavil svojemu šefu: »Stric nezdržljiv, pismo sledi.« (»Stric« je pomenil dolžnika.) Dr. Dolenc se je z brzojavko takoj napotil k baronu Rotschildu, kateri je brzojavko prečital in se izrazil proti drju. Dolencu, da ne verjame, da bi bilo tako hudo. Očital mu je, da je menda poslal »*prav mladega*« koncipienta v Salzburg. Moj šef mu je pripomnil, da obetam v brzo-

javki *pismo poročilo*, in si je izprosil, da sme drugi dan priti s tem mojim pismom. Drugi dan mu prinese moje pismo, v katerem sem poročal, da sem prišedši v Salzburg sprva pregledal zemljiške knjige in si podrobno zapisal, kar sem tam našel, namreč, da je dolgov dvakrat toliko, ko premoženja. Poročal sem, kar mi je poslovodja zaupal o nepoštenem ravnanju teh ljudi, naštel za to precej dokazov in nasvetoval energično postopanje. Kakor mi je dr. Dolenc potrdil, je nato baron Rotschild priznal upravičenost moje brzojavke. Leto pozneje, ko sem bil v Celju že odvetnik, sem čital v časopisih, da je dobil tisti «stric» v Salzburgu štiri leta ječe zaradi svojih sleparij.

Ob času svojega bivanja kot koncipient na Dunaju sem stanoval pri profesorju Šumanu. Ta je bil po rogoviljenju poslanca Brandstätterja nenadoma prestavljen z mariborske gimnazije v Ried na Gornje Avstrijsko. Profesor Šuman pa je prosil za avdienco pri cesarju. Predložil je vladarju obilna pohvalna pisma, ki jih je imel od naučnega ministrstva za svoje vzorne zasluge in uspehe kot profesor in pedagog. Pri avdienci je ta mož s svojim milim glasom in z odkritosrčnim simpatičnim nastopom, najbolj pa po omenjenih dokumentih napravil na cesarja tako dober vtisek, da je bil namesto v Ried prestavljen — na prvo *akademično gimnazijo* na Dunaju. Na to velika ogorčenost v nemškem taboru! Nekaj židovskih staršev je šlo celo protestirat v naučno ministrstvo, češ, da oni pošiljajo svoje sinove na prvo avstrijsko gimnazijo ne brez žrtev, zdaj pa se imenuje za profesorja na to gimnazijo «ein ausgepeitschter slovenischer Agitator». Profesor Šuman je nastopil službo na Dunaju v 6. razredu. Prvi dan so naščuvani dijaki demonstrirali z ropotanjem. Šuman jih je mirno gledal, potem začel prednašati in si je že v prvi uri pridobil srca boljših dijakov, ki so se potem potegovali zanj ter preprečevali nadaljnje sovražne čine sošolcev. Konec pa je bil, da je postal Šuman priljubljen pri vseh

dijakih in mnogoterih odličnih njihovih starših. Naposled sta on in vsa njegova rodbina prišla v prijateljsko dotiko z odličnimi dunajskimi rodbinami.

Tisti izmed čitateljev, ki so bili Šumanovi učenci, bodo razumeli ta lepi in častni uspeh, ki ga je naš Šuman doživel med tujci.

Odvetniški izpit sem napravil na Dunaju.

Proti koncu oktobra 1876 sem se poslovil od Dunaja, presrčno tudi od svojega šefa drja. Dolenca, ki mi je položil na srce, ne odklanjati svoje pomoči ubogim, če vidim, da se jim godi krivica, ter se ne ustrašiti nobene zamere mogočnežev, tako si bom ustvaril kot odvetnik najzanesljivejšo podlago za srečno bodočnost. Zahvalil sem se za dober nauk in pripomnil, da sem že pri svojem bratu v Mariboru videl ravnanje po istem pravilu, katerega se nameravam držati tudi jaz.

Da sem se odločil, nastaniti se ravno v Celju, pa je bil vzrok ta, ker sem videl, da tam še ni nobenega slovenskega odvetnika. Tudi sem kot koncipient za svojega brata v Mariboru prevzel tri pravde od nekega celjskega nemškega hišnega posestnika in ko sem tega nemškega Celjana vprašal, zakaj tega ni izročil kakšnemu celjskemu odvetniku, je dejal: «Gospod doktor, tega vi ne razumete, odvetnik *A* in *B* odlagata pravdo neskončno, odvetnik *C* ne daje klientom računov, *D* pa sploh nima zaupanja do nobenega.»

To vse in že prejšnja načela, odpreti odvetniško pisarno na vsak način na Slovenskem, me je, še preden sem šel na Dunaj, pripravilo do sklepa, nastaniti se v Celju, kjer sem 1. novembra 1876 odprl svojo pisarno.

II.

Odvetnik v Celju.

V Celju sem našel Heinricherja kot predsednika okrožnega sodišča, drja. Neckermanna kot celjskega župana in opata Vrečka; vsi trije so bili zagrizeni nemčurji. V Mariboru je sedel kot škof nemškomisleči gospod Stepischnegg, med celjskim prebivavstvom je bilo tudi mnogo strastnih narodnih sovražnikov, od narodnjakov pa sem našel le velezaslužnega drja. Štefana Kočevarja, trgovca Kapusa, duhovniškega profesorja Krušiča, kiparja Oblaka, nekaj notarskih pisarjev in seveda gospoda vikarja in dva kaplana. Moje stališče pri takšnih okoliščinah ni bilo lahko. Ker sem pa po dobri odgoji v mladosti in po svojem bivanju med aristokrati in kot rezervni častnik imel razen svojih prirojenih lastnosti za odvetniški poklic tudi popolnoma siguren nastop v vsaki družbi, sem se res čudil vzvišenega nad vse sovražnike; srečno sem zavračal napade, ne da bi se bil dal kdaj od koga ponižati.

Vstopil sem takoj kot član v Čitalnico in v Kazino, ker so bili tudi drugi Slovenci člani obeh društev. Zahajal sem v gostilno »h Kroni«, kamor me je uvedel nemški sodnik Sch., dober moj prijatelj. Že takoj tretji dan pride ta k meni z novico, da je vse Celje razburjeno, ker je prva tožba, katero sem vložil pri celjskem sodišču, slovenska. Odgovoril sem mu, da je moj čin nekaj docela naravnega: ker je moja stranka slovenska in tožena stranka tudi slovenskega rodu. — »Le povej Celjanom, za Slovence bom delal vse v slovenskem, za Nemce pa v nemškem jeziku.«

V Čitalnici sem bil takoj izvoljen v odbor, leta 1877. meseca decembra pa za predsednika, katero častno mesto zavzemam še danes, ko pišem te spomine.

Prvo leto je bil v Čitalnici predsednik neki notarski pisar, in pri prvi veselici s petjem sem moral doživeti, da se je predsednik z nekim odbornikom vpričo vsega občinstva grdo prepiral. Nato sem pri prihodnji odborovi seji stvar hudo grajal, priznal, da me je bilo zelo sram, in izjavil, da bom primoran izstopiti iz odbora, ako bi se še enkrat ponovil tak nezaslišan prizor vpričo občinstva. Enemu odborniku, ki pri tej seji ni bil navzoč, pa smo pisali v imenu odbora, naj pride, če bo zopet društvena veselica, v temni suknji in — brez pipe!

Dolgo časa sem moral biti tudi pevovodja, ker ni bilo drugega, kar je bilo zame jako naporno. Prišedši ves izmučen iz pisarne, sem moral učiti večinoma nevajene pevce vse štiri glasove brez klavirja in brez gosli!

V pisarni pa sem kmalu imel mnogo posla. Nemškim trgovcem sem se prikupil, ker sem delal točno — imel sem v pisarni takoj pri rokah stenografe ter odšteval strankam denar, ki sem ga dobival, sproti. Vrhutega so tudi vedeli, da sem v dunajski odvetniški pisarni imel referat Rotschild, kar mi je poviševalo odvetniški ugled. Slovenskim kmetiškimi strankam je posebno ugajalo, da sem prevzel zastopstvo nekega siromašnega, neumnega pa poštenega kmeta v Teharju, kateremu je neki oderuh zemljo spravil že na dražbeni oklic, pa sem vse ustavil ter oderuha spravil zaradi goljufije v luknjo.

S 1. aprilom 1877 je vstopil v mojo pisarno za koncipienta g. Gogola, poznejši notar v Ljubljani, 1. decembra 1877 pa dr. Filipič. Ta dva in pa drugi moji uradniki so vsi sodelovali tudi v Čitalnici. Koncem 1877 je bilo v moji pisarni že šest uradnikov.

Meseca majnika 1876 sem se oženil s Terezo Kočevarjevo, hčerjo blagega našega drja. Štefana Kočevarja,

okrajnega zdravnika v Celju. Bila je vzorna kot žena, kot mati, kot gospodinja, obenem je bila moja najboljša prijateljica, kateri sem smel vse zaupati, ker je bila molčeča kakor grob in je delila z menoj veselje in žalost ter me znala tolažiti v hudih urah. Obenem je bila silno naravnega in odkritosrčnega vedenja proti vsem ljudem, zato tudi povsod priljubljena, zlasti vse narodne gospe pa tudi mnoge dame nemškega mišljenja so jo čislale in ljubile. Umrla je 13. marca 1913 na srčni kapi po kratki muki, sedeča na postelji, z glavo na mojih prsih. Naj počiva v miru! Bog ji povrni, kar je storila dobrega meni, svojim otrokom in marsikomu drugemu!...

•

V spomladi 1878 je prišla v mojo pisarno deputacija volivcev, njim na čelu nepozabni Hausenbichler iz Žalca, s prošnjo, da bi prevzel kandidaturo v deželni zbor za celjski volilni okraj, kar sem seveda sprejel. Prišlo pa je drugače, proglašena je bila delna mobilizacija zaradi okupacije Bosne, pa sem bil pozvan k vojakom in z menoj tudi moj koncipient dr. Filipič, moj pisarniški vodja Matija Gril ter stenograf Janez Bovha. Kako je to prišlo, da so morale odriniti vse boljše osebe iz moje pisarne v Bosno, ne vem, pa tačasni okrajni glavar mi je s tako čudnim smehljajem izrekel obžalovanje zaradi te nezgode, da me je obšel sum, da je moral imeti glavar sam svoje prste pri tem činu. 11. julija 1878 sem se v Gradcu prijavil kot rezervni častnik pri svojem polku Jelačić št. 79. Ženka moja me je spremljala v Gradec, pomagala mi, ko sem si nakupoval potrebščine za vojsko, ko sem si dal brusiti sabljo itd. Nazadnje sem se naglo poslovil od nje, da sva si oba okrajšala muke slovesa.

Svoje doživljaje v Bosni sem popisal v posebnem spisu, ki bo mogoče tudi tiskan, tukaj le toliko povem, da sem s svojim polkom Jelačić št. 79 prekoračil Savo pri Brodu

in bival v Maglaju, najdalj pa v Vranduku, da sem se vrnil domov 16. oktobra 1878, dr. Filipič in ona dva druga moja uradnika pa proti koncu decembra 1878, da sem 1. novembra 1878 postal nadporočnik v rezervi in da je moj polkovnik g. Kristjanović postal med vojno moj prijatelj, kateri me je počastil leta 1879. s svojim posetom v Celju na veliko začudenje Celjanov, posebno celjskih častnikov.

Omeniti moram le to, da je prvi uradni, v Sarajevu izhajajoči časnik, ki je prišel menda avgusta 1878 v moje roke, imel vladni ukaz, v katerem so bili krščanski seljaki imenovani »zakupniki«. Mene je to hudo pretreslo, ker sem mislil, da bo naša glavna vloga v Bosni, rešiti pravno razmerje med turškim begom in krščanskim seljakom. Ko pa je avstrijska vlada kristjane kratkomalo imenovala »zakupnike«, jim je s tem že naprej odrekla vsako lastninsko pravico do zemlje in jih označila kot brezpravne! Ko sem se sredi oktobra 1878 vrnil iz Bosne in se srečal z našim tačasnim državnim poslancem baronom Goedelom, ki je bil sam član bosanskega odbora, sestavljenega iz cislitvanskih in translitvanskih zastopnikov, sem mu to povedal s pristavkom, da sem si rešitev agrarnega vprašanja v Bosni predstavljal na enak način, kakor zemljiško odvezo naših kmetov od tlake leta 1848., namreč, da vlada najame primerno posojilo, izplača ž njim begom, agam in knezom primerno odškodnino ter naloži osvobojenim kmetom vrnitev tega državnega dolga v obliki primerne letne doklade k zemljiškemu davku. Na barona Goedela je napravila moja opozoritev precejšen vtisek, dosegel pa je zgolj to, da se je uradni izraz za bosanske krščanske posestnike izpremenil iz »zakupnika« v »kmeta«, zemljiška obveza pa žal še danes ni izvedena.

O svojih doživljajih v Bosni naj omenim še naslednje: Nekoč, ko je naša stotnija počivala blizu njive s prezrelim ječmenom, sem vprašal lastnika Srba, zakaj da ne požanje ječmena, ko se seme že osiplje. Odgovoril je sprva: »Tega

ti ne razumeš!» — Ko pa sem mu odgovoril, da prav zato «pitam», ker tega ne razumem, in da ne sme dati častniku takega odgovora, mi je razodel, da sam ne sme požeti njive, ker mora biti navzoč begov pooblaščenec, ki ima dobiti tretjino. Dalje mi je razodel, da je on, Srb, že večkrat šel prosit bega, naj pošlje koga, da pa nihče ne «dojde», *dokler mu ne bo on obljubil polovice ali treh četrtink ter še več od vsega pridelka!*

Drugega Srba sem vprašal, zakaj nima poleg svoje kože brajde s trsjem. Pristavil sem, da imamo Slovenci na Štajerskem skoraj ob vsaki hiši na deželi lepo grozdje na brajdah. Prvi odgovor tega Srba je bil isti kot prejšnjega: «Tega ti ne razumeš!» In le polagoma mi je pojasnil, da bi mu beg takoj naložil nekaj cekinov davka, ako bi rastlo grozdje ob njegovi koči, da torej sploh ne sme imeti čisto nič, ker mu beg vse vzame, ako čuti, da kaj ima. Nekaj let pozneje mi je neki inženjer, domačin, ki je služil pri nekem okrajnem glavarstvu v Bosni, zaupal, da je imel od bosanske avstrijsko-madžarske vlade zaupno naročilo, da mora v sporih med muslimanskimi in krščanskimi strankami po možnosti podpirati vedno muslimana! Ni čuda, da se s takšno politiko Avstrija ni mogla ukoreniniti na Balkanu!...

Med mojim službovanjem v Bosni je vodil mojo pisarno odvetnik, ki je bil pred mojim odhodom napravil odvetniški izpit. Takrat, ko sem odrinil v Bosno, sem bil vpisal v vsak akt stanje pravde in navodilo, na kaj se ima paziti, pa sem vzdihoval, da me naslednik ne bo razumel. Ta pa je tiste tri mesece lepo odlagal kočljivejše obravnave, tako da mi ni ničesar skazil.

Razume se, da se je zaradi mojega vstopa k vojakom namesto mene volil drugi deželni poslanec, namreč profesor Žolger, ki je ostal poslanec celo dobo šestih let.

III.

Ustanovitev „Posojilnice“.

Ker je z mojim pozivom k vojakom bilo zavlečeno moje poslančevanje in politično delovanje za šest let, sem se po povratku vztrajno polotil odvetniškega dela, pomnoževal pisarniško osebje, tako da sem za nekaj časa prišel do dvanajst uradnikov, med katerimi so bili trije koncipienti in trije stenografi. Že leta 1878. in 1879. je prišel g. Lipold, poprej koncipient pri drju. Langerju v Celju in bivši moj pravniški tovariš na Dunaju, k meni z nasvetom, da bi osnovali posojilnico; pristavljal je, da je njegov šef doktor Langer namenjen dati denarja, kolikor ga hočemo. Odgovoril sem, da tudi jaz želim, da osnujemo posojilnico, vendar nikakor ne z nemškim denarjem in šele takrat, kadar bomo vedeli za zanesljivega voditelja, ker sam sem preobložen z delom, da bi mogel voditi zavod.

Začetkom leta 1881. pa so me posetili gg. Miha Vošnjak, dr. Josip Vošnjak in njun brat, šoštanjski tovarnar Franc Vošnjak, ki je bil takrat še naroden. Razodeli so mi, da nameravajo osnovati posojilnico v Celju, in so me pozvali k sodelovanju.

Kmalu nato, 12. februarja 1881, smo imeli ustanovni občni zbor pod predsednikom Mihaelom Vošnjakom. Navzoči so bili: Franc Kapus, Franc Kamerer, dr. Filipič, dr. Juro Hrašovec, moja malenkost in drugi. V zadružni register je bila vpisana celjska «Posojilnica» že 13. marca 1881, prvi uradni dan je bil dne 9. aprila 1881. — Velikanske zasluge g. Mihaela Vošnjaka za razvoj slovenskih posojilnic pa tudi na političnem polju so znane. S posebno

hvaležnostjo se moramo tudi spominjati dejstva, da je Miha Vošnjak prva leta čisto sam brez vsakega uradnika brezplačno opravljal vse posle v »Posojilnici« ter spravil ta zavod v najboljši tir. Nosili smo ves svoj denar v »Posojilnico«, da smo mogli ustrezati potrebam ljudstva. Večkrat sem moral zastavljati svoje vrednostne zadolžnice, da sem mogel vložiti nekaj denarja v »Posojilnico«, kadar se je nahajala v kritičnih trenutkih. Denarja nam ni smelo zmanjkati nikoli, sicer bi bili prišli hitro na slab glas.

Dobrodelen uspeh naše »Posojilnice«, kakor tudi drugih, katere je tudi osnoval Mihael Vošnjak, se je kmalu pokazal. Kmetom ni bilo več treba izposojati si denar od oderuhov. Premnogokrat je tudi kaka nemška hranilnica po nepotrebnem odpovedala in tožila kakega zavednega Slovence, če je agitiral za Slovence ali volil narodno. To je odslej nehalo. Slovenci smo postali po svojih posojilnicah neodvisni od nemškega kapitala. Mihael Vošnjak je bil načelnik celjske »Posojilnice« od začetka do 1886. Volili smo ga tudi še zadnje leto za načelnika, on pa je kljub vsem prošnjam odklonil, nakar sem bil jaz izvoljen za načelnika ter sem ostal njen načelnik od leta 1886. do danes. Moje geslo je bilo vedno postopati strogo po pravilih, sam pa dajati za svojo osebo dober vzgled drugim.

V letnem poročilu »Posojilnice« za leto 1911. je natisnjena nje kratka zgodovina tekom njenega 30letnega delovanja. Tam je tudi izkazano, da smo v teh 30 letih dajali podporo slovenskim dijakom, »Katoliškemu podpornemu društvu« v Celju in raznim narodnim zavodom, zlasti v politične narodne namene, vsega skupaj 130.095 kron. Sicer smo pa tudi klicali mlade narodne obrtnike v Celje, jih podpirali ter marsikateremu pripomogli do samostalnosti. Obilo denarja smo dajali posebno v politične svrhe, zlasti ob času državnih, deželnih in občinskih volitev. Odborniki smo imeli po pravilih zasigurano nagrado do 5 % od vsakoletnega čistega dobička. Skoz več kot 30 let ni

noben od odbornikov jemal tega denarja zase, ampak puščali smo ves honorar v zavodu kot dispozicijski fond, ki se je rabil, kakor sem dejal, za narodne namene.

Od ustanovitve do danes, torej skozi več kot 40 let, imamo s prav malimi izjemami vsak teden sejo ravnateljstva, na katerih sejah je navzočih vedno do osem in več članov, ter se posvetujemo in sklepamo o zadevah zavoda. V dobi pred prevratom smo se pri teh sejah tudi posvetovali in marsikaj sklepali o drugih narodnih in političnih zadevah.

Naval strank in denarni promet je stalno naraščal, končno smo razen posojanja denarja na kmete in v obrti zalagali tudi trgovce ter industrijce in opravljali upravno-bančne posle, kar nas je napotilo leta 1924., preosnovati »Posojilnico« v delniško družbo in banko.

IV.

Boji pri uradih za obveljavo slovenskega jezika.

Kakor že omenjeno, sem se že iz začetka kot odvetnik večinoma posluževal slovenskega jezika pri svojem uradovanju. Dolgo časa so se reševale slovenske vloge v nemškem jeziku, polagoma smo začeli prejemati rešitve tudi v slovenščini.

Leta 1863. je bil imenovan Lovro Baš za notarja v Celju. Ker je tudi on delal za Slovence vse listine v slovenskem jeziku, se je ž njim pozicija Slovencev v Celju znatno ojačila. Dobivati smo začeli sčasoma tudi slovenske razsodbe. Po tajnem dogovoru z nekim slovenskim sodnikom sem pri prošnjah za prodajo začel izrečno zahtevati, da se naj tudi oglasi, ki so se objavljali v graškem uradnem listu (Grazer Zeitung) in na deski pri sodišču, izdajajo v slovenskem jeziku; tudi temu se je ugodilo.

Nekega dne — bilo je to menda leta 1887. — sem napravil za Mihaela Vošnjaka kupno pogodbo, s katero je kupil v Celju neko hišo, seveda sem to storil v slovenskem jeziku. Z Vošnjakom sva se dogovorila, da bom v predlogu za vknjižbo lastninske pravice tudi stavil predlog, naj se vknjižba vpiše v *zemljiških knjigah v slovenščini*. Prošnjo je M. Vošnjak, tačasni državni in deželni poslanec, lastno-ročno podpisal, a signiral sem jo tudi jaz kot odvetnik. Predlogu se je ugodilo, in po mojem mnenju je Miha Vošnjak bil prvi, vsaj na spodnjem Štajerskem, ki je imel v zemljiški knjigi na svojem posestvu slovensko vknjižbo. Seveda so to skoro potem posnemale tudi druge slovenske

pisarne na spodnjem Štajerskem. Nemčurji so zategadelj zagnali velikanski krik, ropotali so na shodih, v časnikih itd. o silovitosti, o protipostavnem postopanju itd. To je dalo povod nekaterim hranilnicam — med njimi tudi Štajerski hranilnici v Gradcu — da so sklenile, da ne bodo dajale posojil nobeni slovenski stranki, katera bi imela na zemljiškoknjižnem izvlečku kakšen slovenski vpis.

Tudi štajerski deželni zbor je dne 17. januarja 1888 obravnaval o tem vprašanju in predlagal protest zoper take vknjižbe, češ, da je zemljiška knjiga stvar dežele in da se razpolaganje zaradi jezika ne ravna po državnih postavah, marveč po postavah dežele štajerske.

Na tej seji deželnega zbora sem imel govor, v katerem sem si prizadeval prav iz življenja in s praktičnega stališča Nemcem, obenem pa tudi vladi, razložiti važnost in nujno potrebo, da se rabi naš jezik v šoli in v uradu. Moj govor se je glasil:

«Visoka zbornica! Ko sem prvikrat bral poročilo večine, me je razvnel posebno tisti stavek, ki govori o dveh jezikih, ki ju mi Slovenci baje imamo. Ali ta gnev me je kmalu minil: hitro sem namreč prišel do prepričanja, da se ta stavek ne more smatrati resnim ter da ob takih trditvah preneha vsak nadaljnji razgovor.

Jaz že delujem na spodnjem Štajerskem od leta 1870., in sicer 5 let kot koncipient in 12 let kot odvetnik. V tem času sem si nabral veliko izkušenj. Držal sem se vseskozi pravila, da nisem nikdar za slovenske stranke delal nemških pisem, nego pobotnice, dolžna pisma, kupne pogodbe itd. sem delal v tistem jeziku, v katerem me je stranka nagovorila, izvzemši, če so me prisilile kake posebne okoliščine k drugačnemu postopanju. Posebno pa sem, odkar sem odvetnik, napravljajal za slovenske stranke, za tožnike in tožence, z malimi izjemami vedno le slovenske vloge. Od početka sem se zadovoljeval s tem, da so se slovenske vloge le sprejemale. Tuintam so se slovenske

vloge reševale v nemškem jeziku. Uradniki takrat niso bili slovenskega jezika zadostno zmožni, torej se še ni dalo doseči, da bi se vloge reševale vseskozi v slovenščini. Pa od dne do dne je bilo več slovenskih rešitev. Pri vseh sodiščih na spodnjem Štajerskem so se vlagala kar trumoma slovenska pisma. Kakor jaz, so delali tudi drugi. Bila je to velika dobrota, ki smo jo s tem izkazovali slovenskemu prebivavstvu na pravosodnem polju.

Koliko sitnosti, koliko nesrečnih pravnih sem videl nastajati iz tega, ker je Slovenec, nezmožen nemščine, podpisal ali podkrižal nemško listino! Prišel je potem k meni, rekoč: ‚Moj Bog, to se mi ni prečitalo, o takem dogovoru ne vem ničesar; pogodba se je glasila drugače, to se je v pismu izpustilo.‘ Taki listini se ne more pripisovati dokazilna moč, zakaj listina se mora *prečitati* onemu, ki ne zna brati. Slovencu pa, ki ne zna nič po nemško, bi se morala taka listina vsaj *raztolmačiti*. Kdo pa je porok, da je tolmač pri prevajanju zadel pravo? Dotični Slovenec mora podpisati listino z edino slepo nado, da je tolmač pošten mož ter da je tudi pravo pogodil. Pravd, nastalih iz takih nepravilnosti, sem imel mnogo, in konec je bil navadno, da se je moral sodnik opirati na priče, ki so bile navzoče, ko se je listina delala, listina sama pa se ni jemala kot dokaz, tako da je bila brez vsake vrednosti. Sodnik se je moral ozirati zgolj na to, kar so govorile priče o tem, kako se je v resnici ustna pogodba glasila; iz listine pa se nikakor ni dalo razvideti, kakšna je pravzaprav pogodba. Po teh izkušnjah sem se ravnal. Nikdar pa se mi še sanjalo ni, da imamo Slovenci dva jezika: novoslovenski in ‚vindiški‘. Govoril sem s preprostimi ljudmi in omikanimi Slovenci samo en jezik ter poznam samo en slovenski jezik. Ta slovenski jezik se govori v deželnem zboru kranjskem, časniki in knjige se pišejo v njem, neštete stranke se ga poslužujejo. Kako bi bilo vendar vse to mogoče, če tega jezika ne bi nihče umel? Omenjam le Družbo sv. Mohorja v Celovcu;

ta družba daje vsakemu svojih udov po sedem do osem slovenskih knjig na leto ter šteje čez 36.000 udov. To niso le omikani Slovenci, nego večinoma kmetje, kar jasno dokazuje, da naši kmetje bero in knjige razumejo. Zakaj, kako bi bilo mogoče, da bi tako z veseljem segali po teh knjigah in bili udje te družbe, ako knjig ne bi razumeli? Morebiti, da se je še dalo v 60ih letih preiti preko nas in našega jezika na dnevni red, pa takrat smo komaj začeli delovati, do takrat še nismo imeli nobenih šol. Naše ljudstvo takrat še ni znalo brati niti pisati. Danes je to, hvala Bogu, drugače! Velik del našega ljudstva bere ter mu je s tem mogoče se nadalje izobraževati, ko je že šlo zapustilo. To pa je potrebno sedaj v veku telegrafov in železnic, da vsakdo — tudi v najzadnji koči — bere in se nadalje izobražuje. To je tudi naš cilj, to hočemo doseči, in opazujemo, da naš kmet v kulturnem oziru veselo napreduje, odkar mu dajemo berila v narodnem materinem jeziku.

Kaj stori naš kmet, če dobi slovenski odlok? Če ne zna sam brati, pokliče kakega šolarja, da mu tožbo, odlok itd. prečita. In nato takoj ve, za kaj gre. Mlajšim kmetom, ki še ne vedo o vknjižbah, predznambah, zastavni pravici, obravnavah in o enakih izrazih, se morajo taki pojmi pojasniti, starejši posestniki pa, ki so imeli s sodiščem že večkrat opraviti, razumejo vse te izraze, in se še nikdar ni pripetilo, da ne bi razumeli odlokov, ako so le bili sestavljeni v pravilni slovenščini. Bil sem mnogokrat priča, da je toženec, ki je dobil slovensko tožbo, vedel pri sodišču takoj povedati, zakaj je poklican, ker je poznal vsebino tožbe. Nasprotno pa, da je bil zelo nevoljen, če se mu je poslala nemška tožba. V tem slučaju je pogosto rekel, da ne ve, zakaj je poklican. Kako težavno je za kmeta, če dobi nemške tožbe in nemške odloke! V marsikateri vasi ni nikogar, ki bi razumel nemški. Mora se torej dotičnik zanašati na sodnega slugo, ali pa na kakega drugega človeka,

o katerem se govori, da baje nemški razume. Ta mu raztolmači odlok dobro ali slabo, kakor pač ve in zna. In če kmet ni toliko previden, da bi šel s takim nemškim odlokom h kakemu odvetniku ali notarju, se mu navadno prigodi, da se mu je odlok krivo raztolmačil ter da je zaradi tega zamudil dan ali kake druge potrebne korake. Zategadelj je treba toliko prošenj za opravičenje zamujenih dni. Dotični kmet se opira na to, da ne razume nemškega odloka, da je sicer vprašal, kaj da odlok pravi, da pa se mu je reklo, da to in to, ter da je radi tega krivega tolmačenja potrebno zamudil, on da torej ni kriv, če se je zmotil. Takim nedostatom smo se upirali vedno in smo jih tudi že odpravili v veliki meri. Z velikim zadovoljstvom smem torej reči, da smo pravosodju neizmerno koristili s tem, da smo dali kmetom slovenske vloge in odloke, s katerimi naš kmet sedaj dobro izhaja in kateri ga varujejo, da se mu ne godi krivica.

Pravnim trditvam gospoda dr. Wannitscha hočem postaviti nasproti samo prvi stavek § 102. obč. zemlj. zakona. Ta zaukazuje, da se mora vknjižba izvršiti samo na podlagi pismenega ukaza zemljiškoknjižnega sodišča ter se mora izvršiti natanko tako, kakor se ta ukaz glasi. Nihče ne more dandanes več zanikati Slovencem na spodnjem Štajerskem priborjene pravice, da dobivajo na slovenske vloge slovenske odloke, torej tudi na slovenske zemljiškoknjižne vloge slovenske rešitve. Soditi o vprašanju torej, kako se ima vknjižba izvršiti, ni kompetenten deželni zbor, zakaj slovenski odlok se mora tako vknjižiti, kakor se glasi, torej po slovensko. Sodniku se ne more ukazovati, da naj izda odlok v dveh jezikih. Kako se more torej vknjižba izvršiti v nemškem jeziku, ako državni zakon ukazuje, da se mora vpis izvršiti tako, „kakor se glasi“ ukaz zemljiškoknjižnega sodišča. Črez to oviro se ne dá preskočiti.

Nadalje omenjam naredbe, ponatisnjene v predlogu manjšine in podpisane od deželnega nadsodišča svetovavca Schmeidela. V tej naredbi stoji proti koncu, da ukaz justičnega ministrstva pravi, da je običaj, ki se je vrinil pri nekaterih sodiščih, da dobi namreč stranka sicer slovenski odlok, da pa se za zemljiške knjige naredi nemška prestava, nepravilen in nepostaven. In očitvidno je res, da je silno nevarno, če se dopušča, da se izdani odlok prevaja v drugi jezik in šele ta prevod odda v zemljiško knjigo. Kdo se bo zanašal, da se je res tako vknjižilo v zemljiške knjige, kakor slovenski odlok določa, ako ve, da se je ta odlok šele predstavil in da se je vknjižba izvršila šele na podlagi te prestave.

Vsi ti pomiselki kažejo, da nikakor ne more določevati deželni zbor, v katerem jeziku naj se vpisuje v zemljiške knjige, nego da mora biti jezik, ki velja po postavi pri sodišču kot navaden in v katerem se vlagajo vloge, tudi oni jezik, v katerem se naj vpisuje tudi v zemljiške knjige, zakaj vsebina tega, kar se v zemljiške knjige vpisuje, je bistven del sodnega odloka ter ne spada k notranji ureditvi zemljiških knjig. Zatorej pa ne more biti govora o tem, da bi naredba visokega pravosodnega ministrstva segala v kompetenco deželnega zbora.

Poslanec g. dr. Wannitsch navaja naredbo od leta 1862. o rabi slovenskega jezika pri sodiščih. V tem letu 1862. se je res samo izreklo, da se *smejo* vloge v slovenskem jeziku vlagati in reševati po *možnost* tudi v tem jeziku. Pa to je bilo leta 1862. in to je bilo za takratne čase umestno, zakaj takrat je bilo le malo sodnikov, ki so bili popolnoma večji slovenščine. Danes pa smo Slovenci že na boljšem. Od takrat smo dobivali časnike in knjige v svojem jeziku, nismo ostali taka uboga čreda, ki ni imela nikogar, ki bi jo podučil in ji dajal berila. Dandanes imamo Slovenci že dovolj duševne hrane v svojem jeziku. No, ali pa hočete naš narod omikati in podučevati vi, ki ne morete

ž njim niti govoriti, niti zanj kaj pisati? Kaj ste storili vi dozdej za izomiko našega naroda? Slovenci smo, hvala Bogu, tako daleč, da lahko gledamo s pomilovanjem na tako govoričenje o ‚novoslovenskem‘ in ‚vindiškem‘ jeziku!

Končno moram izpregovoriti še tudi o korakih visokega deželnega odbora.

Deželni odbor je oblastvo za celo Štajersko. Zaradi tega bi pa tudi moral ravnati enako nepristransko proti Slovincem kakor Nemcem, da bodo Slovenci kakor Nemci gledali nanj z enakim zaupanjem. Najmanj, kar smemo tirjati, je, da deželni odbor, v katerem sedijo Nemci, ponašajoči se s svojo narodno zavestjo, ne pozablja, da tudi Slovenec čisla narodnost svojo ter da je ponosen, da je slovenske krvi. Deželni odbor mora vedeti, da ima Slovenec jako nežen čut za svoje pravice, h katerim spada tudi pravica, da sme v svojem jeziku nastopati pri sodiščih. Ta narod si ne bo dal odvzeti te težko priborjene pravice! Pri obravnavi te zadeve bi se moralo jemati v poštev, da imajo prebivavci na spodnjem Štajerskem jako živ naroden čut, da jih mora torej globoko užaliti, ako vidijo, da se jim izkuša odvzeti pravica, katero jim dajejo državni zakoni, ki jih priznava vlada, katera je pri sodiščih v veljavi, kar ima najboljše posledice!

Kako prijetno je za slovenskega posestnika, ki zna pisati in brati, da more sam v zemljiških knjigah pogledati in prečitati, kaj je na njegovem zemljišču vknjiženega, da se mu ni treba zanašati na to, kako se mu vknjižbe raztolmačijo.

Zakaj ne privoščite Slovincem tega? Ali je zaradi tega nemštvo na škodi, če se na prošnjo, ki jo vloži Slovenec sam ali pa njegov pooblaščenec zanj v slovenskem jeziku, izvrši vknjižba pri njegovem lastnem zemljišču v slovenskem jeziku?

Pri nas spodaj občevanje med Nemci in Slovenci ni tako napeto; poznam nemške trgovce v Celju, ki razpošiljajo po deželi slovenska pisma, druge zopet, ki objavljajo v ‚Slovenskem gospodarju‘ svoje oglase. Če pride kdo k nemškim trgovcem in govori slovenski, se mu postreže v pravilni slovenščini. Zatorej ni res, da bi v medsebojnem občevanju vladalo med obema narodoma tolikšno sovraštvo. Zagotavljam vas, da samo nekateri zagrizenci in zakotni lističi izkušajo zasejati terorizem in sovraštvo, in da tisti najboljše ravna, ki se za to ne zmeni, nego mirno gre svojo naravno pot.

Nimam iluzije, da bo večina visokega deželnega zbora odstopila od svojega predloga, v katerem se nahajajo nas globoko žaleče besede: ‚naj se izreče hvala deželnemu odboru za njegovo zgoraj obsojeno ravnanje‘, segajoče tako daleč, da se nam izkuša kratiti naša pravica, namreč, da se v zemljiške knjige glede naših zemljišč ne vpisuje v našem jeziku ter da se hoče celo zaradi tega pri državnem sodišču vložiti pritožba! Te iluzije, da bi se dal visoki deželni zbor v tem zmislu prepričati, nimam. Saj mi je pre-dobro znana zgodovina te zbornice. Vendar eno vam rečem, in zdaj ne govorim sam zase, nego v imenu malone 400.000 štajerskih Slovencev: *dandanes stojimo Slovenci na drugem mestu, kakor v 60ih letih, dandanes ne more nobena večina tukajšnje zbornice Slovencev predrugačiti. Vi nas ne boste prepričali, da se potegujete za napredek, ako nas izkušate oropati materinega jezika v šoli in v uradu! Sklepajte, kar hočete! Vi nas sicer lahko ranite, nas lahko žalite in ovirate v našem napredku, pa zadušili ne boste več našega naroda, niti zadržali njegovega vidnega in ne-prestanega napredka! — Kljub vsakemu pritisku bomo hodili svojo pot in si končno priborili enakopravnost v vrsti avstrijskih narodov!*

Obžalovati pa je, da se od strani deželnega odbora in deželnega zbora ponavljajo take žalitve. Ravno ta deželni

zbor in večina deželnega odbora poudarjata vedno, da je Štajerska celokupna in da se ne sme razdeliti. Ako vam je res na tem kaj ležeče, pa nikar vedno ne trgajte sami one vezi, ki nas spaja: ta vez se trga najbolj s tem, če se žali naša narodnost, če se govori o ‚novoslovenskem‘ in ‚vin-diškem‘ jeziku, če se sklepajo takšni predlogi, kakor je predstoječi, ki pravi, da zasluži obsojeno postopanje deželnega zbora ‚hvaležno priznanje‘.

Razume se, da bom glasoval za predlog manjšine.»

Med tem govorom je vstala večina nemških poslancev s svojih sedežev ter se zbirala okoli mene. A tiho so me poslušali, ne da bi se predrznili me motiti ali se vmešavati s kakšnimi medklici. Cesarski namestnik baron Kübeck se je pozneje izrazil proti takratnemu namestniku deželnega glavarja, notarju drju. Rateju, da je namesto dolgega poročila poslal stenografski zapisnik o tem govoru na dunajsko vlado, ker je bil mnenja, da je v mojem govoru zadeva temeljito pojasnjena.

Večina deželnega zbora je seveda glasovala za protestni predlog, na Dunaju pa ta sklep ni imel nobenega uspeha.

Moj govor je bil tiskan v 1000 izvodih in razposlan med ljudstvo.

Pa še nekaj je izšlo nam v korist iz tega boja. Izcimila se je iz tega:

V.

Ustanovitev

„Južnoštajerske hranilnice v Celju“.

Vložil sem bil za neko slovensko stranko na Štajersko hranilnico v Gradcu prošnjo za posojilo ter pridejal poverjeni zemljiškoknjižni izvleček, v katerem je bila ena vknjižba vpisana v slovenščini, in sem tudi pridejal od tolmača poverjeno nemško prestavo te slovenske vknjižbe. Prejel sem pa od omenjene hranilnice rešitev, da se prošnja za posojilo zavrne, *ker se nahaja na zemljiškoknjižnem izvlečku slovenska vknjižba*. O tem sem obvestil vse zavedne slovenske odvetnike in notarje na spodnjem Štajerskem s prošnjo, da mi naj, ako so dobili že kaj enakih rešitev, pošljejo te rešitve takoj, da bomo mogli pripraviti kakšne nasprotno korake.

Kmalu sem imel kakih osem enakih rešitev. Nato sem se posvetoval z Mihaelom Vošnjakom in drjem. Dečkom. Sklenili smo, da se moramo obrniti na vlado za koncesijo slovenske hranilnice, nakar sem izročil vse svoje gradivo Vošnjaku, kateri je rekel, da bo izdelal načrt.

Res je izdelal z drjem. Dečkom pogodbo s petimi narodnimi okrajnimi zastopi, in sicer s šmarskim, sevniškim, šoštanskim, gornjegrajskim in vranskim, da prevzamejo jamstvo za novo hranilnico vsak do 1000 gld. Končno smo dosegli koncesijo za »Južnoštajersko hranilnico« s sedežem v Celju, katera je takoj začela svoje delovanje in izvolila tudi mene v odbor.

Nekako pol leta pozneje pa so začeli nemški poslanci in posebno deželni odborniki v štajerskem deželnem zboru

hudo napadati navzočega državnega namestnika barona Kübecka, kako da se je predrznil izdati koncesijo za »Južnoštajersko hranilnico« s *sedežem v Celju*, ko je vendar deželni odbor, ko so se mu predložila v odobrenje pravila, izrekel, da odobri pravila le pod pogojem, ako bo sedež tega denarnega zavoda v enem izmed krajev, ki so prevzeli poroštvo, ne pa v Celju, in da tedaj »Južnoštajerska hranilnica« še zdaj nima pravice do eksistence, ker deželni odbor še dozdej ni brezpogojno odobril izjave dotičnih petih okrajev zastran njihovega jamstva za zneske do 1000 gld.

Ob največjem viharju v deželni hiši sem se oglasil k besedi, rekoč, da tega nikakor ne storim, da bi morda hotel *zagovarjati* postopanje ekscelence gospoda namestnika, zakaj to bi bila predrznost, ko gospodu moje pomoči nikakor ni treba, ampak oglašam se zato, da stvar pojasnim s svojega narodnega stališča.

«Gospoda moja,» sem rekel, «za to srečo, da imamo Slovenci na južnem Štajerskem sedaj svojo lastno hranilnico, se imamo zahvaliti samo vam, vaši nestrpnosti.» Nato sem jih opozoril na cinični sklep, ki so ga storile glavne štajerske nemške hranilnice, zlasti graška, in sem dejal, da je vendar razumljivo, da se Slovenci ne bomo zavoljo tega sklepa dali siliti in se nehali posluževati svojega jezika v svojih *zemljiških knjigah*! Povedal sem jim, da sem nabiral cinične sklepe njihovih zavodov, s katerimi so zavračali naše prošnje za posojila edino zavoljo rabe našega jezika, in da nas je to napotilo, stopiti k vladi s prošnjo in dokazom, da moramo imeti svoj lastni denarni zavod na spodnjem Štajerskem, ker nam nemški zavodi odklanjajo denar. »Deželni odbor,» sem nadaljeval, »dobro ve, da je namestništvo postopalo pravilno, ko je dovolilo »Južnoštajersko hranilnico«. Edino namestništvo je pristojno določevati *pravila* takega zavoda, ker pa je ležala pri tej prošnji izjava od petih okrajev, glasom katere jamči

vsak okraj za izgube do 1000 gld., je namestništvo moralo predložiti *te zaveze* deželnemu odboru z vprašanjem, če jih odobri za teh pet okrajev.

Deželni odbor pa je odgovoril, da se zaveza odobri, pa le pod pogojem, ako bo sedež hranilnice v enem teh petih okrajev, samo ne v Celju. Tega pogoja pa deželni odbor ni imel pravice staviti, zakaj določitev besedila *pravil* spada zgolj v pristojnost političnega oblastva, in zato se namestništvo ni oziralo na ta, od deželnega odbora pri-stavljeni pogoj in nam je izdalo koncesijo s pravico, osnovati zavod v Celju.

Prav čudno je, da zdaj, ko ‚Južnoštajerska hranilnica‘ posluje že pol leta, prihajate zopet z očitki in napadi. Saj je bil deželnemu odboru dostavljen sklep, s katerim je namestništvo izdalo koncesijo ‚Južnoštajerski hranilnici‘, pred dobrim polletjem. Če se vam je zdel ta sklep nezakonit, *zakaj pa se niste pritožili na ministrstvo?* Ker torej tega niste storili, vas moram le pomilovati, da uprizarjate take demonstracije, kakor je današnja.»

To lekcijo je deželna hiša tiho požrla, pa tudi nemško časopisje je nehalo kričati o tej stvari.

VI.

V borbi za slovensko uradovanje.

Leta 1881., ko smo že davno obravnavali v pravadah v slovenskem jeziku in prejekali slovenske razsodbe, je najvišje sodišče na Dunaju nepričakovano razveljavilo z razsodbo z dne 6. marca 1881 slovenske razsodbe kot ničeve, in sicer v neki pravdi, ki se je vršila v Kamniku, češ, da je vse postopanje nično, ker se je pravda obravnavala v slovenskem jeziku. Posledice so bile, da so nam sodniki na spodnjem Štajerskem in menda v vsej Sloveniji začeli vračati slovenske vloge, češ, da je vložitev v slovenskem jeziku nedopustna.

Takoj, ko se mi je zavrnila prva vloga iz tega nezakonitega vzroka, sem brzojavil na pravno ministrstvo in še isti dan vložil tudi pritožbo, v kateri sem naglašal, kako uspešno se je že razvilo slovensko uradovanje in kako hvaležno se naš narod poslužuje te dobrote. Obenem pa sem še izdelal večjo splošno pritožbo, ki je šla, podpisana po vseh pisarnah narodnih odvetnikov in notarjev na spodnjem Štajerskem, tudi na pravno ministrstvo na Dunaj. Tudi na Kranjskem so izdelali enako pritožbo in jo poslali na isto mesto. Posledica je bila, da je ministrstvo takoj ukrenilo potrebno, da so morali pri vseh sodiščih na Slovenskem zopet spoštovati naš jezik.

Kakor sem zvedel nekaj časa pozneje od prav zanesljive osebe, je pravni minister, naš zaščitnik dr. Pražák, o priliki, ko so se prišli pritoževati nekateri češki poslanci z Moravskega zaradi krivic, ki jim jih delajo nemški sodniki pri uradovanju, poslancem odgovoril, da na *splošne* pri-

tožbe ne more ničesar ukrepati, ampak le, če so se mu naznanili posamezni slučajji. Pristavil je: «Poglejte si Slovence, če se jim krivica godi, dobim takoj brzojavne in pismene pritožbe; pozna se, da je tam južna kri. V takih slučajjih tudi res lahko kaj ukrenem.»

Naj omenim še nekaj značilnih črtic iz bojev za slovensko uradovanje!

Protj koncu leta 1888. sem prejel — ne da bi vedel, da sem v kaki preiskavi — od disciplinarnega sveta odvetniške zbornice v Gradcu z dnem 16. novembra 1888, štey. 87 datiran sklep, iz katerega sem razbral, da je disciplinarni svet štajerske odvetniške zbornice pod predsedništvom drja. Viljema Kinzla spoznal *na podlagi ovadbe c. kr. nadsodišča v Gradcu* z dne 20. junija 1888, štey. 6603 zopet mene, drja. Josipa Sernca, da «zavoljo tega, ker sem se zaradi jezikovnega vprašanja pritožil pri pravnem ministrstvu, nisem prelomil dolžnosti svojega stanu, niti oškodoval časti in ugleda svojega stanu». Pritožil sem se bil namreč zoper nemško rešitev nekega slovenskega predloga okrajnega sodišča celjskega sprva pri okrožnem sodišču, katero mi je z nemškim sklepom odklonilo rešitev, češ, da je to administrativna reč. Moja stranka — neki boljši kmet iz dobrnske župnije — je bila vsled moje pritožbe neposredno povabljenja na sodišče. Toda ta kmet je bil tako pameten, da je prej prišel mene vprašat, za kaj gre, nakar je dobil od mene pojasnilo, da sem v njegovi zadevi vložil pritožbo zaradi tega, ker se je moja slovenska vloga rešila v nemškem jeziku, ter da za take pritožbe svojim strankam nikoli ne računim nikakih stroškov. Rekel sem mu, da je zdaj klican za mojim hrbtom na sodišče, kjer ga bodo najbrž vprašali, če mu je prav, da sem zanj vložil tako pritožbo. Razložil sem kmetu, kako važno je za nas Slovence, da se za nas rabi pri sodiščih materin jezik. Po tem poduku je mož odšel od mene docela zadovoljen in je tudi pri sodišču izjavil, da

ne vzame pritožbe nazaj, ker se name popolnoma zanese. Naredili so ž njim o tej stvari *nemški* zapisnik, akoravno mož ni znal nemški. Nato sem vložil pritožbo na pravno ministrstvo zavoljo obeh teh nemških rešitev in zaradi dejstva, da se je moja stranka zaslišala, ne da bi bil obveščen jaz, in da se je ž njo zopet napravil nemški zapisnik. V pritožbi sem zopet naglašal potrebno, da se slovenske stranke zaslišujejo v slovenskem jeziku, ker so sedanji sodniki v Celju že vsi zmožni slovenskega uradovanja, in da moram za dejstvo, da tega ne delajo, pripisati vso odgovornost predsedniku okrožnega sodišča Heinricherju, «katerega nenaklonjenost do slovenskega uradovanja je notorična».

Pravno ministrstvo me ni nič grajalo zaradi te pritožbe, še manj pa kaznovalo. Zato me je pa *graško nadsodišče* ovadilo pri disciplinarnem svetu štajerske odvetniške zbornice v gotovi nadi, da me bodo nemški odvetniki kaznovali. Pa kakor zgoraj omenjeno, so me ti, ne da bi me kaj zasliševali, oprostili, poudarjajoč v razlogih, da se ne more dvomiti o moji pravici, pritoževati se administrativnim potem pri pravnem ministrstvu glede zaščite političnih pravic. Odvetniška zbornica je ugotavljala, da sem to storil izrečno, ne da bi stranki napravil kakšne stroške, in da se ne sme prezreti, da sem eden slovenskih političnih voditeljev na spodnjem Štajerskem, zbog česar da je pritožba zlasti v tem, da se je s slovensko stranko napravil nemški zapisnik, v *postavi utemeljena*.

Tako so sodili nemški odvetniki o ovadbi graškega nadsodišča, kar se jim mora šteti v veliko čast.

Kakšno *ljubezen* so imeli takratni spodnještajerski nemški sodniki do mene, kaže tudi dejstvo, da me je zatožilo pri istem disciplinarnem svetu štajerske odvetniške zbornice enkrat okrožno sodišče v Celju, enkrat okrajno sodišče v Laškem, pa tudi v teh slučajih sem bil popolnoma oproščen.

Za moje razmerje do sodnikov je bilo značilno tudi to, da se s predsednikom Heinricherjem v zadnji dobi njegovega uradovanja nisva več pozdravljala, če sva se kje srečala. Naj navedem še en značilen slučaj, tičoč se rabe slovenskega jezika pri sodiščih! Nekega dne pride kmet iz rogaškega okraja z nemško kazensko obtožbo in s prošnjo, naj ga zagovarjam. Obtožen je bil, da je pri rogaškem sodišču kot priča krivo izpovedal, potrdivši, da je posestnik A *prodal* svojo njivo posestniku B za 800 goldinarjev. Kmet mi je rekel, da je kot priča samo to dejal, da je bil navzoč in da je slišal, da je A *prodajal* njivo, ni pa on kot priča nikdar trdil, da je A njivo tudi *prodal*. Popolnoma res pa je, da je bil pri tem pogajanju navzoč. Šel sem takoj gledat na okrožno sodišče dotične zapiske ter našel, da je bil obtoženec v Rogatcu zaslišan v civilnem postopanju v *nemškem* jeziku in da je tam stalo, češ, da priča potrdi, da je bila njiva takrat *prodana* (verkauft). Pri kazenski obravnavi pred okrožnim sodiščem se je obtoženec zagovarjal kakor pri meni. Ta slučaj mi je dal povod, da sem s precej pikrimi besedami ožigosal nepostavno ravnanje, da sodnik zapisuje slovenske izpovedbe strank v nemškem jeziku. Da je bil sestavljen in zapisan dotični zapisnik v Rogatcu v slovenskem jeziku, bi v njem stala beseda «prodajal», ne pa «prodal», iz česar bi sodišče z lehkoto in zanesljivo razvidelo, da je stranka pravilno pričala.

Obravnava se je morala preložiti, povabljen sta bila na drugo obravnavo rogaški sodnik in njegov zapisnikar. Iz njunih izpovedb pa se je kmalu razvidelo, da si nobeden teh dveh ni bil v svesti razlike med pomenom «prodajati» in «prodati», in nobeden se ni mogel več spomniti, če je stranka rabila prvi ali drugi izraz, zategadelj je moja stranka morala biti oproščena od obtožbe že samo zato, ker se iz odločilnega zapisnika ni dalo ugotoviti, kako je stranka pričala. Značilno je bilo tudi to, da je bil pred-

sednik te obravnave takoj obtožen pri predsedniku okrožnega sodišča Heinricherju, da me ni kaznoval in tudi ne grajal, ko sem udrihal po tem in takem nepostavnem uradovanju. Sodni svetnik pa je predstojnika zavrnil, češ, da mu nikakor ni prišlo na misel, da bi me bil zato karal, ker vse, kar sem rekel, je bilo v postavi utemeljeno!

Seveda nisem bil niti v Celju niti na ostalem spodnjem Štajerskem edini advokat, ki je uradoval slovenski. Kakor sem že omenil, se je od leta 1881. zlasti tudi pisarna notarja Baša lotila iste prakse. Pozneje je otvoril svojo pisarno v Celju dr. Filipič, notar Detiček, dalje dr. Vrečko, dr. Dečko, dr. Hrašovec, kateri vsi so se, kakor tudi vsi drugi slovenski odvetniki na Štajerskem, vztrajno pri svojem poslovanju z uradi posluževali našega jezika, tako da je polagoma odpor od strani nemških sodnikov skoraj docela ponehal.

K boju za slovenski jezik v uradih spadajo še naslednji dogodljaji:

Zvedelo se je, da je neki slovenski okrajni sodnik, ki je bil že na vrsti, da postane deželnosodni svetnik, prišel v disciplinarno preiskavo, ki se je čudovito dolgo zavlekla. Dotičnik je bil že enkrat poprej vložil prošnjo za imenovanje sodnim svetnikom za celjsko okrožno sodišče, pa se mu je glede njegove prošnje na justično ministrstvo pripomnilo, da ga ne morejo predlagati za imenovanje, *«ker je še v disciplinarni preiskavi»*. Skoro nato je isti narodnjak vložil novo prošnjo za imenovanje, pa nezavršena disciplinarna preiskava mu je bila še vedno na potu.

Opozorjen na to stvar, sem pisal prijatelju na Dunaj. In glej, akoravno je okrožno sodišče v Celju, nadsodišče v Gradcu in najvišje sodišče na Dunaju zopet poročalo justičnemu ministrstvu, da omenjenega okrajnega sodnika ne morejo priporočati, *«ker je še v disciplinarni preiskavi»*, je ministrstvo zavrnilo vse druge prošnjike za to mesto in naložilo okrožnemu sodišču v Celju, da mora v kratkem

času zaključiti disciplinarno preiskavo proti dotičniku in da mora po pravomočnosti disciplinarne razsodbe še enkrat izdelati predloge o imenovanju in nato predložiti ministru tudi prošnjo omenjenega okrajnega sodnika z disciplinarnim aktom in s svojimi predlogi vred.

Drugi slučaj pa je bil ta-le: Šlo je za imenovanje drugega notarja v Celju zraven notarja Baša. Vedeli smo, da je kompetiral za to mesto neki nemški notar F. in pa oba Slovence: Jur Detiček, tačas notar v Gornjem gradu, in dr. Firbas, tačas notar v Brežicah, in da so vse tri instance v prvi vrsti predlagale nemškega notarja F.-a za to mesto. Preden se je izvršilo imenovanje, sem slučajno čital v listih, da je dr. Foregger, državni poslanec celjskega mesta, v državnem zboru porogljivo vprašal justičnega ministra, zakaj ne imenuje za novega notarja Nemca, ker imajo Slovenci že itak enega slovenskega notarja v Celju, posebnost ker je nemški kandidat popolnoma zmožen slovenskega jezika. Na to interpelacijo v državnem zboru ni v parlamentu odgovoril nihče iz naše delegacije, najbrž zato, ker naši poslanci niso poznali sposobnosti nemškega kandidata. Mene pa je to hudo peklo, ker sem imel prav dosti opraviti z notarjem F.-om, pri čemer sem se prepričal, da slovenščine malo in dosti ni zmožen, ne v govoru, še manj pa v pisavi. Sedel sem ter napisal obširno pismo na pravosodnega ministra drja. Pražáka samega, s katerim nisem bil znan in kateremu sem se šele v pismu predstavil kot deželni poslanec in odvetnik v Celju. Pisal sem ministru glede trditve drja. Foreggerja, češ, da je notar F. popolnoma zmožen slovenskega jezika, da je ta podatek neresničen, da sem se po dolgem uradovanju prepričal, da mož ni zmožen slovenskega jezika ne v govoru ne v pisavi, da je 95 odstotkov prebivavstva v celjskem okraju Slovencev, da mora torej tudi drugi notar biti popolnoma zmožen našega jezika v govoru in pisavi itd. Na koncu sem ministra prosil, ne da bi od naših dveh kandidatov

imenoval katerega osebno, naj se imenuje za notarja oseba, ki je zmožna občevati in uradovati z ljudstvom pismeno in ustno v njegovem domačem jeziku.

Kakor sem pozneje zvedel od prav časti vrednega gospoda, ki še sedaj živi v Ljubljani, je minister Pražák priložil to moje pismo k dotičnim personalnim spisom. Pri odločilni seji v justičnem ministrstvu, ko je poročevavec o tej stvari referiral ter predlagal v zmislu predlogov okrožnega sodišča v Celju, nadsodišča v Gradcu in najvišjega sodišča na Dunaju, naj se imenuje za notarja v Celju omenjeni Nemec, je minister dr. Pražák vstal, rekoč: «Jaz pa imenujem za notarja v Celju gosp. Jurja Detička na podlagi dopisa iz Celja, pisanega in podpisanega od odvetnika in deželnega poslanca!» Lehko si vsakdo misli, kako hudi so bili name dotični sodniki od Dunaja do Celja z nemčurskimi Celjani vred. Poročajoč o tej svoji intervenciji si seveda ne domišljujem, da bi bil samo jaz s svojim dopisom izposloval imenovanje gosp. Detička.

Prav častno je bilo postopanje Mihaela Vošnjaka v sledečem slučaju: Miha Vošnjak je bil spisal neki članek v mariborskem «Slovenskem gospodarju», v katerem je kritiziral drja. Eduarda Glantschnigga, strastnega nemškega nacionalca v Celju. Dal je članek takratnemu tajniku celjske posojilnice, naj ga odpravi na pošto, ta pa je samostalno pristavil k članku še trditev, da se je dr. E. G. «zlagal». Zaradi te trditve je dr. G. tožil Vošnjaka pred poroto. Vošnjak je bil preplemenit, da bi bil izdal tajnika ter je vzel v preiskavi ves sestavek na svoj rovaš. Po izidu obtožnice je vložil predlog, naj se delegira drugo porotno sodišče namesto celjskega, utemeljivši svoj predlog s tem, da se porotna klop v Celju vedno sestavlja po večini iz nemškomislečih oseb, dasi je med prebivavstvom 95 odstotkov Slovencev itd. Predlog za delegacijo se je odbil, in Miha Vošnjak je dobil povabilo k porotni obravnavi, obenem pa tudi naročilo, naj imenuje zagovornika,

sicer bi se mu zagovornik določil uradno. Vošnjak se pozivu sodišča ni odzval, nakar sem dobil jaz obvestilo, da sem ex offo imenovan za zagovornika Mihaela Vošnjaka pri tej obravnavi.

Kmalu nato pride Vošnjak k meni ter z vso resnostjo izjavi, da absolutno ne prizna celjskega porotnega sodišča *da mi prepove*, količkaj govoriti njemu v prid, in da mi tudi ne mara dati nikakih navodil. Vse moje ugovore je zavrnil in odšel. Prišlo je do porotne obravnave. Ko se je prečitala obtožnica in me je predsednik vprašal, kaj imam nanjo odgovoriti, sem rekel, da mi je obtoženec prepovedal braniti ga, da mi tudi ni dal nobenega navodila in da naj se čita, kar je sam izpovedal v preiskavi. V tem zmislu sem odgovarjal na vsa vprašanja tudi tekom vse razprave. V končnem govoru je dr. Eduard Glantschnigg strastno udrihal po obtožencu in izkušal dokazati, da je njegovo preziranje celjskega porotnega sodišča nečuven zločin zoper pravosodje. Nato sem dobil besedo jaz. Vsi navzoči so napeto gledali, kaj bom storil. Začel sem s tem, da mi je moj klient sicer prepovedal vsako obrambo, da sem zategadelj v nekaki zadregi, kaj naj storim. Ker pa sem kot odvetnik prisegel, da bom zastopal interese svojih klientov vedno po vseh svojih močeh, smatram, da me tudi moj klient s svojo prepovedjo ne more odvezati od prisege in dolžnosti poklica. In zato bom govoril! Zavrnil sem očitke tožitelja, se pozval na dejstvo, da je bil že toliko let pri porotnih obravnavah v Celju v političnih obtožbah vsak Slovenec obsojen, kadar je bil tožen, a s tožbo zavrtnjen, če je sam tožil. Naglašal sem, kako da se izbirajo porotniki v celjskem okrožju skoraj edino izmed nemškomislečih državljanov, ter pristavil: «Mi smo tudi ljudje, ki mislijo in čutijo, in smo prišli na osnovi navedenega dejstva do spoznanja, da ne moremo najti pravice pri takih sodnikih, dokler se ne bo sestavljala porotna klop postavnim in naravnim potom.»

Miha Vošnjak je bil obsojen na neko denarno kazen. Pri obravnavi pa je bil navzoč tačasni državni pravdnik g. Gertscher, ki se je pozneje kot predsednik okrožnega sodišča izkazal za jako pravičnega sodnika. Prepričan sem bil, da je prišel namenoma k obravnavi in da je pravično poročal na višje oblasti. Dejstvo je, da je kmalu na to nehalo krivično imenovanje in izžrebovanje porotnikov in da je k temu mnogo pomagalo zgoraj opisano moško postopanje našega Mihaela Vošnjaka, kateri — mimogrede rečeno — se mi je pozneje vendar iskreno zahvalil, da sem ga branil.

O Gertscherjevi pravičnosti proti Slovencem naj navedem naslednje:

Bil sem postavljen za kandidata za državni zbor za mestno skupino celjskega okrožja. Moj nemški protikandidat je bil dr. Foregger. Pred volitvami sem marljivo posečal volivce po slovenskih trgih v zvestem spremstvu Dragotina Hribarja, ki je v vseh letih svojega bivanja v Celju jako požrtvovalno in uspešno sodeloval pri vsem narodnem gibanju in si zaslužil s tem zahvalo štajerskih Slovencev. Nekoč je bil napovedan na neko nedeljo volilni shod v Vojniku. Iz Celja smo se pripeljali Slovenci k temu shodu na šestih vozovih. Ko smo se, vračajoči se od shoda, vozili skozi Gabrje, je Slovence, sedeče v zadnjih vozovih, napadla celjska fakinaža. V prvem vozu smo sedeli Miha Vošnjak, moja malenkost, dr. Mayer, dr. Glaser, takratni moj koncipient, pozneje odvetnik v Mariboru, ter Lončar, tačasni tajnik »Posojilnice v Celju«. Zadnji trije so takoj izstopili in pohiteli nazaj k zadnjim vozovom, kamor so prispeli, ko je bil pretep že končan. Napadeni Slovenci na zadnjih dveh vozovih so bili namreč izstopili in se s palicami branili.

Ker pa je sodišče izsledilo le imena nekaterih navzočih, kakor drja. Mayerja, drja. Glaserja in Lončarja, so bili ti obtoženi, in prva instanca je obsodila drja. Glaserja in

Lončarja, oprostila pa drja. Mayerja. V drugi instanci so naše priče doprinesle strikten dokaz, da je bil pretep le prav kratek in da so ti trije prišli v bližino, ko je bil pretep *že nehal*. Dr. Mayer je pod prisego zatrdil, da je stal po prihodu na dotični kraj tik ob drju. Glaserju, sklanjajoč se z glavo v smeri njegove rame, nakar se je z drjem. Glaserjem vred vrnil k prvemu vozu. Prizivno sodišče, kateremu je jako pravično predsedoval Gertscher, je sicer oprostilo Lončarja, vendar pa potrdilo prvo razsodbo, s katero je bil obsojen dr. Glaser. En sam Slovenec, ki je sam priznal udeležbo pri pretepu, je bil obsojen po § 411. k. z.

Gertscher je, ne da bi prikrival svojo razburjenost, razglasil razsodbo nekako ironično in kratko navedel «razloge» ter vrgel akt na mizo. S tem je bila razsodba pravomočna.

Drugi dan pa je dr. Glaser po zaupnem migljaju vložil predlog za ponovitev obravnave. Temu predlogu je prvi sodnik takoj ugodil; in še isti dan je državni pravdnik umeknil obtožbo, nakar je bil oproščen tudi dr. Glaser. Bilo je to delo predsednika Gertscherja, ki je uveljavil svojo pravičnost zoper prizivni, po svoji večini nemčurski senat. Gertscher torej ni hotel dopustiti, da bi se bila zgodila slovenskim obtožencem očitna krivica.

Drugi slučaj:

N. Baše, cesarski nadgeometer v Celju, zaveden Čeh in prijatelj Slovencev, je prišel po neki naporni komisiji v konjiškem okraju zvečer ves truden v nemško gostilno v Konjicah, sedel k neki mizici v kot in jedel svojo večerjo. Pri tej priložnosti ga je grdo insultiral neki gospod W., ki je bil znan po svoji sirovosti in je bil že zaradi razžaljenja in tepeža predkaznovan. Baše je vložil ovadbo zoper njega. V prvi instanci je bil W. obsojen na 14 dni zapore na samo izpovedbo tožitelja. K prizivni obravnavi je obtoženec prignal obilo prič, med njimi dva davkarska

uradnika v uniformi. Te priče so vse predrzno pričale, da so bile ves čas navzoče in da je izključeno, da bi bil W. insultiral nadgeometra z inkriminiranimi besedami. Bašé pa je pri prizivni obravnavi rekel, da je takoj, ko je dotični večer prišel v svojo sobo, zapisal besedilo žalitve, da je vsaka pomota na njegovi strani izključena in da prosi za sodno obrambo, sicer bi mu ne bilo mogoče v teh krajih še dalje opravljati svojo službo. Gertscher je, ne brez napora, pripravil prizivni senat do tega, da se je prva rzsodba v polnem obsegu potrdila.

V času Gertscherjevega predsedništva — žal, precej kratkega — se je godilo Slovencem precej bolje kakor prej.

Naj vrinem tu še sledeči dogodljaj, tičoč se *Trboveljske družbe*:

Pred kakimi 25 leti je povzročila veliko zanimanje knjiga, ki jo je izdal Francoz Chêradam pod naslovom «La question d'Autriche» (Avstrijsko vprašanje). Ta knjiga se je predstavila tudi v češki, ruski in nemški jezik. V nji se je izkazal ta Francoz kot velik slavaljub, ki je pokazal na nevarnost, pretečo Franciji in Slovanom od strani nemškega cesarstva s tem, da nemški cesar govori o nemški svetovni oblasti (Deutsche Weltherrschaft). Chêradam prihaja do zaključka, da se ne sme pustiti, da bi se Nemčija združila z Avstrijo v eno državo. Temu Francozu, ki je bil posetil tudi Prago in Ljubljano in se je prav zanimal za naše razmere, sem pisal, da imamo na Slovenskem velikansko premogokopno družbo v Trbovljah, katere vodstvo silno preganja Slovence s tem, da vsakemu uradniku in pazniku, kažočemu slovensko mišljenje, odpoveduje službo, da gospodarsko občuje kolikor mogoče le z nemškimi tvrdkami in obrtniki, akoravno je *glavnica te družbe v francoskih rokah*. Prosil sem ga, naj v Parizu poižve, kdo so glavni kapitalistični družbeniki pri tej družbi, in naj jih izkusi opozoriti, kako dela njihova

družba tevtonskemu življu v prid in Slovincem v škodo. Chéradam mi je prijazno odgovoril, proseč me, naj mu preskrbim imena upravnih svetnikov te družbe. Oskrbel sem jih z Dunaja — bila so po večini francoska imena — in poslal imenik Chéradamu. Kak mesec pozneje sem dobil od njega poročilo, da je res glavni del glavnice te družbe v francoskih rokah, ampak v rokah *židovskih* Francozov. Ti pa se ne čutijo Francoze, niso za francosko republiko, a imajo na Francoskem v rokah največja dva pariška časnika, glede katerih je pristavil kot značilno, da ta dva časnika nista nikoli omenila njegove knjige «La question d'Autriche», dasi se je ta knjiga čitala po vsem svetu. Seveda sem moral po tem poročilu opustiti vsak nadaljnji poizkus, vplivati pri tej družbi na izpremembo njenega postopanja proti slovenskemu prebivavstvu.

VII.

Slovenski jezik v ljudskih šolah.

Znano je, kako so se morali Slovenci, zlasti pa narodni ljudski učitelji, že pred letom 1876. bojevati zaradi učnega jezika v ljudskih šolah; od leta 1876. naprej so postajali ti boji vedno hujši. Nemčurska agitacija je izkušala našim kmetom vcepiti prepričanje, da brez nemškega jezika njihova deca ne bo imela prihodnosti itd. Nasprotno so po vsem spodnjem Štajerskem naši govorniki pri ljudskih shodih kakor tudi naši časniki razkladali, kako koristno in neobhodno potrebno je, da se mladina podučuje v materinem jeziku, kar je vselej našlo srčen odmev pri slovenskem ljudstvu.

Nemčurski učitelji so dobivali pod raznimi naslovi nagrade od nemške strani. Ne sme se prehudo zameriti, da se je marsikateri učitelj dal zapeljati po takih nagradah, ker so bile učiteljske plače takas jako slabe. Pa šele, ko se je dr. Ivan Dečko preselil iz Maribora in vstopil dne 1. septembra 1885 v mojo pisarno za koncipienta, sva se tega vprašanja sistematično lotila. Prevezel je v moji pisarni šolski referat in izdelal za celo vrsto spodnještajerskih občin predloge in sklepe, v katerih se je določalo, koliko let naj se v ljudskih šolah daje poduk izključno v slovenskem jeziku in od katere dobe naprej se sme učiti nekaj ur na teden tudi nemški jezik. Občina za občino je po teh vzorcih sklepala v narodnem zmislu in naznanjala to štajerskemu deželnemu šolskemu svetu, kateri je moral spoštovati te sklepe v zmislu veljavnih šolskih postav.

S tem se je vprašanje učnega jezika v ljudskih šolah precej utrdilo in olajšalo stališče narodnim našim ljudskim učiteljem.

K zgodovini boja za slovensko šolstvo naj navedem naslednji dogodljaj: Biti je moralo leta 1888. ali 1889., ko je krajni šolski svet za šolsko občino celjske okolice sklenil, da se ne sme sprejeti v okoliško šolo noben otrok, ki ni pristojen v ta šolski okoliš. Šolski svet okoliške občine pa je bil takrat žal v nemških rokah in je ta sklep napravil očitvidno sporazumno s celjskimi nemčurskimi matadorji z namenom, da prisili slovenske Celjane, da bi pošiljali svoje otroke v celjske nemške šole, ne pa v okoliške slovenske. Do takrat smo namreč celjski Slovenci pošiljali svoje fante v okoliško slovensko šolo, ki je itak bila tudi v mestu.

Nato sem šel k namestniku baronu Kübecku in sem mu stvar razjasnil s pristavkom, da nam ni za kak spor. Slovenci imamo v Celju gotovo več kot 40 otrok v starosti od 6 do 14 let in bi torej lahko dosegli, da nam mora celjska mestna občina sama prirediti zaenkrat vsaj eno-razredno ljudsko šolo na lastne stroške. Samo zato, da ne napravljamo mestni občini novih stroškov, pošiljamo svoje dečke v ljudsko šolo občine celjske okolice, dočim hodijo naše deklice v slovensko šolo šolskih sester v mestu.

Namestnik je pripomnil, da se o tem lahko osebno pogovorim z načelnikom krajnega šolskega sveta celjske okolice. Ker pa je zavzemal to mesto takrat neki Slovenec sovražen pisar pri nekem celjskem nemškem odvetniku, sem namestniku odgovoril: »Pardon, ekszellenca, meni je velika čast, da Vas smem česa prositi, one osebe pa mi ni mogoče posetiti.« Baron Kübeck me je na to začudeno pogledal in mi obljubil, da se bo za stvar zanimal. Črez nekaj dni je dotični pisar odložil svoje mesto kot načelnik krajnega šolskega sveta za celjsko okolico, nakar se je razveljavil tudi sklep, da bi ne smeli vstopati v šolo celjske okolice drugi, nego zgolj otroci občine celjske

okolice. In otroci celjskih Slovencev so, kakor prej, še nadalje hodili v okoliško slovensko šolo.

V to dobo — dr. Dečko je bil koncipient v moji pisarni od 1. septembra 1885 do 1. julija 1891, dokler ni odprl v Celju sam svoje pisarne — spadajo tudi največji boji zaradi okrajnih zastopov.

Kakor znano, so imela pravico voliti v okrajni zastop mesta, trgi ter industriji po deset članov, ravno toliko tudi veleposestniki in kmetiški volivci; ker je vsaka teh štirih skupin volila po deset članov, je štel vsak okrajni zastop skupno 40 članov. Slovenci smo šteli za svoje deset glasov od kmetiških občin, dva ali tri glasove od trgov Žalec in Št. Jurij in deset glasov veleposestnikov; s tem bi morali imeti od 40 glasov 22 ali 23, torej večino.

Po postavi bi imel voliti v veleposestniški skupini le posestnik, ki plača od zemljišča skupaj s hišnorazrednim davkom vsaj 60 goldinarjev *neposrednega* davka na leto. Nemška politična oblast pa je pustila voliti med veleposestniki tudi takšne hišne posestnike v spodnještajerskih mestih in trgih, ki so imeli prav malo zemljišča in so šele s prištetim *hišnonajemninskim* davkom plačevali po 60 goldinarjev letnega neposrednega davka. Proti tej krivici smo se Slovenci pritožili na vsem spodnjem Štajerskem. Prvi so se javili s pritožbo ptujski Slovenci s slavnim drjem. Jurtelo na čelu, ki so sprožili to stvar pri državnem sodišču, pa so bili odbiti zaradi nepristojnosti instance. V Celju in drugod smo spravili stvar do upravnega sodišča, s čimer smo izbrisali iz veleposestniškega volilnega imenika marsikaterega nemškega Celjana, ki je plačeval 60 goldinarjev davka le s prištetjem hišnonajemninskega davka. Zlasti pa je bilo tudi treba pregledati pri večjih kmetih davčne knjige. Posebno pri takih, ki so imeli zemljišča v raznih davčnih občinah, radi česar so plačevali davek na več davkarskih knjižic, je bilo treba reklamirati

med veleposestnike tiste, ki so na različnih krajih skupaj plačevali več kot 60 goldinarjev na leto.

Tudi glede te stvari je imel dr. Dečko v moji pisarni poseben referat in pravico, poljubno potovati po okraju in korespondirati. Te svoje naloge se je mladi mož imenitno in uspešno lotil, neutrudljivo agitiral, da smo določili veleposestva, s tem tudi dobili v okrajnem zastopu večino in prevzeli okrajni zastop leta 1889. v slovenske roke. Ta zmaga nam je polagoma dala v roke tudi zastopstvo v okrajnem šolskem svetu, s čimer smo si pridobili večji vpliv na svoje narodno šolstvo. Mojo pisarno so »Deutsche Wacht« in drugi nemški časniki imenovali »rusko pisarno v Celju« in neštetokrat so pisali: »Najhujša sramota je, da se dajo nemške celjske tvrdke zastopati po »ruski pisarni!«

Naj navedem neko značilno sejo okrajnega zastopa, ki se je vršila kaka štiri leta po zmagi Slovencev. Pri tej seji je nemški član manjšine Julius Rakusch napadel mene kot načelnika okrajnega zastopa, češ: kako je to, da imamo v proračunu 900 goldinarjev za bikorejo, da se pa v tem oziru nič ne stori, vsekakor zato, ker okrajni odbor, zlasti jaz kot načelnik, o tej stvari ničesar ne razumeva. Odgovoril sem čisto prijazno, da v bikoreji res nisem poseben strokovnjak. Toliko pa si je ves okrajni odbor z menoj vred na jasnem, da, če hočemo vsled prejšnjih sklepov deželnega odbora štajerskega uvesti muricodolsko plemo na spodnjem Štajerskem, ne gre kupovati na leto samo po kake tri bike in tudi te ne naravnost v murski dolini, temveč iz druge roke, morebiti na Kranjskem, kakor je to delal prejšnji načelnik okrajnega zastopa, marveč, da moramo vsako leto kupiti vsaj kakih osem do deset bikov, in to neposredno v murski dolini. Nadaljeval sem: Obrnil sem se kot deželni poslanec na svojega tovariša iz gornjega Štajerskega, na gosp. Turnharta, odličnega živinorejca, in ta mi je nasvetoval, naj pridemo kupovat plemenske bike ob času, kadar bodo v dotičnih gornještajerskih

okrajih živinske razstave. Omenjeni strokovnjak nam je ponudil svojo pomoč pri tem, da pridemo v posest dobrih plemenskih bikov. V zadnjem času sta šla — ne jaz, ker sem to stvar premalo razumel, ampak — gosp. Hausenbichler iz Žalca in Jože Vrečar iz Vojnika, katerima gospod predgovornik vendar ne more odrekati zadostne strokovnjaške zmožnosti, na gornje Štajersko. Ta dva sta s pomočjo gospoda Turnharta nakupila dva vagona bikov, same izvrstne eksemplarje, ki smo jih razdelili med izbrane kmete za pol cene in proti zavezi, da mora rejnik vobče rabiti bika tri leta za oplemenjevanje. Tega postopka se držimo sedaj že drugo leto ter nameravamo v tej smeri nadaljevati. Ker pa smo od rejnikov dobili povrnjenih že polovico naših izdatkov, nismo niti porabili vseh 900 goldinarjev, ki smo jih v to svrho imeli na razpolago po proračunu. «Ako pa bi,» sem pristavil, «gospod predgovornik ali kdo drugi mogel nam svetovati še kak boljši način postopanja, ga lepo prosim za dotične migljaje; če bo kaj boljšega, bomo hvaležno sprejeli nasvet, ker vendar ne gre za to, da bi eden ali drugi imel prav, temveč le za to, da čim bolje prospeva naša živinoreja.» Sicer pa je bil Julius Rakusch tako objektiven, da je v svojem odgovoru izrečno izjavil, da se strinja z mojim pojasnilom.

Pri okrajnih cestah smo znižali marsikateri klanec in na ta način pridobljeni material z drugim vred porabili za nasipanje preglobokih jarkov, in neki voznik mi je rekel, da nam bodo vozniki na večne čase hvaležni za take čine! Pa je tudi res: če se prestrmi klanci na cestah ne odpravljajo, trpi na njih živina in vozilo več, kakor je treba! Po dr. Dečkovem nasvetu je okrajni zastop zgradil tudi novo okrajno cesto od državne ceste pred Gabrijem črez Lavo in državno cesto proti Žalcu, s čimer je omogočil, da so mogli voziti vozniki iz vojniške okolice bližje, kakor skozi Celje, in so se s tem tudi lahko ognili neupravičeni tačasni mestni mitnici v Celju.

Sploh je bil dr. Dečko podjeten, neutrudljiv agitator, zlasti ob času volitev, vedno pa marljiv dopisnik narodnim časnikom, vnet Sokol in izvrsten govornik, ki je znal navdušiti poslušavce. Škoda, da nas je moral za večno zapustiti že 3. novembra 1908 v šele 49. letu svoje starosti!

Štajerska dežela je zidala železnico Celje—Velenje, pa je dobila k tej gradnji od celjskega okrajnega zastopa 40.000 goldinarjev, od šoštanjkega okrajnega zastopa pa 10.000 goldinarjev prispevka. Dala je pa svojo deželno železnico v zakup južni železnici, kateri je v pogodbi zajamčila, da bo južna železnica imela dohodkov vsaj 75.000 goldinarjev na leto.

Južna železnica pa je na naši lokalki uvedla tako visoke tovarne tarife, da je n. pr. vožnja lesa iz Velenja v Celje na štirih vozovih s konji bila cenejša, kakor če se je blago prevažalo v vagonu po železnici. Osebni promet na progi Celje—Velenje je bil nezadosten, ker iz Velenja popoldan ali zvečer ni prihajal sploh noben osebni vlak v Celje. Zato je odšla deputacija, v kateri smo bili: Ivan Vošnjak, kot tačasni načelnik okrajnega zastopa v Šoštanju z baronom Warsbergom in jaz kot načelnik okrajnega zastopa celjskega, na Dunaj. Iskali smo ministra za železniški promet (njegovega imena se ne spominjam, vem pa, da je imel samo eno oko) v državnem zboru. Minister je gotovo že vedel, zakaj smo prišli k njemu, pa je začel takoj sam dobrohotno govoriti — prazne fraze in nato končal z besedami, kakor bi bila avdience že pri kraju. Nato pa sem se oglasil jaz: «Oprostite, ekszellenca, dovolite, da Vam stvar pojasnim z našega stališča!» Po tem uvodu sem mu razodel, da je celjski okraj prispeval za železnico 40.000 goldinarjev, šoštanski pa 10.000 goldinarjev. Razjasnil sem mu tarife za osebno vožnjo in promet, kakor jih je bila na tej progi uvedla južna železnica, in pripomnil, da prebivavstvo nima od železnice nobenega haska, ker južna železnica cinično računa tako, da, čim manjši bo

promet, tem manj bo izdala na stroških in tem več ji bo ostalo od zajamčenih 75.000 goldinarjev. Minister mi je odgovoril zopet z običajnimi frazami. Nato pa sem ogorčeno dejal, da je to prav *«avstrijski odgovor»* (eine «echt österreichische Antwort»), ki nas nikakor ne more zadovoljiti. In glejte! Minister mi je prikimal, rekoč: «Da haben Sie recht, das war eine österreichische Antwort!» Nadaljeval sem: «Prebivavstvo ima pravico *zahtevati* temeljito remeduro; ker ima ministrstvo pravico in dolžnost, nadzorovati koncesionirane železnice, ima tudi dolžnost, zahtevati od južne železnice, da prenaredi tarife in vozni red tako, da bo vodila nova železnica promet uspešno za prebivavstvo krajev, katerim je namenjena.»

Medtem je pristopil k naši skupini baron Hackelberg, graščak iz Sv. Pavla v Savinjski dolini in tedanji državni poslanec. Tudi njega je prešinila nejevolja in je pristavil, da je škandal, da so «napravili kozla za vrtnarja» s tem, da je dala štajerska dežela našo železnico v zakup južni železnici, našim konkurentom. Končno nas je minister poslal k «referentu», dvornemu svetniku Vrbi, ki je natanko zapisal naše pritožbe in zahteve. Konec je bil ta, da je država prevzela vso imenovano železnico od dežele in polagoma uvedla za tisto dobo primerne tarife in ugodnejši vozni red.

Leta 1897. sem nekoč posetil markiza Bacquehema, tačasnega namestnika za Štajersko. V razgovoru se je pritožil, da pri političnih uradih v južnih krajih dežele ni slovenskega jezika zmožnih praktikantov, da pride toliko slovenskih spisov na namestništvo, da bi se že tam rabili trije slovenski uradniki. Odgovoril sem, da dovršuje celjsko gimnazijo z maturo sedaj, žal, dosti manj Slovencev kakor v prejšnjih letih zato, ker nekateri profesorji nagajajo Slovencem. Na primer, če slovenski dijak pri tabli računa in se vrine pomota, profesor molči, pusti ga dalje računati, in če dijak končno, ko je tabla polna števil,

opazi, da mora biti kaka pomota, in je ne more seveda takoj najti, mu profesor ukaže odstopiti, nakar mu da slab red. Ako pa nemški dijak pri tabli napravi pogrešek, ga profesor takoj opozori, dijak popravi račun sproti in uspeh mu je zagotovljen. Drugi primer: Pri razlaganju vrine profesor včasih kaj takega, kar se ne nahaja v knjigi. V prihodnji uri vpraša sprva slovenske dijake to, kar je sam dodal, in jih po navadi slabo razreduje, ker ne vedo vselej dobro odgovoriti. V drugi uri, kadar je stvar že prežvečena, vpraša tudi nemške dijake dotično stvar. Tretji primer: Mojemu sinu, takrat sedmošolcu, je nemški profesor pri zadnji latinski šolski nalogi zaukazal, da naj sede v prvo klopi na kraj. Profesor je med tem, ko je sin prevajal in zapisaval stavek za stavkom v latinščino, vedno stal ob njem in pogledoval v njegov zvezek, kar je seveda moralo sina vznemiriti in jako motiti pri tem težkem delu. Komaj pa je bil dijak zapisal zadnjo besedo, mu je profesor izpulil spis iz rok, ne da bi mu ga pustil še enkrat prečitati in mogoče kaj popraviti. In zares: v zadnjem stavku je bil dečko napravil napako, očitno le zaradi naglice — zapisal je «esse» (biti) namesto «est» (je) — in to je bilo šteto za napako. Fant iz latinščine ni dobil v izpričevalu reda «pohvalno» in iz tega vzroka ni bil odličnjak, za kar mu je šlo. Pristavil sem tudi markizu, da sem sina tolažil, ko mi je to povedal, rekoč, da nazadnje je to vseeno, če je odličnjak ali ne, saj se ni on osramotil, ampak le dotični profesor samega sebe. Naposled me je ekscelenca, ki je bil očitno ogorčen, vprašal za imena dotičnih profesorjev, a jaz sem odklonil odgovor, rekoč, da ne nameravam denuncirati, ampak le prositi pomoči za naše dijake.

Kak teden pozneje me je posetil gosp. Končnik, ravnatelj celjske gimnazije: «Gospod doktor, Vi ste imeli razgovor z ekscelenco namestnikom o celjski gimnaziji.» «Da, gospod ravnatelj, če želite kako pojasnilo, Vas

moram sprva vprašati, če se želite razgovarjati z menoj
oficielno ali privatno.» Ko se je odločil za privatni raz-
govor, sem mu vse, kar sem govoril pred namestnikom
v Gradcu, ravno tako povedal ter tudi odklonil navedbo
imen prizadetih. Zavratna gonja proti slovenskim dijakom
pa je odslej za dalje časa izostala.

VIII.

Nekaj o zasebnih doživljajih v moji moški dobi.

Kot odvetnik v Celju sem bil sicer preobložen z duševnim delom, vendar nisem zanemarjal tudi telesnih vaj. Bil sem neutrudljiv plesavec; plesal sem posebno pri čitalniških plesih tudi z manj vabljivimi damami zato, da bi nam ostale zveste članice. Vrhutega sem bil dalje časa v Celju najboljši drsavec na ledu. Hodil sem na zlete, na lov in bil dober plavač. Vsako leto sem hodil vsaj na 14 dni v planine, pozneje z rodbino na Bleško jezero in drugam. Bil sem s svojim svakom W. na Velikem Venedigarju, na katerega sva plezala od južne strani in se ž njega vrnila po severni strani. Na povratku sva hodila vsak s svojim tirolskim vodnikom po snegu, pri čemer smo bili vsi štirje navezani drug na drugega na dolgi vrvi. Vodnika sta naju opozarjala, da hodimo zdaj čez globoko zasuto dolinico, katera je koncem avgusta navadno brez snega, tako da se mora hoditi tačas po skalah na eni strani navzdol, na drugi pa navkreber. Kmalu sta pa vodnika zapazila, da se že vleče ozka razpoklina po snegu navzdol, kar kaže, da se sneg že vseda. A vendar sta svetovala, da gremo čez ta snežni zamet. Prvi je bil moj vodnik, ki je moral čez omenjeno razpoklino. Da bi se mu nič ne primerilo, smo se ostali trije vsak tako daleč drug od drugega, da je bila vrv med nami napeta, postavili s palicami in z nogami tako trdno kot mogoče, in moj vodnik je prišel srečno na drugo stran. Bil sem zdaj jaz na vrsti, moj vodja se je »zasidral» onkraj razpokline,

ostala dva zadaj za menoj. Ko sem začel hoditi črez sumljivo mesto, sem prijel svojo dolgo planinsko palico z levo roko po sredi, jo stisnil v levi bok in pri hoji nagnil svoje telo na levo stran. Kakor blisk sem se naenkrat pogreznil v sneg; leva noga je bila prelomila snežni pokrov in je visela navzdol, jaz pa sem ležal na svoji *palici*, ki je ležala povprek črez luknjo... Mnogo snega se je vsulo pod menoj v prepad, jaz pa sem vzdignil svojo prosto desno nogo, s kolebom izvlekel drugo nogo iz luknje in se nekaj časa valil po snegu proti svojemu vodniku, ki je lepo nategnil vrv, dokler nisem končno stal zraven njega.

Zdaj sva stala dva moža takraj, dva pa onkraj razpokline, dočim je bila v sredi luknja, ki je bila dosti široka, da bi lahko vse moje telo izginilo v nji. In ne vem, če bi ne bil s seboj potegnil vseh svojih tovarišev, ako bi bil s takim naglim sunkom padel navzdol, ker bi se v tem slučaju še obilo snega vsulo pod menoj in nad menoj. Tako me je pa moja dolga palica, katero sem napol instinktivno, napol s preudarkom stisnil v bok, rešila, da je ostalo moje telo nad snegom. Nato smo po nasvetu vodnikov vsi štirje »zavezanci« hodili dva na eni, dva na drugi strani razpokline navkreber, dokler nista prišla tudi še moj svak in njegov vodja srečno črez nevarno razpoklino in nazadnje vsi štirje dol v Pinzgau.

Še neki drugi doživljaj, ki pa spada še v mojo mladeniško dobo, naj navedem:

Ko sem se bil sešel s prijateljem Pavlom Turnerjem v Ischlu, jaz kot učitelj pri knezu Kinskem, on pri omenjenem londonskem bankirju, sva se dogovorila, da greva na »Zwieselalm«, planino, ležečo na zapadni strani Ischla. A Turner je v zadnji uri odpovedal, ker je bil zadržan; zato sem šel sam. Prišel sem menda ob štirih popoldne do podnožja gore in vprašal neke moške, ki sem jih tam srečal, katera pot vodi na vrh. Pokazali so mi neko izhojeno pot na levo navzgor. In to pot sem tudi ubral, dasi

sem opazil, da so se možakarji med pogovorom držali nekako na smeh.

Prav dolgo sem hodil po hosti navkreber; končno sem prišel v planinsko kočo, v kateri je gospodinjala stara dekla. V tej koči sem najprej izpil malo mleka, nato pa sem deklo vprašal, če pelje ta pot na vrh. Ona pa mi je dejala, da se po tej strani sploh ne dá priti na vrh. Pred kočo je bil sicer še pašnik, a takoj nad njim se je dvigalo golo skalovje, gladko in strmo prav do hrbta. Hrbet nad skalovjem pa je bil obraščen z drevjem, višji z ruševjem. Očitno se je videlo, da se je morala zemlja na vzhodni strani tega brega pred bogve kolikimi leti odlomiti in v podobi plazu zdrčati po tem gladkem skalovju navzdol.

Ko sem ponovno vprašal deklo, če se res ne more priti od te strani na vrh, je končno dejala, da se že dobe lovci, ki tudi odtod pridejo navzgor. Od teh lovcev da je čula, da se je treba na skalovju držati vedno bolj na desno stran. V ostalem pa mi je ponovno svetovala iti nazaj. V svoji neumni predrznosti sem jo mahnil dalje. Sprva skalovje ni bilo prestrmo; skoro nato pa sem se moral spustiti na vse štiri. In res sem se vzpenjal višje in višje. Rob je postajal polagoma strmejši in strmejši. Na koncu sem moral, da bi ne zdrčal nazaj, leči in se z rameni potiskati dalje. Začel sem že nekoliko drsati nazaj, zato sem legel gladko na tla ter pritisnil roke, noge in glavo na skalo, s čimer sem srečno ustavil drčanje. Dalje časa se nisem upal geniti — pa kaj sem hotel? Nazaj se spustiti? Na kaj takega ni bilo misliti, ker bi bil zdrčal s preveliko naglico. Imel pa sem še vedno kakih 30 metrov do vrha, kamor me je vabilo močno zeleno ruševje.

Hvala Bogu, da sem ostal pri vsem tem izredno miren. Prav po malem sem se zopet začel potiskati naprej kakor kača. Nisem vzdignil ne rok, ne drugega života od tal, temveč po skali sem gibal s prsti in rameni, z životom in nogami polagoma naprej, zdaj z enim udom, zdaj zopet z

drugim in na ta način plezal prav počasi v desni smeri navzgor, kakor mi je svetovala dekla. Drobni pesek, ki je ležal po skali, je povzročal, da rob ni bil pregladek. Na-posled — in to je bil najslajši trenotek — vendar zgrabim z desnico debelo, dobro ukoreninjeno vejo ruševja nad seboj, nakar se kot dober telovadec z enim samim kolebom potegnem z gladke strmine. Skoro nato ležim kaka dva metra od vrha v gostem ruševju. A sedaj nastopi huda reakcija. Mahoma se začnem hudo tresti po vsem životu — hud živčni napad! Danes ne vem več presoditi, kako dolgo je trajal. Moja narava me je s tem opomnila, kakšno ne-varnost sem preстал. Bil pa je to edini živčni napad v vsem mojem življenju.

Končno sem se povzpел po ruševju in po planinskih paš-nikih na podolgasti vrh planine Zwiesel. Ker je bila krasna noč in polna luna, nisem hotel spati zgoraj, ampak sem na drugi strani po lepih potih odšel navzdol v Strobl na Wolfgangovem jezeru in odtod dospel ob treh zjutraj nazaj v Ischl.

Koncem leta 1894., ko je novo ustanovljeno »Slovensko planinsko društvo« v Ljubljani sklenilo izdajati časnik »Planinski vestnik«, me je vodstvo tega društva naprosilo, da spišem za ta list nekaj iz svojih turističnih spominov. Odzval sem se temu povabilu in spisal svoje »*Spomine na Skuto*«, ki so bili objavljeni v prvi številki »Planinskega vestnika« z dne 8. februarja 1895. Naj jih tukaj ponovno objavim:

«Imam opraviti v Gornjem gradu, pa bi se rad kake tri dni mudil v Solčavskih planinah — kakovo pot pa mi ti nasvetuješ?» sem vprašal meseca julija leta 1879. v Celju nekega prijatelja, imenitnega turista.

«Če dopoldne v Gornjem gradu opraviš,» je dejal, »se lahko popoldne pelješ po okrajni cesti na Kranjsko do Bistriške doline, potem prideš peš do hiše slavnega vod-nika Uršiča, tam prenočiš in kreneš drugi dan na Skuto,

odtod pa po Turskem Žlebu na Okrešelj in k Plesniku v Logarjevo dolino ter čez Ljubno v Mozirje. Skuta je baje ,nekaj težavna', pa kakor tebe poznam, ne bo nič prehuda za-te.»

Ker mi do takrat pomen besede «težaven» v turističnem oziru še ni bil docela znan, sem se takoj zahvalil za nasvet in sklenil, da se bom ravnal po njem.

Prišel sem z malo vrečo prav dobre volje proti večeru do Uršiča, precčj majhnega in krepkega moža, starega kakih 40 let, kateri me je prav prijazno sprejel, pa se nekako čudil, da nisem s seboj imel niti planinskih črevljev, niti visoke palice. Dal mi je koruznih žgancev z mlekom za večerjo, za spavališče pa mi je odkazal posteljo v ravno dovršeni, prav čedni lovski hiši zraven svoje koč, kjer sem se čez malo ur prebudil bolan v želodcu in glavi. Po vsej pravici sem to bolezen pripisal nezdravemu vzduhu od novega, še mokrega zidovja. Prav rad sem zatorej zapustil svoje ležišče ob eni uri zjutraj, ko me je prišel moj vodnik klicat. Na svojo bolezen se nisem oziral, češ, da me bo sveži zrak skoraj popravil, in tako sva kmalu korakala sprva po vedno ožji dolini, potem pa na desno po jako strmi poti navzgor.

Ne prej ne slej nisem videl kaj črevljem svojega vodnika enakega: podplati so bili leseni, popolnoma ravni, iz njih pa je molelo kakih 20 čez palec dolgih ostrih žrebljev. Moj tovariš se je seveda ogibal mehkega pota, da ne bi kje obtičal, po skalovju pa je ubiral vsak njegov korak prav čudovito godbo. Včasih si mislil, da čuješ škripati sto rodih koles težko naloženih voz.

Stopivši na prvi višini iz hoste, gleda vodnik po planinskem svetu, kateri se je zdajci razgrnil pred nama, in kažoč proti nekemu planinskemu pašniku, pravi: «Divje koze!» Jaz gledam in gledam, pa ničesar ne vidim. Šele ko je prav po lovsko natanko meril s svojo palico in ko sem za njegovim hrbtom ob palici motril, zagledam tri

rjave pike, po katerih sem pa šele, ko so se začele premikati, spoznal lovca tako zaželjene divje koze.

Naprej gredoč sem ravno razkladal svojemu radovednemu tovarišu nekaj, o čemer me je bil vprašal, ko prideva do prvega sitnega mesta. Zgoraj strmina, spodaj prepad, pot prav ozka in od vode ter mraza razjedena.

Uršič hitro prestopi nevarni, kakih 15 korakov dolgi prelaz. Onkraj se obrne in me pozorno opazuje. Namah sem spoznal, da me hoče zdaj izkušati o mojih turističnih zmožnostih. Sigurno stopaje po tej kočljivi poti, sem kolikor mogoče hladno nadaljeval svoje pripovedovanje, dokler nisem bil onkraj prepada poleg vodnika. «Gospod, z Vami pa že pojdem, kamor boste hoteli!» se je glasila njegova pohvala. —

Že gredoč po hosti je moj zgovorni vodnik nekajkrat omenil, da pelje prav siten del najinega pota «na sekret» in da bova, če prideva srečno tam mimo, potem dolgo imela najlepšo pot.

Na moje vprašanje, kaj pomeni ta beseda, je izkušal kraj opisati, pa se je pretrgal z besedami: «Boste že sami videli!»

Naprej gredoč mi naznani vodnik, da se bližava «seketu». Bila sva namah pri navpični steni. Grozno globoko pod nama se je videla še napol v temi hosta smrečja, pot pa se je skoraj vodoravno vila tik pod steno in nad prepadom, kak črevelj široka, pa drugače prav dobra, tako da sem popolnoma mirno hodil za vodnikom po tem prezanimivem kraju.

Mahoma pa neha pot, kakor bi jo odrezal, namesto nje pa se vzdiguje pred nama nova, prav strma gladka stena.

«Vidite, to je sedaj sekret! Črez to steno morava navzgor, potem pa pojdeva dolgo po najlepših pašnikih. Pride se pa že gor, saj so v pečino zabite železne kljuke, za katere se človek lahko drži. Le gledal bom, če jih po

zimi ni mraz zrahljal.» Takoj zagrabi Uršič nad seboj takšno kljuko, jo trga, se zasuče, ropotaje s cokljami, navzgor, poprime višje drugo kljuko, pa vpije: «Le za menoj, gospod, ravno tako naredite kot jaz. Pa mi dajte svojo palico, da boste imeli proste roke.» Na trebuhu preko silno strme strehe plazečemu se, mi pomoli v višini svojih nog roko, v katero mu pomolim palico, nakar odločno začnem plezati in se vlačiti za njim, poprijemajoč vselej tisto kljuko, ki jo je ravno on izpustil.

Tako pridem kakih pet sežnjev višje. Zdaj pa kljuk ni bilo več. «Gospod, za to travo se lahko držite, ta ne izpusti!» zakliče vodnik nad menoj. V dokaz začne trgati šopek trave, katere posamezni šopi so se kakor nalašč prikazali tuintam v malih pečnih razpokah. In — kaj se hoče? — plezal sem in se popenjal za njim, zanašajoč se na žilavost trave in na svoja kolena, s katerimi sem se porival naprej. Srečno sva prelezla hudo pečino. Zadovoljno sede Uršič na zelen pašnik, ki se je v položnem vzponu razprostiral pred nama. Blizu prepada pa je štrlela velika skala kakor pomoč čez zemljo. Pod to skalo je bilo vse poteptano in blatno kakor v živinskem hlevu, in v tem naravnem zavetju so se nahajali nenavadno veliki kupi ekskrementov divjih koz. Sedaj sem vedel, odkod prihaja ime «sekret». Po specialki se nahaja ta «Skret» 2047 m visoko.

Stopala sva kako poldrugo uro po sočnem planinskem pašniku, po katerem se po Uršičevem zatrdilu ni še nikdar pasla domača živina. Medpotoma sem našel v travi ptičje gnezdo s tremi rjavimi, svetlo poškropljenimi jajci, velikimi kakor golobja jajca. Gnezdo sem seveda pustil lepo v miru. Višje gori mi je kazal Uršič zanimivo luknjo v zemlji, merečo v premeru okoli enega in pol črevlja. Iz te luknje je pihal oster, silno mrzel veter, in če si glavo pomolil nad luknjo, si slišal iz notranje globine votlo tuljenje, znak, da je znotraj velikanska votlina. Dolgo pa nisem

smel poslušati te čudne godbe, ampak sem moral kmalu odmekniti svojo potno glavo od premrzlega piša.

Imela sva zdaj pred seboj na zapadu Grintavčevo strmino, proti severu pa sva se bližala strmim pečinam, iz katerih je molela kakor top rog Skuta. Pred temi pečinami pa je bilo mnogo večjih in manjših snežnih planjav. Vodnik mi je zagotavljal, da je to leto za mesec julij še nenavadno mnogo snega (ali, kakor je on dejal, «snieha»). Stopaje po prvem, ne prestrmem snežnem polju, mi je pravil, da je tod poleti sicer čisto dobra, suha pot. Kmalu pa prideva k dosti strmejšim snežnim streham. Sneg je bil precej zmrzel in trd. Navadno se ga je vodnik ogibal ter lazil po vseh štirih z menoj po skalovju, le nekaterikrat, če je bila pečina pregladka in prestrma, sva stopila tudi na sneg.

Vselej me je zvesti tovariš resno svaril, naj po snegu počasi in previdno stopam za njim, ter je pred vsakim korakom po dva- ali trikrat, teptaje s cokljo, napravil stopnje, po katerih sem se molče jako počasi za njim pomikal navzgor. Dokler sva korakala po taki gladki, spolzki strmini, ni nehal svariti, pri plezanju po skalovju pa je bil dosti manj skrbljiv zame, smatrajoč hojo po zmrzlem snegu po vsej pravici za nevarnejšo.

Tuintam mi je z zadovoljnostjo pokazal rdeča znamenja na pečini, napravljena po mnogozaslužnem Frischau, ter me s tem prepričeval, da sva na pravi poti. Pravzaprav pa o kaki «poti» ni moglo biti več govora, ker je bila pod snegom skrita. Zadnjo uro sem skoraj ves čas lazil po pečinah po vseh štirih brez palice in brez suknje, katere obe mi je nosil moj postrežljivi tovariš.

Nisem mogel dovolj občudovati spretnosti in predrznosti svojega vodnika. Lazil je naprej kakor veverica.

Nekaterikrat je, kolikor je mogel, objemal kako predebelo, gladko navpično skalo, nastavljal noge na gladki kamen, črr, črrr, črrr ... so praskale coklje po skali hitro

druga za drugo, zgoraj pa se je po vseh štirih naglo pomikal naprej. Hipoma se je z rokami prijel za kak eden do dva sežnja višji rob ter se zlahka postavil nanj — samo naglo praskanje z žreblji po gladki steni je dvigalo njegovo telo. Ne vem, če je mnogo hribolazcev videlo kaj enakega.

S smehom je poslušal moje občudovanje, pa kmalu je kam sedel ali legel in mi roko ali tudi palico pomolil navzdol, da mi je tako pomagal lezti za njim.

Nazadnje prideva čisto v megli na top vrh. Uršič mi razodene, da sva na *Skuti*.

Žal, da so se zadnje pol ure pod vrhom začele poganjati okoli naju megle, in poleg tega mi je veselje precej kratila še moja bolezen. Želodec se mi je prehudo uprl proti ogljikovi kislini, katero sem vdihaval ponoči od svežega apna.

Večkrat sem se moral na poti ustaviti in počakati, dokler se ta spor ni polegel, in še na vrhu po tolikšnih težavah mi je kratil ta revolucijski želodec moje veselje, sicer pa na vrhu zadnjikrat. Preden sem odšel s Skute, me je črna kava ozdravila in pokrepčala, in megla je bila vsaj toliko milostna, da je tuintam zapustila glavo Skute ter mi dovolila gledati v globine okoli sebe in občudovati velikansko in grozno skalovje pod Babo in Ojstrico. Uršič mi je izkušal imenovati vrhe, sedla in doline, pa le malo sem si mogel predočiti svet, ker so bili kraji, proti katerim je kazal, večinoma v sivi megli.

Črez pečine sva lezla po isti poti nazaj, samo poiskala in izkoristila sva tista snežna polja, katera niso bila prestrma in na podnožju brez nevarnosti. Po Uršičevem nauku sem namreč zajahal svoje zavihano ogrinjalo in se, držeč sprednji konec proti prsim, spustil po teh saneli navzdol. On pa je, stoječ in na palico oprt, drčal za menoj. Pod vrhom Skute pa sva krenila na levo, in v tem delu poti imam neki prizor še živo v spominu.

Morala sva namreč čez leden potok, ki je padal kaka dva sežnja nižje v grozen prepad. Led je bil večinoma prav gladek in ne raven, nego nagnjen proti prepadu.

Obstal sem in se hotel posvetovati z vodnikom, on pa je bil s svojimi cokljami kmalu na oni strani in mi je samo dejal, naj grem za njim. Ko sem koračil čez to spolzko, ledeno, kake štiri metre široko ploščo brez vseh pripomočkov — moja palica ni imela niti ostrega konca — tedaj me je edinokrat za trenotek prešinil strah, vendar pa sem korakal počasi in tako previdno kot mogoče ter srečno došel na drugo stran. Da mi je na tem ledu spodrknilo, ne verjamem, če bi se bil mogel dvigniti na noge pred prepadom.

Morala sva zopet brez poti navzgor do nekega sedla in po pečinah navzdol na severni rebri Skute.

Na tej plati je bilo vse v snegu razen strmih pečin, in Uršič je dejal, da dvomi, če je mogoče priti po tem obilnem snegu do Kamniškega sedla. Šel je do najbližjega vrha pregledovat. Nato se je vrnil in rekel odločno, da ne bo mogoče izvršiti nameravane poti. Pristavil je, da bo najbolje poiskati si na tej severni strani pot v *dolino* (čez Žmavčarje) in se vrniti na njegov dom v Bistriški dolini.

Seveda sem se temu nasvetu vdal brez ugovora, in šla sva zopet na delo.

Pod skalovjem, na katerem sva stala, se je razširjala navzdol le ena, več kot štiri kilometre dolga in silno široka snežna planjava. Ker pa so kamenite stene segale v velikem polkrogu navzdol, se je tudi gornji rob snežne planjave zraven stene nižal polagoma navzdol.

Snežna stena je bila na vsej dolžini okolo tri četrtnine metra odstopila od pečine, ker se je bila ob nji raztopila. Sneg je bil od kraja nekako tri do šest metrov debel, pa tudi podjeden.

Uršič je dejal, da po tej strmi snežni planjavi ne moreva navzdol, in pristavil, da se morava spuščati navzdol vedno blizu snežnega roba po skalah. Pokazal je na daljnji spodnji konec snežnega roba v dolino, na tamkajšnjo zeleno trato in na smreke, katere so se videle od najinega sedeža liki igle, in je pripomnil, da je druga leta, kadar ni snega, vsa pot tod navzdol *prav lahka*.

Zdaj se je začelo novo, in sicer najtežavnejše plezanje; on naprej, vedno hvaleč mene, kakor da bi se bal, da bi jaz ne izgubil poguma, jaz pa za njim čisto malomaren proti vsaki nevarnosti.

Nekoč, ko nisem vedel dalje navzdol, je bil Uršič namah blizu tri metre pod menoj. Ukaže mi sesti na kameniti nos, ki je molel iz stene, potem pa sem se moral preobrniti na trebuh. Noge so mi visele navzdol — kam so mi visele, še videti nisem mogel. Moj tovariš pa zavpije: «Le spuščajte se še navzdol! Kmalu bom imel Vašo nogo in jo vteknil v vdolbino.» In spuščal sem se navzdol ter zraven krčevito stiskal zakrivljene prste ob skoraj gladki kamen. A še vedno je vpil Uršič: «Le še malo nižje denite desno nogo, jo bom takoj imel.» In ko sem se samo še s prsmi in z glavo tiščal ob kamen, je njegova roka zgrabila mojo nogo ter jo porinila na nekakšno podlago. Ko sem se prepričal, da drži, sem se po njegovem ukazu dalje znižal s telesom. On mi zasadi drugo nogo nižje, in kmalu sem zopet stal poleg njega kraj snežnega roba.

Zdaj pa je postala pečina popolnoma navpična in gladka, tri četrtnine metra daleč od nje pa se je zvijal snežni rob navzdol. Ako bi na skali ostala, ne bi nikoli več mogla priti dol na snežni rob. «Kaj pa bo zdaj?» vprašam. — «Oh, z Vami bo to lahko šlo!» se mi je laskal. Rekši skoči z obema nogama hipoma od skale čez prepad na snežni rob ter mi pomoli roko nasproti. Jaz stopim ž njegovo pomočjo kraj njega na sneg, nato se on obrne s hrbtom proti pečini in, kakor bi trenil, je že slonel na

nji ter upiral noge na snežni rob. Pod njim pa je zijala tista že opisana globina, katera se je bila napravila vsled raztopljenega snega ob pečini. Zdaj mi zopet pomoli roko, da ga posnemam, in že sva oba podpirala s svojima hrbtoma potrpežljivo steno. Nasmejem se mu, kaj li namerava. «Le čakajte!» je dejal, se začel premikati s hrbtom in praskati z nogami, s čimer se je spravil za kakšnega pol metra nižje od mene. Zopet mi da roko in mi pomaga, ko mu sledim, in kmalu sem bil kraj njega. Nato se zopet on pomika s hrbtom in z nogami, pa spet jaz. In prišla sva po tem gotovo izvirnem načinu vedno nižje in dalje, dokler nisva skrbno s hrbtom obrisala cele, več ko 15 sežnjev dolge stene ter spet našla na skali razpoklin in robov, katere sva z veseljem pozdravila.

Naposled srečno dospeva na toliko zaželeno trato, odkoder je naju peljala zložna pot v Bistriško dolino na Uršičev dom. Po kratki okrepčavi sem se poslovil od svojega vodnika tako presrčno, kakor od najzvestejšega prijatelja, ter dospel pozno zvečer v Kamnik.

Drugi dan sedem popoldne v Ljubljani na brzovlak v kupé drugega razreda v isti obleki, v kateri sem bil prišel od Skute.

Meni nasproti sedi elegantna dama s svojim soprogoni. Kmalu zapazim, kako me ogleduje od nog do glave, in zabavalo me je, kako je njen obraz kazal vedno več osuplosti. Pa ni čuda: Moji črevlji so bili oglodani, suknja in hlače, akoravno vse precej novo, pogosto natrgane, moje roke polne krvavih prask. Če sem se le genil z nogo ali roko, vselej je dama na meni zopet našla kako novo hibo. Drezala je svojega moža ter mu nekaj šepetala na uho. Z očmi me je vpraševala, kaj vse to pomeni, jaz pa sem se s tihim nasmehom obrnil od nje ter zadovoljno gledal Savinjske planine, ki so se bleščale v najlepšem solnčnem žaru. Naposled začne njen mož z menoj pogovor. Prav prijazno mu odgovarjam. Kmalu se jame tudi gospa vti-

kati v razgovor in po ne dolgem uvodu plane name z vprašanjem: «Ne zamerite, gospod! Kje ste bili!» Šele po prav presrčnem smehu, ki se ga nisem mogel vzdržati, sem pokazal na Savinjske gore ter jima pripovedoval nekaj svojih planinskih doživljajev, dokler se nismo ločili v Celju.

Naj pri tej priliki, ko govorim o svojem turizmu, opišem še neki svoj *doživljaj na Bleškem jezeru*.

28. julija 1891 sem stal z nekim gospodom na vzhodni strani grajske kopeli na Bledu, čakaje na svoja dva fanta, izmed katerih je imel eden 13, drugi 11 let. Dečka sta se še v kopeli oblačila, ko sem zapazil, da je ena dveh dam, ki sta v jezeru daleč od brega plavali, prehitro po vodi grabila z rokami, tako da sem tovarišu pripomnil, da se mi zdi, da slabo plava. Ker pa njena tovarišica ni dala nobenega znamenja, da bi bila kaka nevarnost, nisem ničesar ukrenil, vendar pa dobro pogledal verigo, s katero je bil na bregu pred menoj navezan čoln, in sicer prav rahlo in brez vesla. Ko se zopet ozrem po omenjeni dami, vidim, da se ubožica ravno potaplja. Bliskoma odvežem čoln od brega, ga sunem v smer proti dotičnemu mestu, skočim v čoln ter v najhujšem diru letim na sprednji konec čolna. Nato vržem od sebe klobuk in suknjo ter se zaženem v vodo, takoj krepko plavaje, tako da sem bil namah daleč zunaj v jezeru. Tam zagledam damo kak meter globoko pod seboj, jo zgrabim z levo roko sprva za ramo, potem za zgornji del lehti, ter jo držim z iztegnjeno levo roko od sebe v toliki višini, da so njena usta že bila zunaj vode. To sem storil, ker sem se bal, da bi me ne zgrabila in ovirala pri plavanju. Plaval sem z drugo roko proti stopnicam damskega oddelka; noge so se mi pogrezale navzdol, ker so jih škornji z mojim lovskim lodnom vred že preveč težili. Tako sem se pomalem bližal stopnicam. Končno pa je bila vendar kopališka strežajka tako pametna, da je vrgla proti meni rešilni pas iz kavčuka,

katerega sem se kmalu oprijel, posadil pod damo in srečno dospel ž njo do tistih stopnic, odkoder jo je nebrojno ženskih rok zgrabilo in jo, podpirano od mene, potegnilo k sebi. Jaz pa sem skozi damski oddelek stopil v moški oddelek, in glej: vsi gospodje, ki so prej plavali po jezeru, so se, čim so bili opazili razburljivi prizor, namesto, da bi mi bili prihiteli na pomoč — bili rešili na suho. In šele zdaj so mi nekateri pomagali sleči mokro obleko in obutev. Neki 18letni židovski mladenič pa je, kažoč na zlato verižico na mojem prsniku, zavpil: «Pa, gospod doktor, kako da ste z zlato uro vred skočili v vodo, kaj bi bilo, če bi jo bili izgubili!» Zagotovil sem mu, da tudi, če bi pri tej priliki izgubil 12 zlatih ur z verižicami vred, bi tega čisto nič ne obžaloval, tako sem bil prevzet od radosti, da sem rešil dami življenje.

Dotična dama je bila odgojiteljica pri neki dunajski bogati rodbini in je bila Francozinja iz Lyona. Kopala se je s svojo gospo in obe sta se bili obesili na verigo čolna, na katerem ju je neki gospod vlekel daleč vun na jezero ter ju tam s čolnom zapustil, dasi mu je odgojiteljica, kakor mi je pozneje povedala, zagotovila, da ona ne zna dovolj plavati.

V trenutku, ko so jo bile zapustile moči in je menila, da je izgubljena, je omedlela, tako da o tem, da se je potapljala, in o rešitvi ni vedela ničesar. K zavesti je šele prišla, ko je že stala v kopališču med damami. Za njo je bila velika sreča, da je omedlela prej, ko je izginila pod vodo. Zategadelj je že nehala dihati pred potapljanjem in ni nič vode dobila v pljuča. Zato se menda tudi ni prehitro pogreznila v globočino, iz katere bi jo bil javelne mogel kdo še živo rešiti. Ta moja sodba se opira tudi na dejstvo, da po njeni zatrditvi ni čutila nobenih bolečin v prsih, ko se je prebudila iz omedlevice. Bila pa je gotovo tudi sreča za mene, da ženska ni bila pri zavesti, ko sem ž njo plaval. Ako bi bila pri zavesti, bi me bila najbrže

zgrabila ter več ali manj ovirala pri plavanju, in bogve, če bi se ne bila stvar žalostno končala — za oba.

Od kranjske vlade sem dobil za to rešitev prav laskav pohvalni dopis z dne 8. avgusta 1891, št. 1979, podpisan od tačasnega deželnega predsednika barona Winklerja. O dogodku je prinesla poročilo tudi uradna «Laibacher Zeitung».

Pri tej priliki naj o svojih izkušnjah kot plavač pripomnim še to-le:

Kot mladenič sem nekoč plaval proti vetru. V trenutku, ko sem ravno, diha je skozi usta, potegnil zrak vase, mi je bliskoma majhen val pokril usta, tako da sem namesto zraka potegnil v svoja pljuča vodo. V istem trenutku začutim neizmerno bolečino v prsih in hudo onemoglost v rokah ter nogah, vendar pa se nisem vznemiril. S težavo in polagoma plavajoč sem srečno došel na suho. Tam pa sem se prav dolgo časa zvijal in kašljal, da sem spravil vodo zopet iz pljuč. Odtistihmal tudi vem, kaj je ponajveč vzrok, da dobri plavači nekaterikrat hipoma utonejo. Ljudje pravijo o takih slučajih, da jih je prijel krč, pa si mislijo, bogve kaj je s tem krčem. Jaz pa sem prepričan, da v prav mnogobrojnih slučajih plavač utone zaradi tega, ker nepričakovano dobi pri dihanju namesto zraka val vode v pljuča, in sicer v taki množini, da čisto onemore — seveda je to tudi krč, pa iz drugih vzrokov, kakor si to tolmačijo ljudje, celo medicinci. Naj se le pomisli, koliko kašljanja in sitnosti ima človek, če mu pride le nekaj kapljic tekočine v sapnik, namesto v požiralnik! Koliko huje pa je, če zaide cel val tekočine v pljuča!

«Zum Pischätz». — Ta naslov sem čital na svojem potovanju po Švici kot napis na visoko nabiti kažipotni tablici poleg gradu, ki stoji na levem bregu reke Rene, tik slapa «Rheinfall von Schaffhausen». Šel sem po nakazanem potu po serpentinu navzdol in prišel na breg pod slapom. Tam je dal meni, kakor tudi vsem slučajnim

sopotnikom, tamkajšnji čuvaj dolg plašč iz kavčuka, narkar nas je peljal na čisto očrnjeno, kakor plošča gladko skalo, ki je molela prav do slapa. Seveda so nas obsule kakor prah tenke vodne kapljice v *močnem prepihu*. Zdaj sem vedel, zakaj se imenuje ta skala »pišec«, zakaj skala in prepih in slap obstoje gotovo že nekaj tisoč let, pa tudi slovensko ime se je še ohranilo za to prirodno znamenitost. Naj slovenski zgodovinarji med drugim upoštevajo tudi ta zgodovinski spomenik in naj izprevidijo, da imajo oni nalogo, *samostalno* presojevati zlasti slovansko zgodovino in vse starine, k čemur je v prvi vrsti treba znanja staroslovenščine. Nolli jurare in verba magistri!

Pri tem potovanju po Švici sem bil na gori »Pilatus«, se vozil čez Vierwaldstädter See na Rigi, končno sem se odpeljal po železnici proti St. Gotthardu. Izstopil sem na zadnji postaji pred Gotthardom ter krenil peš čez to sedlo v italijansko Airolo, kjer železniški predor neha. Odtod sem popotoval po železnici, izstopil pri jezeru Legnano ter se čez to jezero napotil proti vzhodu in jo mahnil čez jezero Como v dolgo Veltlinsko dolino. Tam sem se vozil po železnici do tačasne zadnje postaje Sondrio. Na tej vožnji sem zapazil, da je v tej dolini mnogo kmetiških hiš, in zvedel, da se v tej dolini ne ločijo prebivavci kakor v ostali Italiji v »kolone« in »signore«, ampak da živijo tu samostalni kmetje, kar izvira iz tega, da je ta dolina v prejšnjih stoletjih spadala k Švici in je obdržala prejšnje agrarne razmere. Tudi nisem zapazil v tej dolini, po kateri sem se vozil poldrugi dan še tudi po pošti, ne graščin, ne razvalin, kar se tudi pojasni s tem, da so tam vladali dovolj časa prosti Švicarji, ki so odpravili znake fevdalizma in tlake. Končno sem spal v Bormiu, italijanskih toplicah na južnem podnožju Ortlerskih planin; oddal sem svojo prtljago na pošto in drugo jutro zgodaj krenil peš z napol praznim nahrbtnikom po cesti na Stilsferjoch.

Po približno dveurni hoji in že v precejšnji višini je cesta zavila v predor. Videlo se je, da bi rahli kameni na desni višji strani ceste in pozimi sneg zasul cesto, zato so cesto vkopali v breg in jo deloma prekrili. Na desni strani ceste pa je tu pa tam bila kaka odprtina v predoru, iz katere se je videlo v prepad; na tak način je dohajala v predor tudi svetloba, četudi prav skopa.

Ko sem hodil po tej temi, sem si ravno mislil, da je to nekako opasno, ker bi bil človek tu lahko zavrtno napaden. V tem trenutku stoji pred menoj komaj vidna postava, ki zarenči name: «Signore, date mi...!» Ostalih besed nisem več slišal. Napravil sem bliskoma korak na stran, tam pa sem butnil v voziček, ki je bil menda nalašč postavljen, da mi zapira cesto. Komaj sem pa začutil to zaviro, sem se v najhujši razburjenosti in jezi zagnal z glavo naprej v moža, kričeč neko italijansko psovko — in glej — mož se je ustrašil in se me ognil, pa nekaj jecljaje mrmral. A jaz sem že stal na drugi strani njega, kjer sem imel prosto pot navzgor.

Vse to se je zgodilo bliskoma, in Bogu sem se zahvalil, da mi je dal tako naravo, da v hipni nevarnosti ne poznam strahu, ampak bliskovito hitro mislim ter storim to, kar je umestno.

Dospevši na zgornji strani iz predora, zapazim, da ugodna pešpot na lepi strmi trati reže cestne serpentine, pa sem jo udaril po nji. Daleč nad seboj zapazim dva moža na isti pešpoti.

Ko me ta dva zagledata, obstoji eden, drugi pa gre še kakih sto korakov dalje, nakar tudi on obstane. Ko pridem do prvega, se mi ponuja, da bi nesel moj nahrbtnik. Odločno odklonim, češ, da itak ni težak. Ta pa je postajal vedno vsiljivejši. Končno je kratkomalo zgrabil za nahrbtnik, nakar sem mu zagrmel: «Lascia!» (pusti) in ga energično porinil na stran. Nato mi je dal mir. Drugi dedec se ni genil, ko sem hodil mimo njega; mislil sem si pa, po

laški deželi ne bom nikoli več hodil peš. Naposled pridem na Stilfsersko sedlo, mejo med Italijo, Tirolsko in Švico. Sredi avgusta je bilo, pa v cestnih jarkih je še ležal sneg in proti vzhodu so ležale Ortlerske planine v večnem snegu, v krasnem solnčnem svitu. Prediven pogled!

Srečno sem se vrnil čez Trafoj, Meran, Bolzano, Franzensfeste in čez Koroško domov.

IX.

Čehi v Celju.

V času med 8. in 10. avgustom 1899 je nad 400 čeških dijakov napovedalo poset Slovencem v Celju.

Zaradi tega je izbruhnil v celjski «Deutsche Wacht» in graški «Tagespost», pa tudi v drugih nemških časnikih srd in grom proti Čehom in Slovencem. Očitno so grozili Nemci, da ne bodo trpeli, da v «nemškem Celju» takšni gostje «demonstrirajo», in so napovedali tepež ter silo.

Zategadelj smo se obrnili: Miha Vošnjak, dr. Dečko in jaz na namestništvo v Gradec s prošnjo, da bi nas te dni ne stražilo celjsko odvisno redarstvo, ampak *orožniki*. Celjski magistrat pa je naprosil županstvo v Celovcu, naj mu to pošlje za vzdrževanje javnega reda v Celju za te dni ojačenje od svojih mestnih redarjev; v Gradec pa so celjski mestni očetje javili, da bodo kot mesto s samostojno upravo že sami skrbeli za javni mir. Na drugi strani so pa ravno iste celjske osebe naprej hujskale in klicale iz vseh krajev nemške dijače in druge tevtone, da bi nas mogli bolje napasti.

Mnogo celjskih Slovencev, med njimi tudi jaz, smo na kolodvoru pozdravljali došle Čehe. Ko pa odidemo s kolodvora, je bil potegnjen preko trga vojaški kordon, ki je zaviral naš pohod naravnost skozi mesto. Prisiljeni smo bili korakati po Ringstrasse, Graben — zdaj Cankarjeva in Vodnikova ulica — in po Gledališki ulici k Narodnemu domu. Na celi poti nas je spremljala fakinaža vseh slojev, ki je grdo vpila na nas. Šele ko smo prišli na sedanji Dečkov trg pred Narodnim domom, smo zaslišali srčne

pozdrave od našincev in so nas naše dame iz oken Narodnega doma obsipale s cveticami. Ne bom opisoval podrobnosti slavnostnih dni 9. in 10. avgusta, kar so storili že drugi, usojam si navesti le nekaj lastnih doživljajev.

Bilo je popoldne istega dne, ko so bili Čehi došli. Prišel sem od svojega doma na Dečkov, takrat Jožefov trg, na katerem ni bilo nikogar drugega kakor šest ali sedem tistih koroških policajev, le balkon Celjske čitalnice v Narodnem domu je bil poln našega občinstva. Mahoma zakriči eden teh redarjev: «Marš, vsi z balkona!» Od zgoraj pa se začuje odgovor: «Ihr Kärntner Teppen!» Na to velikanski krik med redarji! Vsi se zalete proti vratom Narodnega doma in gredo slučajno skupno z menoj po stopnicah v veselične prostore.

Ko pridemo v Čitalnico, so bili naši dotični balkon in vse čitalniške prostore že izpraznili. Velika dvorana pa je bila natlačeno polna čeških gostov in našega prebivavstva.

Koroški redarji so zahtevali vstop še v dvorano. Jaz pa jih resno opozorim, da je opasno za nje, stopiti med toliko ljudi, izmed katerih jih ne oni, ne jaz ne poznamo. Vrhutega sem jim namignil, da ne bi mogel prevzeti nobene odgovornosti, če bi se jim pripetila kaka nesreča. Tudi storivcev bi ne mogli najti, če bi jih množica napadla v dvorani. To je pomagalo: odnehali so ter zapustili Narodni dom.

Jaz pa sem spodaj na trgu natanko spoznal glas onega, ki je bil zaklical z balkona omenjene besede. Bil je to naš nepozabljivi mladi zdravnik dr. Šuklje, ki mi v svojem grobu ne bo zameril, če se še sedaj smejim, ko mislim na ta prizor!

Pretekla je burna noč od 9. na 10. avgusta. Nemška fakinaža je prežala na vseh koncih na Slovence, ki so ponoči zapuščali Narodni dom; nekatere je tudi napadala.

Drugi dan je bil napovedan za 10. uro zjutraj odhod Čehov. Univerzitetni češki profesor Hráský, ki je bil vodja čeških gostov, se je po našem nasvetu že nekaj ur prej odpeljal z vozom v Laško in je tam vstopil v vlak, namenjen našim gostom, ker smo se bali, da bo v prvi vrsti on izpostavljen napadom. Korakali smo po štirje v vsaki vrsti proti kolodvoru, med Čehi 12 domačih Slovencev: Dragotin Hribar, dr. Karlovšek, Detičkova fanta, Maks in Pavle Detiček, dva moja fanta in še nekaj drugih.

Prišli smo srečno do kolodvora. Tam je stražil kordon vojakov; vendar je padalo iz vrst mnogobrojne fakinaže posamezno kamenje in en kamen je tudi res zadel češkega dijaka na čelu, da je hudo krvavel. Ranjenca je takoj obvezal navzoči nemški zdravnik, ki je že imel pripravljeno bandažo.

Na kolodvorski peron ni smel vstopiti nihče od nemškega občinstva. Tam so stražili orožniki, ker mestno redarstvo ni imelo pravice skrbeti za varnost na kolodvoru.

Kakor hitro pa se je vlak s Čehi odpeljal, so tudi orožniki odšli s kolodvora, o čemer smo mi takoj zvedeli. Javil sem ročno na kolodvoru ostalim Slovincem, naj ostanejo skupaj, naj nobeden sam ničesar ne stori, ampak naj se ravna po meni.

Zvedel sem, da čaka drhal ne samo na kolodvoru, marveč tudi pri hotelu »Post« na cesti, po kateri se je dalo priti zadaj za kolodvorom v mesto.

Končno sem se odločil, da smo krenili s kolodvora čez železniški tir na vzhodno stran, tam pa čez vrzel v plotu in čez voglajnsko brv po cesti tik Savinje pod Starim gradom v kopel »Diana«. Ko smo se tam skopali, nam je prišel orožniški narednik povedat, da so se ljudje že naveličali čakati in da so se že razšli po domovih. Ena truma nas je čakala tudi na levem bregu Savinje pri Kapucin-

skem mostu, da bi ne mogli pobegniti po poti čez železniški most in po levem bregu Savinje do Kapucinskega mosta.

Ako bi nas bilo 12 Slovencev — med njimi več ko polovica dečkov — padlo tej drhali v roke, bi ta lahko storila z nami, kar bi hotela. Saj so to fakinažo čuvali celjski redarji, ne pa nas; prič pa ni bilo nobenih!

Iz »Diane« smo šli mirno vsak na svoj dom. S tem pa še ni bilo konec žalostne komedije.

Po vsem mestu se je organiziral napad na mojo hišo za večer ob 7. uri. Prosil sem svojo ženo, naj se odpelje z otroki v Žalec; ona pa je dejala, da se le odpelje, če grem tudi jaz z njo. Tega nisem mogel storiti, in tako je tudi ona ostala v moji hiši v Celju. Vsi moji poizkusi, izpremeniti njen ukrep, so bili zaman.

Oficielno sem naznanil celjskemu redarstvu, da se namerava napad na mojo hišo za večer, in zahteval zaščite, dobro vedoč, da itak ne bo pomagalo. Popoldne sem odprl okna v prvem nadstropju, da bi bilo manj škode; nabil sem za vse slučaje svoje puške in revolverje, svojim fantom pa sem strogo zapovedal, naj ostanejo popolnoma mirni in naj ničesar ne store, česar jim jaz ne bi sam zapovedal, ker odgovornost za vse, kar pride, moram nositi jaz. Hišo in vrtna vrata sem zaklenil. Blizu ob sedmih zvečer pride po Grabengasse (sedaj Vodnikova ulica) proti mojemu domu dolga vrsta ljudi po 6 do 8 v vsaki vrsti. Bilo je blizu 1000 ljudi, med njimi tudi ženske, pa tudi nekaj policajev. Kričeč in tuleč obstopijo v polkrogu na obeh straneh mojo hišo. Opazoval sem jih iz sobe na voglu I. nadstropja. Zdajci prileti vse polno kamenna na hišo, in sicer skoraj izključno debelo kamenje, katero je bil dal tri dni poprej v večjih kupih v obližju moje hiše navoziti na cesto magistrat — menda ne slučajno!

Trajalo je to kamenjanje menda kakih 10 minut. V moji hiši se nihče ni genil. Sklenil sem, ostati miren, dokler ne vlomijo v hišo; ako pa bi začeli z vlomom, sem jih hotel glasno svariti. Istotako pa sem bil namenjen, če bi vdrli v hišo, braniti se, dokler bi se mogel. Do tega pa ni prišlo. Kakor so bili prišli, tako so odšli. Pred hišo je ležalo vse polno kamenja, obilo pa tudi po sobah, in mnogo šip je bilo pobitih.

Drhal je odšla proti Narodnemu domu, tam pobila nekaj velikih šip, nato pa h kaplaniji, kjer je delala enako škodo. Pri dr. Dečkovi pisarni so odtrgali tablo z napisom ter je dotičnik — neki nemški študent Šeligo — ko je po lestvici plezal po tablo, padel z lestvice in se nekoliko poškodoval na glavi.

Zavoljo poškodbe tujega blaga sta bila Šeligo in neki Brečko obtožena in obsojena zaradi prestopka, prvi na šest tednov, drugi na en teden zopora. Celjski redarji, ki so bili povsod navzoči, niso vedeli imenovati nikogar od tistih, ki so poškodovali mojo hišo, Narodni dom in kaplanijo.

Jaz kot priča sem izpovedal, da sem na šipah imel škode 46 gld., katere mi je vrnila dunajska nemška družba, pri kateri sem imel šipe zavarovane.

Ponoči so tuji razsajavci, najeti po nemškutarskih Celjanih, zopet odšli iz mesta. Dr. Dečko in jaz pa sva drugo jutro, kakor navadno, hodila spet po mestu po svojih opravkih, kar se je celo brzojavno javilo iz Celja v nemške časnike!

Kmalu po tistih izgrelih, ki so napravili velik hrušč v vseh evropskih časnikih, sem dobil od uredništva znanstvenega tedenskega časnika, izhajajočega na Dunaju pod imenom «Die Wage», dopis s prošnjo, da bi kot Slovenec temu listu poročal o celjskih razmerah. Ta časnik je prinesel dne 27. avgusta 1899, št. 35, na uvodnem mestu sledeči moj tukaj v slovenščino prestavljeni članek:

«Dr. Josip S e r n e c — Celje:

Nemci in Slovenci v Celju.

Mesto Celje ima glasom knjige, izdane po c. kr. statistični centralni komisiji iz leta 1893., 6264 prebivavcev, med njimi 4452 z nemškim, 1577 s slovenskim in 10 s tujim občevalnim jezikom.

Ker pa nemški ali nemškomisleči službodajavci prijavljajo svoje uslužbence, obstoječe po večini iz Slovencev, kot osebe z nemškim občevalnim jezikom, ne izražajo omenjena števila pravilnega dejanskega narodnega razmerja, ampak ga številčno izpreminjajo na škodo Slovencev.

Okraj Celje z mestom vred šteje 43.682 prebivavcev, med njimi 37.876 s slovenskim, 5417 duš z nemškim in 14 s tujim občevalnim jezikom.

Ako se k temu vzame v poštev, da izkazujejo okoli celjskega okraja ležeči okraji, kakor Šmarje, Laško, Vransko, Šoštanj, Konjice, neizmerno malo Nemcev, se ne bo moglo tajiti, da leži mesto Celje v sredi slovenskega ozemlja.

Če se hoče sedanje narodno gibanje presoditi pravilno, se mora v kratkih potezah opozarjati na zgodovino Slovencev.

Slovenci so bili podjarmljeni pred več kakor tisoč leti, fevdalni gradovi so bili zidani v njihovih deželah, Slovenci so postali tlačani; nemški kolonisti so bili naseljeni po vseh starih mestih, in njim je bila podeljena izključna pravica za izvrševanje trgovine in obrti, in vse slovensko ozemlje je bilo polagoma razcepljeno v premnogo provinc, kakor spodnja Štajerska, Koroška, Kranjska, Goriška, Trst, Primorje.

Roko v roki s potlačenjem vsakega narodnega življenja se je vršila izpreobrnitev Slovencev h krščanstvu.

Leto 1848. je sicer odpravilo zadnje spone tlačanstva pri Slovencih, pa s tem še daleko niso bili odpravljeni privilegiji nemškega meščanstva v mestih glede proste obrti.

Šele z letom 1860. se je začela polagoma vzbujati narodna zavest pri Slovencih, predobro so vplivali ljudski shodi, čitalnice, narodni slovenski časniki in knjige na ukaželjno, nadarjeno slovensko ljudstvo.

Nemško meščanstvo je imelo v začetku prav slabo mnenje o slovenskem narodnem gibanju, nemški časniki so imenovali tedanje slovenske voditelje neumne rovarje, kateri hočejo uvesti zopet tlako fevdalnih časov itd. Vendar taka agitacijska sredstva niso imela uspeha pri kmetih in so le v mestih spravila narodno gibanje v nekoliko počasnejši tir.

Večji del meščanstva tistega časa je gledal z veliko nevoljo iz gmotnih vzrokov na vsako izobrazbo kmetiškega Slovenca.

V slovenskih deželah pa se je ravnotako kakor drugod po naravnih pravilih začelo preseljevanje prebivavstva z dežele v mesta, in isti proces se je vršil tudi v Celju. To ojačevanje mestnega prebivavstva iz okolice se nadaljuje še sedaj, deloma, ker so dobili Slovenci po odpravi obrtnih privilegijev možnost izvrševanja proste obrti, deloma tudi, ker so mestne tovarne dale kmetiškemu prebivavstvu mnogo za preživljanje potrebnih sredstev. Samoumevno je, da zraven tega veleindustrija in tovarne uničujejo v mestih malo obrt in s tem del nemškega meščanstva. Te naravne narodnogospodarske izpremembe obenem s probujo narodne zavesti vplivajo uspešno na krepitev Slovenstva v mestih.

Še zdaj se germanizirajo v mestih ljudje, ki prihajajo z dežele kot učenci, kot uslužbenci, trgovski pomočniki, uradniki, trgovci, zdravniki in obrtniki, pa vedno v manjši meri, ker je narodna zavest izdatno narastla in se še vedno

ojačuje, akoravno se birokracija že od nekdanj sovražno protivi vsakemu slovenskemu narodnemu gibanju.

Koliko bojev je že bilo in jih je še treba, da se vpelje slovenski jezik v šole in v urade, koliko neskončne škode ima slovensko prebivavstvo s tem, da se mu uraduje in sodi v nerazumnem nemškem jeziku!

Koliko težkih žrtev so morali slovenski domoljubi že doprinesiti in jih bodo še doprinašali, da spravijo napredek in omiko v prebivavstvo na edino možni, namreč na narodni podlagi!

Obenem z napredujočim narodnim in gospodarstvenim gibanjem se je razvila tudi organizacija društev.

Posojilnice so dobile prav velik pomen, dale so slovenskim prebivavcem možnost, da so postali kolikor mogoče neodvisni od nemškega kapitala. To velja posebno za celjski okraj.

V najnovejšem času se kaže nov faktor: Narodno odgojena mladina v mestih.

Z ozirom na ta dejstva, ki izvirajo iz zdravega naravnega razvoja, ne pomenijo mnogo sovražni čini nemškomišlečega dela Celjanov. Nasprotno: takšni sovražni čini še pospešujejo narodno gibanje Slovencev, in menda se ne dajo v nobenem drugem mestu razen v Celju jasneje opazovati nasledki nepotrebne narodne sovražnosti, s čimer se dosega ravno nasprotno, nego se je nameravalo.

Pred dvajsetimi leti so bili Slovenci člani slovensko-narodnih društev, posebno tudi čitalnic, istočasno pa tudi člani nemške Kazine, godbenega društva, in Nemci in Slovenci so socialno prijazno občevali, izvzemši ob volitvah.

Začel pa je nemški celjski časnik z gonjo, imenoval je Slovence usiljence, ovaduhe, s katerimi se ne sme občevati.

Vodstvo v Kazini ni smatralo za potrebno, zaščititi Slovence proti takim napadom. Zavoljo tega so Slovenci

izstopili iz Kazine, iz godbenega društva itd., s čimer so ta društva mnogo izgubila glede družabnega življenja, kakor tudi gmotno.

Ta gonja je povzročila tudi žaljenja in razprtije v javnih prostorih, s čimer so bili Slovenci, tudi manj radikalni, prisiljeni, omejiti svoje občevanje na svoje lastne kroge. V tistem času smo mi Slovenci imeli prav malo javnih prostorov, kjer smo bili varni pred žalitvami. Nasprotnje se je kazalo vedno ostreje, zlasti pri narodnih veselicah.

Leta 1890. so priredili celjski Slovenci veliko sokolsko veselico. Gostje so došli od blizu in daleč. Bili so prav neprijazno sprejeti od nemškomislečega prebivavstva, ki je bilo že po časnikih nahujskano. Od tiste dobe so vse večje veselice Slovencev dajale povod sirovim napadom naših nasprotnikov. In kako čudno se poroča o takšnih napadih!

Če se hoče dobiti pravi pojem o takih poročilih, je treba čitati le nekaj časnikov. Na primer piše »Grazer Tagespost« o veselici z dne 9. in 10. avgusta 1899, da so Nemci ponoči od 9. na 10. avgusta, med tem ko so bili celjski gostje združeni s Slovenci v Narodnem domu, prežali v bližnjih ulicah na trenotek, ko se bodo posamezni slovenski ali češki gostje vračali domov, da bi jih pretepli. Na drugem mestu istega poročila stoji: »Po razbitju šip na hiši drja. Sernca, v Narodnem domu in pri kaplaniji se je napotilo vse v gostilno k ‚Angelu‘, *da praznuje zmago (zur Siegesteier).*» — Ali so to res zmage Nemštva v Celju? Jaz ne verjamem. Prav lahko je, da bo efekt docela nasproten. Nič ni do sedaj bolje povzdigovalo narodne zavesti, posebno pri kmetiškem prebivavstvu v celjski okolici, kakor ravno taki sovražni čini, ki so jih morali trpeti celjski Slovenci.

Razburjanje slovenskega prebivavstva na spodnjem Štajerskem je neizmerno porastlo vsled dogodljajev zadnjih dni, zlasti v Savinjski dolini.

Nasledki takih neopravičenih sovražnih činov ne izostanejo. Trgovski in gospodarski bojkot bo pod takimi razmerami naravno sredstvo obrambe in marsikateri nedolžen Nemec bo trpel radi tega.

Prav mnogi izmed pristnih v Celju bivajočih Nemcev grajajo tako sovražno postopanje — najsirovejši so seveda renegati — ker Slovenci ne sovražijo nikjer dostojnega poštenega Nemca, Slovenec je za to premiroljuben.»

Urednik lista «Die Wage» pristavlja na koncu mojega članka, da se sicer ne strinja z mojimi nazori, da pa je priobčil ta članek, ker se bodo njegovi čitatelji menda zanimali za način, kako Slovenci presojuje celjske dogodljaje.

Da izpopolnim svoj životopis, naj tu še dostavim, da so me imenovala tekom let občine Dobrna, Škofja vas, celjska okolica in končno ob priliki moje 80letnice tudi celjska mestna občina častnim članom. — Ko sem prišel 1. novembra 1876 v Celje, kjer sem našel tako pičlo število zavednih Slovencev, si nisem mogel misliti, da bom še doživel drja. Hrašovca za župana in svoje imenovanje častnim občanom nekdam nemškega mesta Celje!...

Da se ne bi mislilo, da hočem kaj nalašč zatajiti, naj še omenim, da sem prejel leta 1898. ob priliki 50letnice vladanja cesarja Franca Jožefa kot štajerskega deželnega glavarja namestnik viteški red železne krone III. vrste, kar omenjam s pripombo, da so prejeli pri tej priliki vsi deželni glavarji in njihovi namestniki po vsej Avstriji primerne redove. Sicer pa mi je naš državni poslanec vitez Berks pogosto prigovarjal, naj zaprosim za plemstvo, češ, da je on dober prijatelj tačasnega ministrskega predsednika Körberja, pri katerem bo to lahko dosegel. Jaz pa sem odločno odklonil to stvar, rekoč, da kot Slovenec ne morem in ne smem sprejeti od nam sovražnega ministrstva nobenega darila ter si ne dam ž njim mašiti ust.

X.

Dogodljaj pri okrajnem zastopu celjskem.

Ko sem bil postal načelnik okrajnega zastopa celjskega, sem prevzel v svoje roke blagajno ter pregledal vsak račun, ki se mi je prinesel v izplačilo. Posebno neizprosno sem bil proti dobaviteljem cestnega gramoza ali drugega materiala, dokler se mi ni prineslo od dotičnega cestnega komisarja potrdilo, da je stranka material v redu dobavila. S tem sem preprečil razne nereda, kakršni so se dogajali pod prejšnjim nemškim načelnikom, ko je to imel v rokah tajnik, ki je dajal strankam na pobotnicah potrdila o večjih množinah materiala in o več denarju, kakor ga je strankam šlo, in je pri načelniku na podlagi takih pobotnic dvigal večje vsote, dočim je strankam, ki tega niso čitale, kar so podpisovale, dajal le toliko, kolikor so resnično imele dobiti. Presežek pa je romal v njegov žep. Davkarija nam je vsak mesec pošiljala dopis, v katerem se je naznanjala okrajnemu zastopu vsota, ki je na razpolago na okrajnih dokladah. Naš tajnik mi je izgotavljal pobotnico, glasečo se na naznanjeno vsoto; to pobotnico smo podpisavali jaz in dva druga člana okrajnega odbora. Tajnik pa je s to pobotnico dvigal denar pri davkariji ter ga izročal meni.

V letu pred mojo hudo boleznijo pa je tajnik mesec za mesecem skrival izvirni dopis davčnega urada, falsificiral davkarski dopis in ga vedno stavil na manjšo vsoto, kakor je bila na razpolago dana v izvirnem uradnem dopisu. Dajal si je od mene in od dveh odbornikov podpisavati pobotnico na to manjšo vsoto, za hrbtom pa je

napravljaj še drugo pobotnico na pravo višjo vsoto, na kateri je posnemal moj in dveh odbornikov podpis ter pri davkariji dvigal s pristnim uradnim dopisom in s krivo pobotnico višjo mesečno okrajno doklado. Meni pa je odšteval le tisti manjši znesek, ki je bil zapisan v ponarejenem davkarskem dopisu in z našo pristno pobotnico, presežek pa je poneverjal. Dostikrat je kratkomalo našo pristno pobotnico popravljal, včasih tako očitvidno, da ni bilo razumljivo, kako je mogla davkarija take pobotnice sprejemati in izplačevati. Pri prvi opozoritvi bi se bila takoj odkrila vsa sleparija.

Ko sem leta 1902. zbolel in je dr. Dečko več mesecev oskrboval blagajno, on vsega tega ni opazil. Prišel sem na vse to šele leta 1903., ko sem bil zopet sam prevzel blagajno. Tudi sem pri tej priliki zasledil, da je tajnik vzdignil pri celjski Posojilnici skupaj čez 8000 kron na falsificiranih bonih. Tajnik okrajnega zastopa J. K. je bil z razsodbo od 24. novembra 1903 obsojen zaradi goljufije in poneverbe na težko ječo in na povračilo okrajnemu zastopu čez 25.000 kron.

Okrajni zastop pa ni utrpel pri teh manipulacijah nobene škode, zakaj dr. Dečko in jaz sva povrnila ves znesek, kolikor se je izračunil kot škoda; nekaj je prispevala tudi Posojilnica, katere danes že davno umrli uradnik je bil tudi zapopaden pri izplačevanju falsificiranih bonov.

XI.

Izstop slovenskih poslancev iz deželnega zbora štajerskega.

Po našem dolgotrajnem delovanju, zlasti pa po neumornem pogajanju in pritisku našega Mihaela Vošnjaka v državnem zboru in pri ministrih je bila v *državni* proračun postavljena vsota za *ustanovitev nižje gimnazije v Celju z nemško-slovenskim učnim jezikom*. To je napotilo poslanca Kinzela skupno z nemško-nacionalnimi deželnimi poslanci, da so vložili pri deželnem zboru predlog, ki se je prečital opoldne dne 7. februarja 1895 na koncu seje. V njem so protestirali proti ustanovitvi te šole, pa s tako nesramnimi in sramotilnimi napadi na naš narod, da me je to hudo pogrelo. K sreči smo imeli napovedano za tisti dan sejo slovenskega kluba na 2. uro popoldne.

Ko sem prišel v sejo, so vsi drugi slovenski poslanci že bili navzoči in so se posvetovali o marsičem, ne pa o tem predlogu.

Poslušajoč jih nekaj časa, vprašam, če so čuli o grdih napadih v Kinzelovem predlogu. «Smatram,» sem dejal, «da moramo takoj in odločno nastopiti proti taki žalitvi; po mojem mnenju nam ne preostaja drugega, kakor da izstopimo iz deželnega zbora.»

Prvi mi je pritrdil Miha Vošnjak, potem Jerman in dr. Jurtela. Skoro pa smo bili vsi edini ter smo začeli sestavljati izjavo, s katero bi utemeljili svoj izstop. Med tem časom pa je eden naših poslancev prinesel večerni list «Grazer Tagblatt», v katerem je bil z navdušenimi besedami pohvaljen ta nemški predlog kot «pravi nemški

čin», dočim so se v tem članku nepopisno grdo psovali in zasmehovali Slovenci kakor tudi naše delovanje za izobrazbo in napredek ljudstva. Ko smo prečitali ta članek, je še bolj narastlo naše ogorčenje, pa tudi naša vnema za to, da sestavimo in izdamo izjavo.

Drugo jutro smo slovenski poslanci prišli polnoštevilno v deželni zbor. Naš tačasni deželnega glavarja namestnik dr. Radej, notar v Mariboru, se je takoj po otvoritvi seje zglasil k besedi «k zapisniku» in prečital sledečo

I z j a v o :

«Uvaževaje, da ima predlog, vložen v seji z dne 7. februarja 1895 od strani večine deželnega zbora, namen, preprečiti ustanovitev učnega zavoda za slovenski narod na Štajerskem, akoravno bi se moral ta zavod osnovati na stroške države, ne pa na stroške dežele in akoravno se ž njim ne bi oškodoval noben učni zavod nemških sodeželanov; uvaževaje, da se ta predlog principiелno protivi vsaki odredbi, po kateri bi se ugodilo kulturnim potrebam in odgoji v prid slovenskemu ljudstvu, s čimer ta predlog stoji v protislovju z državljanskim osnovnim zakonom; uvaževaje, da se prizadevanje slovenskega naroda, pridobiti si zavetišče za omiko, na žaljiv način označuje kot nekakšno agitacijsko sredstvo in da se proglašajo Slovenci v narodnem oziru sploh kot popolnoma brezpravni; uvaževaje, da je ta predlog podpisan od cele nemško-nacionalne liberalne večine deželnega zbora, na čelu od deželnega glavarja, kateri je imenovan vendar za celo Štajersko, pa ne samo za nemški del dežele, in se tedaj izkazuje v tem predlogu zapisano mišljenje narodne prevzetnosti, nestrpnosti in sovraštva kot mišljenje večine deželnega zbora proti Slovencem, končno uvaževaje, da se je izkazalo za čisto izključeno upoštevanje katerihkoli, še tako opravičenih narodnih zahtev Slovencev v tem deželnem zboru, smatrajo zastopniki slovenskega naroda

za brezplodno in brezuspešno vsako nadaljnjo udeležbo pri obravnavah tega visokega deželnega zbora in tudi za nezdržljivo s častjo slovenskega naroda in se zato izjavljajo, da se ne morejo nič več dalje udeleževati njegovih obravnav. P o d p i s i: dr. Ivan Dečko, Jerman, dr. Franjo Jurtela, J. Lipold, dr. Fr. Radej, Robič, dr. Josip Sernek, M. Vošnjak.»

Dr. Radej je nato izročil prečitano izjavo deželnemu glavarju, in mi smo odšli ter se do prihodnjih volitev nismo več vrnili.

Kot značilno moram še omeniti, da sva se dr. Dečko in jaz še isti dan sešla v kavarni z deželnim poslancem Morrejem, nemškim pisateljem, ki je posebno znamenit po svoji gledališki igri «Das Nullerl» (v slovenski prestavi «Revček Andrejček»). Ta je sedel k nama ter nama priznal, da mu je postalo prav težko pri srcu, ko smo odšli, in da se je kot Nemec sramoval, da so tako postopali proti nam.

Cesarski namestnik baron Kübeck je pozneje grajal proti drju. Radeju, da smo izstopili, češ, da je on takoj skrbel za to, da se je prvotni prežaljivi predlog zamenil z drugim, bistveno enakim, samo da so bile žaljivke iz njega izpuščene. V arhivu štajerske dežele se nahaja zdaj res samo predlog v popravljeni, krotkejši obliki. Sicer se pa ne ve, če bi bila vlada kaj storila, da se mi sami nismo genili, neglede na to, da je sploh bila *naša* stvar, se potegniti za čast svojega naroda, ko smo vendar bili njegovi zastopniki.

Pridobili smo Slovenci s tem činom povsod dosti na ugledu.

XII.

Splošni politični položaj na Slovenskem.

Nekaj let, od leta 1876. dalje, je bilo na spodnjem Štajerskem zasebno občevanje med Slovenci in Nemci povoljno. Tudi v gostilnah in pri javnih zabavah so se še družili med seboj. Do leta 1874. je bilo med člani celjske narodne čitalnice tudi mnogo Nemcev.

Razmere so pa postajale po krivdi Nemcev zmerom napetejše, in temu primerno na naši strani tudi obramba vedno večja.

Našim duhovnikom one dobe vsa čast! Koliko so žrtvovali za uboge dijake, kako pridno so se udeleževali skupaj s slovensko posvetno inteligenco ljudskih shodov, sodelovali pri vsaki narodni in gospodarski organizaciji! Neizmerno sem častil posebno starejše duhovnike, ko sem spoznal njihovo iskreno domoljubno srce in požrtvovalnost. Tudi oni so gledali z zaupanjem na posvetno narodno meščanstvo.

Samo od sebe je prišlo, da smo se posvetnjaki in duhovniki pred vsako volitvijo, bodisi za občinske ali za okrajne zastope, za deželne ali državne volitve, z narodom vred posvetovali glede kandidatov, jih sporazumno določali in delovali z združenimi močmi na to, da so bili naši skupni kandidati tudi izvoljeni. Saj je nemška stranka skoraj povsod postavljala svoje protikandidate, pošiljala svoje agitatorje med naše ljudstvo in z vsemi sredstvi rogovilila proti našim ljudem.

Ravno tako smo bili skupaj z duhovniki člani v čitalnicah, v posojilnicah in pri vseh gospodarskih društvih.

Prevladovalo je na spodnjem Štajerskem, na podoben način kakor tudi v Trstu, na Primorskem in na Goriškem, spoznanje, da edina rešitev za nas Slovence je, če smo v političnem in v gospodarskem življenju pri vseh javnih nastopih složni, in kazalo se je tudi kot žlahten sad tega postopanja razveseljivo gmotno, kulturno in narodno napredovanje celega naroda v teh pokrajinah.

Ako bi bili v oni kritični dobi obmejni Slovenci razcepljeni in bi se med seboj sovražili in drug drugemu škodovali, namesto da smo se podpirali, ne bi se mogli tako organizirati in ojačiti, in dvomim, da bi spodnja Štajerska v tej celoti kakor zdaj, pri prevratu pripadla Jugoslaviji kot popolnoma slovensko ozemlje.*

To složno postopanje pri volitvah in pri društvih je pa imelo tudi ta dober uspeh, da pri razgovorih nismo imeli nobenih kričačev, nobenih »stremuhov«, ampak da smo vsi navzoči vselej le na to gledali, da smo izbrali za kandidate najboljše može. Tako smo imeli med državnimi poslanci velezaslužnega Mihaela Vošnjaka, med osmimi poslanci v deželnem zboru štajerskem Mihaela Vošnjaka, drja. Jurtelo, drja. Dečka, Robiča, komisarja Jermana, župnika Lendovška, mojo malenkost, pozneje drja. Hrašovca, in vsi ti smo si znali pridobiti spoštovanje pri nemških poslancih, kakor tudi pri vladi. Reči smem, da smo uživali neomejeno ljubezen tudi pri svojem narodu.

V prvih letih, ko sem živel v Celju kot odvetnik, je nekoč napravil moj takratni sollicitator Ivan Likar, ki mi ne bo zameril, da ga javno imenujem — ker smatram, da mu stvar ni v sramoto, ampak v čast — ne da bi jaz kaj vedel o tem, v imenu odličnih narodnih posestnikov iz celjske župnije pritožbo zoper nemčurskega opata

* Dr. Rechbauer, nemški vodja in nekaj časa predsednik avstrijskega državnega zbora, se je prav zmotil, ko je leta 1865. prerokoval, da v petdesetih letih ne bo več Slovence na Štajerskem!

Jožefa Vrečka na škofa Stepischnegga v Mariboru. Ta je poslal pritožbo opatu s pozivom, naj se opraviči; obenem je škof opatu prepovedal, tožiti pritožitelje pri sodišču. Gospod opat pa je takoj tožil vse podpisane posestnike z Likarjem vred pred sodiščem zaradi razžaljenja časti; istočasno je nemški list «Deutsche Wacht» začel sirovo gonjo zoper vse te osebe. Bili so vsi obsojeni, pa so postali zategadelj še bolj narodnozavedni, ker so *trpeli* za svoj narod.

Opat Vrečko je nekaj let pozneje tožil A. Čerenaka, župnika v Črešnjevci, zaradi nekega članka, ki ga je ta objavil v naši «Südsteierische Post». Zagovarjal sem župnika pri porotnikih. Spričo običajnih čudnih manipulacij je bila večina porotnikov nemškega mišljenja. Med porotno obravnavo je opat Vrečko izročil predsedniku porotnega sodišča neko zasebno pismo od škofa Stepischnegga. Predsednik je pismo glasno prečital. V tem pismu se je škof — seveda zanašaje se na diskretnost opata — grdo izrazil proti svoji lastni slovenski duhovščini; med drugim jo je celo imenoval «der windische Hetzklerus». Jaz, ki sem bil že med čitanjem sproti stenografiral vsebino tega pisma, sem drugi dan še pri sodišču primerjal svoj prepis z izvirnikom, ki se je bil priložil kazenskemu aktu. Prihajali so tudi že nekateri zavedni duhovniki k meni in me ogorčeni pozivljali, naj to pismo priobčim, da se bo vedelo, kakšen je lavantinski škof.

Nisem jim odrekel, pa tudi ne obljubil. Ne dolgo pozneje pa je prišel neki slovenski gospod kanonik iz Maribora ter me je prosil v imenu škofa, naj pisma ne priobčim, češ, da je škof napisal to nesrečno pismo le v hipni veliki razburjenosti.

Kakor vsikdar v kočljivih trenutkih, sem še enkrat premislil, kaj bo za naš narod koristnejše, če pismo priobčim ali pa ne. In izprevidel sem, da izzivljam maščevalnost ter sovraštvo škofovo, če ga osramotim; ako pa

ostanem rezerviran, ga imam nekako v rokah. Zategadelj sem gospodu kanoniku prijazno odgovoril, da nimam namena priobčiti pisma, da smatram, da ga je gospod škof menda res spisal v razburjenosti, pa da sem tudi prepričan, da bo on še popolnoma izpremenil svoje mišljenje o naših duhovnikih in da ne bo nagajal ne duhovnikom, ne našemu narodu. Zlasti pa sem dal čutiti gospodu kanoniku, da so naše šolske sestre v Celju jako potrebne podpore, ki jim jo je gospod škof tudi že preje dajal ... Gospod kanonik se je z zadovoljnim smehljajem poslovil od mene. Škof Stepischnegg pa je res — živel je še kakih sedem let — v tem času postal prav prijazen nasproti slovenskim duhovnikom in nasproti naši narodnosti. Pozneje se je ob priliki v polnem prepričanju izrazil, da so slovenski narodni duhovniki edino značajni in zanesljivi, ter je tudi precej izdatno podpiral narodne organizacije, zlasti šolske sestre v Ceju. Imel je namreč prav slabe izkušnje z nemčurskimi duhovniki — glej opat Vrečko! — katerih je imel itak malo število. Tudi dr. Josip Vošnjak omenja v svojih »Spominih« (I. in II. del, stran 132) njegov preobrat in pristavlja, da je škof Stepischnegg svoje imetje zapustil dijaškemu semenišču v Mariboru.

Nekega dne sem dobil obvestilo, da nameravajo vsi duhovniki, ki so bili člani celjske Čitalnice — bilo jih je sedem — izstopiti iz društva. Stopil sem k takratnemu vikarju Žičkarju, da ga vprašam za vzrok; odgovoril je, da hočejo omenjeni duhovniki to storiti zato, ker smo imeli ples v *soboto*! Na moje nadaljnje vprašanje, kaj imajo duhovniki proti plesom ob sobotah, sem dobil odgovor, da se pleše do zjutrnjih ur, ko ljudje že hodijo v cerkev in se nad tem zgražajo. Zavrnil sem, da o teh nazorih nisem ničesar vedel, pa da bom skrbel za to, da ne bodo plesi v čitalnici ob sobotah; zraven sem pripomnil, da bi izstop duhovnikov imel slabe posledice: mnogo Slovencev bi zaradi tega izstopilo iz katoliškega

podpornega društva v Celju. Te posledice bi lahko bile nevarne za celo Slovenstvo. Slučaj je bil likvidiran, ostali smo složni.

V Gradcu so nemški konservativci pripravljali velik katoliški shod, na katerega so povabili tudi katoliške *štajerske Slovence*. Nekako teden pred shodom me je osebno posetil škof Napotnik in me prosil, naj se shoda udeležim kot govornik. Vsebina mojega govora pa naj bo popolnoma moja stvar. Seveda mi nikakor ni bilo všeč, da bi šel na tak nemški shod, a škof ni nehal prositi. Pomislil sem, da zdaj gleda spodnještajersko duhovništvo name, in da bi v slučaju moje odpovedi utegnilo nehati zaupanje med duhovniki in posvetnjaki na slovenskem Štajerskem in da bi lahko prišlo do razpora — in privolil sem.

Na shodu v Gradcu sem se v nabito polni dvorani uvodoma zahvalil, da so povabili na katoliški shod tudi štajerske Slovence. «Mi spadamo sem,» sem dejal, «ker na Štajerskem ne poznam Slovence, ki *ne* bi bil katoličan.» Potem sem razvijal misel, da nemški šovinisti vedno kričijo, češ, da smo panslavisti, sovražniki Avstrije in cesarja, mi pa se borimo zgolj za svoje narodne pravice, za federalistično ureditev Avstrije.* «Pridite na naše

* Mogoče, da bo kakšen današnji rodoljub obsodil moje takratno avstrofilsko postopanje kot protinarodno ali pa hinavsko. Temu že tukaj odgovarjam, da ne bom nikoli obžaloval ali se morda celo sramoval svojega tačasnega nastopa. Vsak, ki se peča s politiko in ki ima vpliv pa tudi odgovornost pri svojem narodu, mora v prvi vrsti *razumeti svojo dobo in tačasni razvoj in mišljenje svojega naroda*, le takšen politik bo vedel, kaj se da doseči, kaj se ima svetovati in kaj se ima storiti, da bo narodu najbolj v korist. — Avstrijski narodni Slovani so se takrat bojevali za federalistično državo, Slovenci za zedinjenje slovenskih pokrajin v politično celoto Slovenijo in za južnoslovansko skupino — pa vse v okviru Avstrije. Slovenski kmet — ta je bil takrat bistveno eno in isto kakor slovenski narod — je imel zaupanje do svojega cesarja. Gorje vsakemu, ki bi v tisti

velike ljudske shode,» sem dejal, «in prepričali se boste, s kakim navdušenjem se na slednjem shodu izreka vdanost cesarju. Nemški takozvani liberalci snujejo društva in delajo z vso vmeno na to, da bi nas ponemčili. Jaz pa rečem: Čut in ljubezen do svoje matere, do svojega naroda in svojega jezika je ravno tako sveto čutje, kakor čut in ljubezen do katoliške vere, in oboje to sveto čutje ima v naših prsih svoje korenine tako med seboj zapletene, da vselej, če iztrgate človeku čut do lastnega naroda, mu obenem iztrgate tudi sveto vero — *in vi ne boste nikoli našli renegata, ki bi bil še dober katoličan!*»

Večkrat med svojim govorom sem bil prekinjen po vihnem ploskanju in odobravanju. Največje navdušenje pa je zavladelo po ravno navedenih besedah. Končno mi je podal predsednik obe roki in se mi zahvalil s presrčnimi besedami.

Govor sem moral še tisti dan stenografično zapisati; bil je tiskan v nemških katoliških listih. Črez leto dni se mi je škof Napotnik zahvalil, da sem s svojim govorom slovenskemu duhovništvu izdatno koristil. In ko sem ga začudeno gledal, je dejal, da je prej celo nemško katoliško duhovništvo — zlasti pri nadškofiji v Salzburgu — le prav malomarno gledalo na slovensko duhovščino in

dobi tem nazorom oporekal ali se jim protivil, in gorje slovenskemu narodu, če bi pokazal tačas protiavtrijsko in protidinastično mišljenje. Vladajoči nemški in madžarski stranki bi bilo kaj takega jako všeč; imeli bi ti ljudje dokaz v rokah, da smo Slovenci izdajalski elementi, odtegnile bi se nam vse pravice v šoli in pri vseh uradih, postali bi brezpravni, razpršeni in ponemčeni. Pokojnemu drju. Ivanu Tavčarju so tudi nekateri Slovenci zamerili, da je v prvi dobi svetovne vojne podaril v imenu ljubljanskega mesta domačemu polku srebrn rog in vzpodbujal slovenske vojake k zvestobi. S tem činom pa je pridobil Slovincem zaupanje dvorskih krogov in precčj zaustavil proti slovenskim narodnjakom gonjo, ki se je bila začela v istem razmerju kakor proti avstrijskim Srbom; s tem je rešil gotovo neštetim Slovincem življenje. Slava mu!

tudi na slovenske škofo, da pa je po tem shodu njihovo vedenje proti našim postalo zelo prijazno. Škof je ostal pri trditvi, da je moj govor največ na to vplival, dasi si jaz pred škofom nisem hotel lastiti te zasluge.

Še enkrat je prišel prevzvišeni škof Napotnik k meni s prošnjo, naj grem kot govornik na splošni slovenski katoliški shod v Ljubljano. Takrat se je pripravljaj na Kranjskem pod vplivom »Rimskega katolika« in ljubljanskega škofa Missie razpor med »klerikalci« in »liberalci«.

Na spodnjem Štajerskem nismo takrat o tem še skoraj ničesar čutili. Spet mi je škof zagotovil, da smem govoriti čisto po svojih nazorih ... No, sem si mislil, bom pa svojo povedal, naj pride iz tega, kar hoče, in privolil sem. Glavni shod se je pričel popoldne. Na odru sta sedela med drugimi tudi škof Missia in dr. Mahnič, urednik »Rimskega katolika«. Predsednik dr. Papež mi je rekel, da gospodje že vedo, da drugi dan ne morem več ostati na shodu in je pristavil, da moram na vsak način še danes dobiti besedo, akoravno so nekateri izrazili željo, da naj sploh ne govorim. Res so nekateri govorniki, zlasti neki kanonik iz Gorice, imeli dolge govore, vendar sem tudi jaz še prišel do besede in sem rekel med drugim tudi to, kar mi je bilo najbolj pri srcu:

«Pozdravljam splošni slovenski katoliški shod, saj smo z neznatnimi izjemami vsi Slovenci katoličani. Veseli me, da stavite slovensko katoličanstvo na najširšo podlago, da ste osnovali poljedelski odsek, šolski odsek, pravniški odsek, ki te dni vsi pridno delujejo v Ljubljani. — Dā, slavna gospoda, majhen narod smo, ali vsi stanovi moramo složno delati, in če niso vsi Slovenci istih nazorov, če ne izpolnjujejo vsi vseh božjih in cerkvenih zapovedi, *ne smemo jih odpehniti od sebe*, moramo biti potrpežljivi in gledati, da jih polagoma pridobimo, saj grešniki smo vsi!» Po teh besedah — dvorana je bila polna skoraj samih duhovnikov — se je začulo navdušeno

ploskanje in odobravanje, tako da sem bil popolnoma presenečen. (Kakšne obraze so delali nekateri, ki so sedeli na odru, nisem mogel videti, ker sem bil obrnjen proti občinstvu.) Razvidel sem iz tega, da je takrat mislila naša slovenska duhovščina prav narodno in ni bila za cepljenje v stranke.

Eno ali dve leti pozneje, ko je bil razpor na Kranjskem že očiten, bi rekel oficielen, in ko je *«klerikalna» stranka* sama osnovala zopet shod v Ljubljani, in me je škof Napotnik še enkrat prišel vabit, naj grem govorit na ta shod, sem to odločno odklonil z besedami: «Defal sem vedno le za slogo med Slovenci, zelo obžalujem razpor, ki ne bo rodil nič dobrega, pristopiti nočem k nobeni stranki, podpiral pa bom, kar je narodu v korist neglede na stranko.»

Na Štajerskem smo Slovenci politično in gospodarsko nastopali združeni še nekaj let v dvajsetem stoletju. Jaz sem bil zbolel spomladi 1902 na obistih, bil sem operiran v Gradcu 2. maja 1902 in sem ležal tam v sanatoriju več kot tri mesece; prišel sem potem domov s še odprto rano, ki se je vedno gnojila. To je trpelo do meseca oktobra 1902, in ker me je to gnojenje prepričalo, da mora biti v rani še nekaj nesnage, sem poklical našega slavnega drja. Šlajmerja, kateri mi je še enkrat prerezal to, kar se je bilo zarastlo. Pri tem je potegnil iz rane vrvco, okoli 30 cm dolgo, katera je imela nekaj vozlov in na enem koncu zanjko, in povrhu še precej malih kosov sukanca. Ko je zopet vse zašil in me zapustil, se je rana v nekaterih dneh zacelila, in zopet sem bil zdrav.

Med časom moje bolezni pa so bile nove deželnozborske volitve, pri katerih kot kandidat zaradi bolezni nisem mogel priti v poštev. Tako sem v tistem času nehal biti v vodstvu političnega življenja.

Cepljenje Slovencev v napredno in klerikalno stranko na Štajerskem se je vedno širilo, in prišlo je do ločitve,

žal, v obilni meri tudi do sovraštva med strankama. Vsemu temu gibanju sem se ognil, pa strahoma sem gledal, kako se je začela širiti germanizacija skoraj najbolj na slovenskem Štajerskem, kako so rastle šulvereinske šole, kako se je širil vpliv tujstva na slovenske delavce in postajal predrzen nastop nemškega uradništva proti Slovencem. Samo v Celju so Nemci zidali razen nove nemške gimnazije še dve drugi veliki šolski poslopji, namenjeni izključno poduku v nemškem jeziku in duhu. Bog mi je pa dal doživeti preobrat, da se je ustanovila južnoslovanska država. Narodni blok kaže, da se vzbuja spoznanje, da sta rešitev in obstoj naše države mogoča le po *slogi narodnih delo ljubečih strank*.

Obdani smo Južni Slovani (in drugi Slovani) od samih sovražnikov, ki trosijo premnogo denarja po naši državi, da sejejo neslogo med nami in izkušajo podkopati mlado našo državno tvorbo. Gorje nam, če bi nas razcepili in bi mi pripadli Italijanom, Nemcem ali Madžarom! Bog nas obvari grozne usode, ki jo morajo prenašati naši rojaki onkraj meja. Naša rešitev leži le v mogočnem složnem delovanju v narodnem slovanskem duhu na duševnem, gmotnem in političnem polju.

Zastavi Slovanstva sledimo — druge nimamo. In hoc signo vinces!

P O P R A V K I :

Na strani 3. v 16. vrsti se naj glasi „boš“ namesto „bom“.

Na strani 15. v 15. vrsti „iskati“ namesto „kuhati“.

Na strani 28. v 5. in 6. vrsti odspodaj „D. pa sploh ne uživa nobenega zaupanja“ namesto „D. pa sploh nima zaupanje do nobenega“.

Na strani 29. v 14. vrsti „čutil“ namesto „čudil“.

Na strani 32. v 5. vrsti odspodaj „odveza“ namesto „obveza“.

Na strani 44. v 15. vrsti vrini med besedo „njegovo“ in „zgoraj“ besedici „od mene“, tako da se glasi dotični stavek: „za njegovo od mene zgoraj obsojeno ravnanje“.

Na strani 83. v 6. vrsti odspodaj namesto „javeljne“ „težko“.

Na strani 86. v 2. in 3. vrsti namesto „da bi rahli kameni na desni višji strani ceste in pozimi sneg zasul cesto“, „da sta rahlo kamenje na desni višji strani ceste in pozimi sneg zasula cesto“.

Na strani 105. v 2. vrsti odspodaj namesto „izzivljam“, „da bi izzval maščevalnost“.

Na strani 108. v 23. vrsti namesto „malomarno“ „neprijazno“.

